

NOVA ET VETERA

SVAZEK 32. V BŘEZNU 1919.

MAX SCHELER
NA OBRANU LÍTOSTI

Od nepaměti postřehuje duchovní oko víry ve hnutích svědomí, v jeho výstrahách, radách a odsouzeních, obrysy neviditelného, nekonečného Soudce. Tato hnutí zdála se jakousi přirozenou řečí beze slov, kterou Bůh hovoří k duši, a jejíž pokyny týkají se spásy této individuální duše i světa. Jest otázka, která nebudiž tuto rozhodována : zda jest vůbec možno, zvláštní jednoty a smyslu tak řečených hnutí svědomí nevykládati jako tajný hlas Boží, jako Boží řeč znamením, a přes to aby jednota toho, co nazýváme svědomím, trvala vůbec dále. Pochybuji o tom a spíše myslím, že kdybychom v těchto hnutích nepostřehovali svatého Soudce, sama by se roztržila v pestrou rozmanitost pochodů (pocitů, obrazů, úsudků), a že by nebylo už vůbec, proč je sjednocovati. Také zdá mi se, že není ani třeba zvláštního výkladu, aby duševní látce těchto hnutí se teprve udělila funkce, kterou by nabyla vzhledu takového Soudce. Sama svou povahou vykonávají tyto funkce, Boha zpřítomňující, a naopak, jest nezbytno, aby za-

vřel oči a pohleděl stranou, kdo by chtěl tyto funkce skryti. Jako jevy barevné a zvukové, lišící se tím od bolesti a rozkoše, nejeví se pouhými pocitovými stavy našeho těla (které jsou prostě, čím jsou), nýbrž svou povahou jeví se úkazy předmětnými, kterých nelze vůbec ani pocítiti, aby svým vlastním obsahem nepřinášely zároveň zprávy o světě skutečném — tak také do těchto hnutí jest od prvopočátku vložen významný vztah na neviditelný řád a na duchovně-osobní subjekt, který tomuto řádu vládne. A jako bez jakéhokoli příčinného úsudku z plošného zjevu červeně červené koule poznáváme její jsoucno, tak z těchto hnutí bez úsudku poznáváme Boha. Ale tu i tam zažívá člověk ještě něco, co není v látce, která budí onen zážitek. — Z těchto hnutí svědomí jest lítost oním hnutím, jehož podstatným znakem jest souditi, a které se vztahuje na minulost našeho života. Její podstata, její smysl, její souvislost s veškerým naším životem a jeho účelem bývá nezřízeností srdce soudobého světa tak propastně, tak hluboce a tak často zneuznávána, že jest nezbytno, kritikou moderních, větším dílem neobyčejně plýtkých a povrchních teorií o jejím původu, smyslu a ceně získati volnou a pevnou půdu.

Moderní filosofie téměř výhradně pokládá lítost za akt pouze negativní, a ať tak dím svrchovaně neoeconomický, ano

zbytečný — za disharmonii duše, jejíž příčiny dlužno prý hledati v nejrozličnějších zklamáních nebo v bezmyšlenkovitosti nebo v nemoci.

Zpozoruje-li člověk, neznalý vědy lékařské, na těle vyrážky, vředy, boule nebo přetvořeniny kůže a tkáně, které jsou nezbytným následkem hojení ran a ne právě vábné, nevidí v tom zpravidla nic více, než symptomy onemocnění. Teprve pathologický anatom ukáže mu na jednotlivostech, že tyto zjevy jsou mimo to svrchovaně umělými a spleťtými pochody, kterými se organismus zbavuje jistých jedů, aby se takto vyléčil sám; ano že takto už předem se zhusta zabrání škodám, kterými by organismus utrpěl, kdyby jich nebylo. Už pouhé třesení není toliko znakem mrazení, nýbrž také prostředkem, aby se tělo zahřálo. Naše přirozenost má do sebe zvláštní stupně bytí, kterých nelze, jak by tomu chtěly soustavy plochého monismu, vyjádřiti jedinou stupnicí: duch, duše, maso, tělo. Ale přece na prvních třech stupních jsou jisté pravidelnosti, mezi nimiž jsou hluboké analogie. Také lítost má mimo svou negativní, odsuzující činnost, ano právě následkem ní, také ještě činnost pozitivní, osvobozující, budující. Jen povrchnímu pohledu jeví se lítost pouhým znakem nějaké vnitřní disharmonie v naší duši nebo neprospěšnou přítěží, která nám spíše překáží než prospívá. Říká se: Nepřipoutává nás lítost

k minulosti, která jest přece odbyta a nezměnitelná, a jejíž obsah — jak vyzdvihují deterministé — udál se přece právě tak, jak nebylo lze jinak za všech úplně daných příčin našeho chování, kterého litujeme. „Nikoliv litovati, nýbrž lépe udělati“, vybízí nás slovo jovialního buržoy s úsměvem dobromyslného, blahovolného rozhořčení. Dle tohoto úsudku není prý lítost jen „neužitečnou přítěží“; jest prý to také ještě nějaký zvláštní sebeklam, z něhož vychází. Lítost prý vzniká nejen tehdy, když takořka se vzpírajíce zašlé skutečnosti, činíme absurdní pokus, tuto skutečnost ze světa vyhoditi a obrátiti směr toku času, kterým náš život prchá; vzniká prý také tím, když Já, které lituje činu, tajně stotožňujeme s Já, které čin vykonalo, kdežto přece Já, ačkoliv jest to totéž Já, podstatně se prý změnilo duševními událostmi po činu, ano činem samým a jeho účinky. Poněvadž prý se domníváme, že jest teď možno, nevykonati činu, namlouváme si — tak se aspoň říká — že by nám bylo bývalo možno, nevykonati činu už tehdy, když jsme jej spáchali. Ano ještě více, miní druzí, v aktu lítosti zaměňujeme prý vzpomínku činu s činem samým. Bolest, utrpení, zármutek, které lítost v sobě uzavírá, lpějí prý přec na této vzpomínce; nelpějí prý na činu, který jest pohřben za námi, ztichlý a oněmělý — a toliko k rozumu promlouvá svými účinky, které ještě také tuto vzpomínku vyvolaly. Ale kla-

deme-li tento přítomný obraz vzpomínky do doby a na místo činu vůbec, zdá prý se nám, že čin sám nabyl onoho charakteru, který jest pouhou citovou reakcí na obraz, který právě vytváří čin. Takto „psychologisticky“ vysvětloval na příklad také Nietzsche, že lítost jest jakýmsi vnitřním klamem. Litu- jící zločinec, tak soudí, nesnese prý „obrazu svého činu“, a ještě tímto „obrazem“ „pomluví“ prý svůj čin. Lítost, jako vůbec „zlé svědomí“, vzniká dle Nietzsche tím, že chťče ne- návisti, msty, krutosti a všeliké zločinnosti, které se dříve volně vybíjely, ale potom byly stlumeny státem, civilisací a právem, obracejí se teď proti životnosti toho, jenž jim hoví, a na něm se ukojují. „Bojovný člověk napadá v pokojných dobách sám sebe.“ Poněkud méně „divokou“ než tato hypothesis jest před- stava, že lítost jest jakousi mstou, kterou vezme člověk sám na sobě, nebo i odplatou, kterou si sám určí, pouhým dalším vývojem jakéhosi trestu, který vykonává člověk sám na sobě, a který ve své nejprimitivnější formě nemusí právě nezbytně zasáhnouti pouze to, co bylo oceněno jako „zlo“, a který jest obsažen také ve rčeních: „Rval bych si vlasy, že jsem to u- činil“, „Fackoval bych se“, a to tehdy, ukazuje-li výsledek, že jsme jednali proti svému prospěchu nebo že jsme vůbec udě- lali něco „špatně“. Je-li pomstychtivost, kterou poškozený B vzplane proti svému škůdci A, vystřídána sympatií, kterou

třetí osoba C (později stát a vrchnost, které jsou potom touto třetí osobou C) chová k poškozenému, tedy jakýmsi, takorčá odosobněným pudem odplaty, lze si pomysli, že takový popud, který vůbec za každé „bezprávi“ hledá odplaty, zmocní se tohoto označeného pudu, trestati sám sebe, že tedy také tehdy požaduje člověk odplaty, je-li sám pachatelem zločinu nebo bezprávi, které volají po odplatě. Dle této „theorie“, jak vidno, vůle k dostiučnění a pokání pokládá se za dřívější vlastní lítosti, a nepovažuje se ani za následek lítosti jako spíše za její příčinu. Dle toho byla by lítost zvnitřněnou vůli k pokání. — Na konec zmíním se ještě o třech velmi oblíbených „moderních ideách“ lítosti: o theorii strachu, theorii „kocoviny“, a o oné theorii, která pojímá lítost jako duševní nemoc, která od pathologického sebeobviňování, soběspilání a od podobných zjevů, jako jest „rozkošnické šfárání se ve vlastních hříších“, slovem, od jakékoliv touhy po duševním utrpení liší se toliko stupněm, nikoliv však podstatou. Theorie strachu jest bezpochyby v psychologii nové doby nejvíce rozšířena. Dle ní není lítost „nic jiného než (takovýmito obraty »nic jiného než« ohánějí se skoro všechny „moderní“ theorie) jakým takým přáním, abych jisté věci nebyl učinil“, kteréžto přání vyrůstá ze strachu, skoro nepodstatného, před nějakým možným potrestáním. Tedy bez předcházejícího trestního řá-

da není ani žádné lítosti. Dle toho tedy jediné ta okolnost, že chybí určitá představa nemilého trestu, trestající osoby, trestního řízení, a posléze jaký trest, kde a kdy bude vykonán, jen tato okolnost činí rozdíl mezi pocitem úzkosti, zahrnutém v lítosti, a mezi obyčejným strachem před trestem. Dle toho byla by lítost geneticky vzpomínkou na tresty, dříve utrpené, ale tak, že z associačního řetězu vypadly všechny střední členy mezi obrazem jednání a poznaným trestem; snad jest to, jak darvinista ještě rád dodává, vyježděná dráha asociací, která se dědí s individua na individuum. Lítostí byla by tedy jakási už ustálená zbabělost, vzítí na sebe následky svého jednání, a jakási slabost vzpomínky, prospěšná druhu. Lítost by tedy nepoukazovala na Božského Soudce, nýbrž byla by zvnitřněnou policií včerejška.

S druhým pojetím lítosti, totiž s theorií „kocoviny“, setkáváme se ve filosofii poněkud řidčeji, za to tím častěji v praktickém životě. Lítost, tak se soudí, jest prý v nejprostší formě jakousi stísněností, která se zpravidla dostaví, povolí-li napětí sil, vyvolané jednáním, a objeví-li se škodlivé a odporné následky jednání. Lítost jest prý tedy svou povahou jakousi „mravní kocovinou“, které arci úsudkem dostane se dodatečně „vyššího“ výkladu. Zvláště nemírná ukojování smyslných pudů (v jídle, pití, pohlavním životě, rozmařilosti atd.)

a jejich skličující účinky byly by dle toho základem zkormoucenosti, v níž dodatečně zavrhuje takovou nemírnost. „Omne animal post coitum triste“, a „Každá kurva na stará kolena leze ke kříži“. Postřeh, nepochybně správný, že i mimo tuto oblast všeho, co ohrožuje zdraví, také jiné nezdary nakloňují člověka k lítosti, jest další zdánlivou oporou tohoto pojetí. Dle všech těchto uvedených názorů jest lítost arcí právě tak nesmyslna jako bezúčelna. Zvlášť přívlastek „bezúčelná“ jest nejoblíbenějším slovem, kterým dav nynějších lidí lítost odbývá. Lidé, jemněji vzdělání ještě připojují, že lítost jest nejen bezúčelna, nýbrž „škodlivá“, poněvadž jen překáží činnům i životu, a právě tak jako trest pouhé odvety zavírá v sobě nechuť, která nikterak se nemůže ospravedlniti svou výkonností, že rozmnoží radost veškerého života. Neboť když i časem lítost pohne k dobrým předsevzetím a k polepšení, tož přece není jí prý k tomu třeba a může prý býti za tohoto procesu velmi dobře přeskočena. A k čemu prý je lítost na konci života, před samou smrtí, kdy přece bývá zvláště silna, nemá-li jiného významu leda ten, že se někdy člověk polepší? Ale spíše už za života prý brání životu, než aby jej polepšovala, připoutávajíc nás k nezměnitelné minulosti.

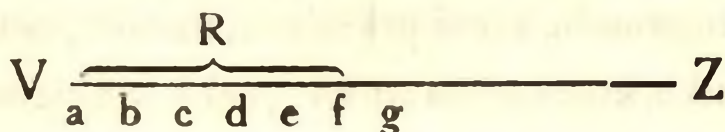
Všecky tyto výklady a obžaloby lítosti, počínaje Spinozou až po Nietzschea, zakládají se v těžkých bludech. Lítost není

ani duševní přítěží ani sebeklamem, není ani pouhým příznakem duševní disharmonie ani absurdním kopancem, kterým duše odbývá minulé a nezměnitelné. Naopak, uvažuje-li se o lítosti toliko čistě mravně, jest jedním ze způsobů, jak se duše léčí sama, ano jedinou cestou, aby znovu nabyla ztracených sil. A posuzuje-li se nábožensky, jest ještě čímsi více: jest přirozeným aktem, který Bůh propůjčil duši, aby se k němu vrátila, když se od něho vzdálila.

Jednou z hlavních příčin, proč se nepoznává podstata lítosti (a příčinou, jež jest základem všech jmenovaných vysvětlení), jest nesprávná představa o vnitřním slohu našeho duchovního života. Ani pomyšlení, aby člověk pronikl až k jádru lítosti, nepostavi-li jí do hlubšího celkového nazírání na zvláštní vztah, který vzniká mezi naším prchajícím životem a naší nehybnou osobou. To vynikne ihned, zkoumáme-li smysl důvodu, že lítost jest nesmyslný pokus, aby se odestalo minulé. Kdyby naše osobní jsoucnost byla jakýmsi proudem, který v témže objektivním čase, ve kterém se odehrávají události přírodní, valí se právě tak jako tyto události, třeba že arci jeho obsah byl jiný, byla by taková řeč oprávněna. Tu by pak žádná částka tohoto proudu, která přichází „později“, nemohla se obrátiti na částku, která přišla „dříve“, nebo na ni čehokoliv změnit. Ale kdežto v mrtvé přírodě odtékají změny a pohyby —

jejich „časem“ jest jednotvárná nepřetržitost jediného rozměru a určitého směru, ale nerozdělena ve tři doby: přítomnost, minulost, budoucnost — jsou nám, prožíváme-li kteroukoliv z našich nedělitelných, časných chvil životních, sloh i idea veškerého našeho života i celé naší osobnosti přítomny. Každá jednotlivá z těchto chvil životních, jež odpovídá určitému nedělitelnému bodu objektivního času, zahrnuje v sobě své tři rozměry, totiž rozměr prožívané přítomnosti, rozměr prožité minulosti a budoucnosti, které se ustalují v postřehu přímé vzpomínky a přímého očekávání. Vedle této podivuhodné skutečnosti lze nám v kteroukoliv chvíli našeho života stále ještě volně nakládati nikoliv sice se skutečností, ale aspoň se smyslem a cenou veškerého našeho života. Rozhodujeme nejen o své budoucnosti; i v minulém životě není ani chvilky — ovšem že složek nahé skutečnosti, v ní obsažených, nelze nám už libovolně změnit jako složky budoucnosti — jejíhož smyslu a ocenění nebylo by lze už změnit, jestliže se totiž jako částka znovu zařadí (což jest možno) do celkového smyslu našeho života. Mysleme si své zážitky až po určitou dobu jako dílce čáry V-Z, kteráž nechť nám představuje část objektivního času :

Pak není tomu tak, jako v mrtvé přírodě, že totiž a určuje b, b určuje c, c určuje d a to vždy jednoznačně. Naopak, g, totiž poslední událost, jest spíše principiálně určena celou řadou R, a zvláště každá z událostí a, b, c . . . může působiti na g, a na každou z událostí ještě následujících. A dokáže to, a není třeba, aby sama nebo její tak řečený obraz dříve jako částka splynula se stavem f, který jest přímo před g. Ale ježto všestranná činnost některé události v životní souvislosti doplňuje její smysl a určuje její konečnou hodnotu, proto také žádná událost v naší minulosti nemá ještě ustálené hodnoty ani přesného smyslu, dokud nevykonala všeho, co vůbec může vykonati. Teprve až ji uzmíme v celku životní souvislosti, až zemřeme (nikdy však, přijmeme-li život posmrtný), teprve pak stane se taková událost „nezměnitelnou“ skutečností ustáleného smyslu, jako jsou jimi svou povahou události přírodní, zapadlé v minulosti. Před koncem našeho života jest veškerá minulost, aspoň pokud se týče jejího smyslu, stále jen problémem: co si s ní počítí? Neboť zatím co částka toho, co se přihodilo v objektivním čase, stává se naší minulostí, zatím co vchází do této kategorie rozměru události, jest olupována o onu osudovost a ukončenost, kterou mají odbyté události přírodní. Tato událost, ježto uplynula, stává se „naší“, jest podrobována moci osobnosti. Ale pokud a jak působí kteráko-

liv částka naší „minulosti“ na smysl našeho života, to jest ještě v naší moci. Tato věta týká se každé „skutečnosti“, jaká jest „historická povaha skutková“, ať už běží o život jednotlivcův, ať o život druhu či světových dějin; „historická povaha skutková“ jest nedokončena a takoruka očekává vykoupení. Nepochybně že všecko, co na smrti Cesarově dlužno zařaditi mezi události přírodní, jest tak dokonale ukončeno a nezměnitelné, jako zatmění slunce, které předpověděl Thales. Ale to, co na této smrti jest „historickou povahou skutkovou“, jako na příklad smysl a působivá jednota ve spleti výkladů lidských dějin, to jest věc nedokončená a bude až na konci světových dějin dokončena.

Ale naše přirozenost zahrnuje v sobě zázračné síly, aby se zbavila další působnosti toho či onoho člena z řady události naší minulosti. Už ta činnost našeho ducha, kterou vesměs nesprávně pokládáme za činitele, který teprve z minulosti tvoří skutečnost v našem životě, totiž jasná, živá vzpomínka na příslušnou událost, jest jednou z těchto sil. Neboť právě to, co na základě principu psychické činnosti, výše vyloženého, v nás dále žije a působí, právě to tím, že její chladné poznání to odsune do vzdálenosti, že to zpředmětní, že to nezměnitelně umístí v prostoru i v čase, tím právě je to poraněno ve svém životním nervu, který je zdrojem síly její činnosti. Kdyby pa-

dající kámen v určitém údobí svého pádu se rozpomenul na údobí předešlé — které jej teď jenom určuje, aby údobím následujícím proletěl dle daného zákona — zákon pádu byl by ihned zrušen. Neboť vzpomínka jest už počátek osvobození od temného násilí jsoucna a děje, na které vzpomínáme. Vzpomínka jest právě to, jak události se loučívají s jádrem našeho života, jest to, jak prchají z centra našeho Já, jehož celkové chování ke světu dříve podmiňovaly, a jak pozbývají své pouhé přerývané činnosti; jest to, jak nám odumírají. Vzpomínka není tedy nikterak členem v tak řečeném „toku psychické příčinnosti“, spíše naopak přerývá tento tok a zastavuje jeho částky; nikterak nesprostředkuje působnosti našeho dřívějšího života na naši přítomnost, spíše naopak nás vykupuje z osudovosti této působnosti. Povědomé dějiny osvobodí nás od moci dějin prožívaných. Také proti posloupné jednotě lidsky-duchovních událostí hromadných, udržované silami tak řečené tradice, jest dějepisná věda na prvním místě osvoboditelkou od historické determinace.

Do této obecné souvislosti myšlenkové jest zařaditi také zjev lítosti. Litovati to znamená především, skloniti se nad úsek minulosti našeho života, a tomuto úseku vtisknouti mezi ostatními nový smysl a novou hodnotu. Praví se nám, že lítost jest nesmyslná rána, kterou zasáhneme „nezměnitelné“.

Ale v našem životě není vůbec, co by bylo „nezměnitelno“ v tom smyslu, jak to myslí tento důvod. Vše lze vykoupiti, pokud jest to smysl a hodnota a činná jednotnost. Právě tato „nesmyslná“ rána změní „nezměnitelné“, a litovanou skutečnost znehodnocenou: „Že jsem to udělal!“ „Že jsem byl takový“, znovu postaví do celku mého života. Právě se nám, že lítost jest absurdní, ježto nemáme prý svobody a proto vše se musilo tak zběhnouti, jak se zběhlo. Zajisté by neměl svobody, kdo by nemohl litovati. Ale litujte jen a uvidíte, jak dovršující právě tento akt, budete takovými, co jste pošetile nejprve vypočítávali za „podmínku“ smyslu tohoto aktu: totiž „svobodnými!“ Budete „osvobozeni“ od odstrkující a strhující síly viny i zla v minulém životě, „osvobozeni“ od železného skloubení působnosti, které bylo před lítostí, a které stále novou a novou vinu vyvozuje ze staré viny a tlak viny zvětšuje jako rostoucí lavinu. Nikoliv oželená, nýbrž jediné neoželená vina má onu určující a poutající moc nad budoucností života. Lítost ubíjí životní nerv viny, kterým působí dále; ze životního centra osobnosti vyráží motiv i čin, čin i s kořenem, a tak umožňuje svobodný, bezděčný počátek, panenský počátek nové řady životní, která teď může vyraziti z centra osobnosti, jež není už déle poutána, právě následkem aktu lítosti. Takto tedy působí lítost mravní omládnutí. Mladé, vi-

nou ještě nezkažené síly drímají v každé duši. Ale jsou poutány, ano téměř dušeny houštím tížící viny, která se v ní za života nahromadila a zhoustla. Ale vysekejte houští, a ony síly samy sebou vyplují na povrch. Čím rychleji letíte v proudu života „pokrokově“ — jsouce jen Promethey a nikdy Epimethey — tím jste závislejší a tím poutanější tímto tlakem viny své minulosti. Prcháte jen své viny, domnívajíce se, že útokem dobýváte koruny života. Váš útok jest útekem. Čím více zavíráte oči před tím, čeho by vám bylo želeť, tím nerozvížitelnější jsou pouta, která překáží vašim nohám v chůzi. Ale také nízký zastánce svobodné vůle bloudí, mluví-li o lítosti. Onu novou svobodu, která se uskuteční až v aktu lítosti, klade jí nesprávně za podmínku. Jovialní pánové dokonce říkávají: Nelitujte, nýbrž čňte dobrá předsevzetí, a budoucně udělejte to lépe! Ale toho ti dobří pánové nepovědí, kde nabrati síly na vzbuzování dobrých předsevzetí, a což jest důležitější, kde vzíti sílu na vykonání těchto předsevzetí, jestliže osoba se dříve lítostí neosvobodí a znovu neovládne vzhledem k určující moci své minulosti. Dobrá předsevzetí, nezrodí-li se zároveň s aktem předsevzetí také vědomí, že je může vykonati a že je vykoná, jsou právě oněmi předsevzetími, kterými co nejvábneji jest vydlážděna „cesta do pekel“. Pravdivost tohoto hlubokého přísloví plyne ze zá-

kona, že každé dobré předsevzetí, ve kterém není síly k jeho vykonání, nejen že udržuje dále starý stav duše vnitřních muk, a proto jest zbytečno, nýbrž osobě v tomto stavu dodává nové nehodnoty, a tento stav ještě prohlubuje a ustaluje. Cesta k nejhlubšímu opovrhování sebou vede zpravidla nevykonanými dobrými předsevzetími, kterých nepředcházela lítost. Po nevykonaném dobrém předsevzetí není duše na svém starém niveau, nýbrž shledává, že se sřítla mnohem hlouběji než dříve. Takový jest tu tedy paradoxní stav věcí: I kdyby bylo pravda, že jediná hodnota lítosti záleží v tom, že snad polepší příští chtění a jednání člověkovu, tož bylo by nezbytno, aby immanentní smysl aktu lítosti zasáhl přece výhradně a výlučně jen minulou špatnost, a to bez jakéhokoliv úmyslu, pošilhávajícím po budoucnosti a polepšení. Ale i tento předpoklad jest bludný.

Podobně jest to s námitkou, že akt lítosti nezasáhne přece činu ani toho, jak si člověk při činu počíná, nýbrž pouze „obraz“ vzpomínky, který však vznikl nikoliv bez vlivů činu a jeho dalšího působení. Předně tato námitka jest založena na zcela nesprávném pojetí vzpomínky. Vzpomínka nezáleží v tom, že v našem vědomí přítomnosti jest „obraz“, který teprve sekundárně úsudky jest odnášen na minulou událost. Původním vzpomínáním získává se spíše opravdový skutek,

jak se arci objevuje v jevové minulosti, žití a prodlévání v něm, nikoliv však přítomný „obraz“, který bylo by třeba teprve úsudkem uvrhnouti do minulosti, anebo jej tam předpokládati. Ale dokud se za vzpomínání vytvářejí tak řečené obrazy paměti, jsou jejich obrazové prvky založeny jak na úmyslu, tak i na účelu a směru vzpomínky. Obrazy se řídí tímto úmyslem a proto se mění, mění-li se úmysl, ale úmysl neřídí se obrazy. Konkretní střed našich duchovních konů, rozprostírajících se do toku času — tento střed nazýváme osobností — dovede původně — jest to jeho právo — pohleděti na každou částku našeho uplynulého života, vyvážití její smysl a hodnotnost. Pouze činitelé, kteří řídí a určují výběr z této oblasti životní, zásadně přístupné konu vzpomínky, závisejí na tom, jaké jest právě tělo, na vybavujících příčinách, které zas závisejí na tom, jaké jest tělo, a posléze na sdružovacích zákonech tohoto vybavování. A proto také lítost, je-li vzbuzena, doslova se vedere do minulostní oblasti našeho života, a provede na ní operaci. Vskutku smazává s příslušného chování mravní nehodnotu, známku „špatného“, vskutku snímá tlak viny, prýštící z tohoto chování, a odnímá mu onu sílu rozplozování, kterou zlo neodvratně plodí nové zlo. Světlo ochoty k lítosti svítí — podle zákona, dle kterého hodnotnosti našeho života bývají dány přede vším ostatním, co dle

určitého významu určuje předmět vzpomínání — teprve to světlo osvítlí naši minulost tak, že až v tomto světle se dovedeme rozpomenouti na mnoho věcí, na něž bychom si bez něho nevzpomněli. Lítost rozráží onen jez pýchy, který dává z naší minulosti vyplouti jenom tomu, co této pýše skytá uchlácholení a co ji ospravedlňuje. Přivádí nám opravdovost k nám samým. V tomto bodě lze také jasně zřít zvláštní souvislost, která jest mezi ochotou k lítosti a mezi systémem ctnosti v duši. Jako bez ní není možna opravdovost k sobě samému, tak zase ani sama není možna bez pokory, která odpirá pýše, rdousící duši v sobectví a vížící ji k přítomnosti. Jenom když pokora — jako plod ustavičného života před jasnou ideou onoho svrchovaného dobra, jemuž, jak vidíme, nestačíme — zlomí zatvrzující a oslepující směry pýchy, a sobectví, které pýchou jest takořka izolováno od dynamiky životního toku, zase uvolní pro tento tok a svět, jen tehdy jest možna ochota k lítosti. Člověk jest zatvrzelý a zarytý mnohem spíše z pýchy a nadutosti, než ze strachu před trestem, a to tím více, čím hlouběji vězí v něm vina, a čím více stala se téměř částí jeho bytosti. Nikoliv vyznání, nýbrž vydání sama sebe jest zatvrzelci tak těžké. Kdo činu svého lituje opravdu, ten také vyzná svůj čin a dokonce i překoná stud, který v poslední chvíli zamyká mu rty.

Proto lítost jest nezbytně zneuznávána ve své podstatě, ve svém smyslu, i ve svém účinku všude tam, kde — dle onoho pojetí vzpomínky, podle něhož vzpomínka není než reprodukcí tak řečených obrazů paměti — lítost se zaměňuje se stavy, které sice na lítost připravují a usnadňují její vybavení, které však nikterak nejsou lítostí samotnou. Jest arci pravda, že neúspěch nebo zlé následky „špatného“ jednání mnohem snáze pohnou lidskou slabost k lítosti než skutečný úspěch, že tedy ublížení na zdraví, nemoc atd. jako následky prostopášností, také arci trest, důtka, kterých se nám dostalo od vnějšího světa, vybaví kon lítosti začasť tam, kde by bez nich nebyl vybaven. Přece však utrpení, lpějící na lítosti, odděluje hluboká propast od celé této skupiny pocitů nelibých, které pohnou člověka, že vejde skroušeně do sebe. Celá řada nesprávných psychologických pojetí lítosti dopouští se — nehledě na ostatní jejich bludy — právě té základní chyby, že sám kon lítosti zaměňují se stavy, které na něj připravovaly. Ale co bylo dosud řečeno, tím nebylo dosud řečeno vše o zvláštním určení, které připadá vzpomínce v konu lítosti. Jsou totiž dva, zásadně rozdílné typy vzpomínání, které lze označiti jako typ statický a typ dynamický, nebo také jako vzpomínku úkonu a vzpomínku zjevu. U vzpomínky prvního typu vzpomínající neprodléváme při kterýchkoli ojedinělých

příhodách, událostech své minulosti, nýbrž při tom, jaký byl tehdy náš ústřední poměr ke světu, jaké bylo tehdy naše myšlení a chtění, jaká byla naše láska a nenávist; znovu prožíváme své celkové chování nebo bytí i chování určitého Já a ohraničené osobnosti, přenášíme se ve své Já tehdejší doby. Zvláště přesně a jasně objevuje se tento rozdíl v jistých patologických zjevech. Před několika lety spatřil jsem v jistém německém blázinci sedmdesátiletého starce, jenž ke všemu, s čím se vůbec stýkal, choval se tak, jako by mu bylo 18 let. Tím není řečeno, že tento muž byl snad pohroužen v oněch představách, které prožíval v oné epoše, že by byl na př. viděl před sebou obydlí, lidi, ulice, města atd., mezi nimiž tehda žil a se pohyboval. Naopak viděl, slyšel, prožíval bezvýjimečně všechno to, co se vskutku dalo kolem něho v cele, ale prožíval to tak, jako by mu bylo 18 let, v kterémžto věku tenkrát byl, a to s veškerým, individuálním i hromadným, smýšlením, snažením, doufáním, lekáním, kterým se vyznačuje tato údobí životní. Zvláštní způsob prožívání ve vzpomínce, jak u tohoto muže bylo krajně rozvinuto, umožňuje nám, že nejenom víme, co jsme vskutku vykonali, a jak jsme, vydráždění jsouce okolím, na ně vskutku reagovali, nýbrž také, co bychom byli mohli kdy učiniti nebo chtíti, jak bychom byli za té či oné okolnosti reagovali, kdybychom se byli v ní octli.

V tomto vzpomínání nevede cesta obsahu našeho života k Já, které je prožívalo, nýbrž od prožívajícího Já, do něhož se přenášíme, ke zvláštnímu obsahu života.

Ale vzpomínka, měnící se ve vyšší a důležitější typ konu lítosti, jest z druhu vzpomínky úkonu. Nikoliv čin minulosti, objevující se ve vzpomínce, respektive znehodnocení, že jsme vykonali čin, jest tu vlastně tím, čeho litujeme, nýbrž jaksi znovu tu prožíváme své Já, onen úsek své veškeré osobnosti, z jehož kořenů tehda vytryskl čin, a právě tím, že litujeme, tento úsek zamítáme a z celku osobnosti takorčka vymyčujeme. Že znehodnocení činu a onoho Já - úseku, zapadlého v minulosti, převládá jen ve zkroušené vzpomínce, o tom lze proto mluvit také tehdy, rozeznávali se s mnohými filosofickými spisovateli lítost, že něco bylo, a lítost, že se něco stalo. Zejména Schopenhauer několikrátě důrazně vytkl, že je-li někdo zachvácen lítostí až do ledví, nevyjadřuje toho slovy: „Ach, co jsem to provedl!“ nýbrž slovy poněkud neoma-lenějšími: „Ach, jaký jsem to člověk (osel)!“ nebo: „Jaký jsem to přec člověk, že jsem to provedl!“ Mimo to se domnívá, že tím dokazuje, že právě empirický determinismus teprve dodává lítosti plné váhy, ale na druhé straně, že hlubší a drásavější povaha oné druhé lítosti jest důkazem toho, že při tom přece náš „intelektuelní charakter“ (který Sch. arcí

chybně staví dokonce ještě na roveň „vrozenému charakteru“) se pokládá za následek svobodného činu. Ale toto pojetí rozpolcuje veškeren smysl lítosti. Kon lítostí nad naším osobnostním bytím vůbec, to jest nad tím, jakou jest naše bytost, jest vnitřní nemožností. Arciže se můžeme rmoutiti z toho, že jsme, co jsme, nebo se zhroziti tohoto bytí; ale — nehledě ani k tomu, že také tento zármutek z naší bytosti bude ještě zabarven právě touto bytostí — nemůžeme toho litovati. Čeho jedině můžeme ještě litovati, neohlížejíce se při tom jen a přímo na řadu svých činů, jest: že jsme tehdy byli takovým Já, které mohlo vykonati onen čin. Ani čin, a také ani naše bytostní Já nejsou v tomto konu lítosti současně „za“ námi a „pod“ námi, nýbrž onen celkový, konkrétní sloh našeho Já, z něhož ve své vzpomínce viděli jsme vyplynouti čin, a tu arci nezbytně. Této opravdu zvláštní směrnicí onoho hlubšího aktu lítosti, na kterém se zakládá nikoliv snad pouhá změna smýšlení nebo dokonce pouhá dobrá předsevzetí, nýbrž skutečný obrat ve smýšlení, lze porozuměti toliko z toho, že způsob, jak sami sebe prožíváme, prochází určitými stupni usebranosti a soustředěnosti, jichž změna není zase jednoznačným účinkem vnější psychické kausality v témž smyslu, ve kterém psychické události na kterémkoliv z těchto stupňů nepochybně podléhají příčinnosti. Změna oněch stup-

ňů usebranosti, na kterých právě žijeme, jest tedy proti pří-
 činné zákonitosti, již se na každé výši řídí to, co prožíváme,
 volným činem naší veškeré osobnosti, k níž jako prožité ú-
 seky náležejí všechny ony měnící se slohy našeho Já, z kte-
 rých vidáme čin nezbytně (za těch i oněch okolností) vyplý-
 nouti. Tím právě nabývá hlubší akt lítosti úplné srozumitel-
 nosti, že taková, svobodně zjednaná změna úrovně veškeré
 naší vnitřní jsoucnosti, jest jeho zjevem průvodním. Třeba že
 čin v úrovni naší tehdejší jsoucnosti jeví se nám sebe nezbyt-
 nějším, třeba že přísně historicky jest — předpokládáme-li ko-
 nec konců tuto úroveň — do všech svých podrobností sebe
 srozumitelnější; přece jen nebylo nezbytno, abychom byli na
 této úrovni; byli bychom mohli také úroveň změnit; po této
 stránce mohli jsme také býti jinými, nejenom jinak jednati.
 Proto také rčení „Mohlo to býti jinak“ není pouze nesprávn-
 ým přeložením skutečnosti do minulosti, že bychom totiž teď
 mohli jednati jinak nebo aspoň se tak domníváme. Spíše u-
 kazuje nám kon lítosti, že tato možnost, tato moc vůle jest
 pouhým zlomkem všeho toho, co jsme zažili dříve. Ale jest
 opravdu zvláštní, jak rozeznání zlého ve slohu našeho tehdej-
 šího Já, jak nynější toužení po tom, abychom byli lepšími,
 což jsme už tehdy mohli býti, či po tom, abychom jednali
 lépe, což jsme už tehdy mohli, jest pronikáno touto prožitou

možností. Člověk by zprvu soudil, že kon lítosti nezpůsobí teprve změny úrovně, povýšení naší osobnosti, že jest spíše toliko znamením a následkem toho, že teď jsme povýšeni nad své tehdejší Já a jeho čin. Dle toho mohli bychom litovati toliko proto, poněvadž teď jsme se stali svobodnějšími a lepšími; ano teprve když bychom dřívější svůj stav a jeho čin odhadli dle toho, že, jak jsme nyní poznali, „mohlo“ to býti lepší, padl by na ně stín, ve kterém je teď vidíme ležeti pod sebou. Ale takovým prostým racionalistickým Buď - anebo nelze té věci odbýti. Tato věc spíše záleží v té zvláštní vlastnosti konu lítosti, že v témž konu, který bolestně zavrhuje špatnost našeho Já a našeho činu, se nám tato špatnost také teprve ukáže v plném světle; a že v témž konu, který jen s „volnějšiho“ stanoviska nové úrovně životní zdá se nám býti racionálně srozumitelným, vlastně člověk vystoupí na toto volnější stanovisko. Proto teprve v konu lítosti vzejde nám plné evidentní poznání, že jsme mohli něco lepšího. Ale toto poznání netvoří ničeho; toliko ukazuje. Tento nejtajemnější zjev živého hlubšího konu lítosti — že v něm, totiž v jeho souvislé dynamice, bývá spatřována veškera vyšší, ideální jsoucnost: zmocněné zvýšení úrovně duchovního bytí, založené na usebranosti; že teď vidíme pod sebou veškeren stav svého bývalého Já, to i v theologických soustavách bylo při-

činou nejedné potíže. Zvláště se brává tato otázka — analogicky — také tam za základ, kde se projednává poměr Božího odpuštění viny k nové kvalitě člověkově, způsobené posvěcující milostí. Jen volná, při „dokonalé“ lítosti se dostavující milost může, jak se zdá, opravdu smazati a odkliditi náboženskou vinu; tedy nikoliv pouze způsobiti, že, jak vykládá Luther, Bůh zamhouří oči nad vinou a nepřičítá jí, kdežto člověk vězí v hříchu dále. Ale na druhé straně se zase zdá, že odklizení viny jest podmínkou, aby byla vpuštěna milost. Neboť milost, jakož i vyšší stav životní, na ní se zakládající, mohou jenom potud zaujmouti místo v člověku, pokud jest z něho už vina odklizená. Mnozí bohoslovci, na příklad Scheeben, znázorňují to šťastně voleným obrazem, že totiž vina prchá před milostí, do duše se deroucí as podobně, „jako tma prchá před světlem“. (Mysterien des Christentums, str. 531.) Tou měrou zdá se, že lítost už předpokládá ono zvýšení úrovně mravní bytosti, ačkoliv bychom očekávali, že je teprve způsobí. Ale také tuto jest to jeden a týž dynamický kon, ve kterém Já vystoupí na největší možnou výši svého ideálního bytí právě tak, jako vidí člověk své bývalé Já stále hlouběji pod sebou a zavrhuje je a vyvrhuje.

Čím více se lítost, že jsme něco spáchali, stává lítostí, že jsme byli takovými a takovými, tím více zasahuje lítost po-

znanou vinu u kořene, aby ji vymýtila z osobnosti, a tak osobnosti vrátila její svobodu k dobrému. Tím více přivádí od bolesti nad jednotlivým činem k oné dokonalé „zkroušenosti srdce“, ze které obrodná síla, která jest v ní skryta, stvoří „nové srdce“, a „nového člověka“. Tou měrou také nabývá povahy lítosti vlastního obrácení a od pojetí nových dobrých předsevzetí hlubší změnou smýšlení přivádí posléze k obratu ve smýšlení, k „obrození“, ve kterém poslední kořen našich mravních konů: totiž duchovní centrum osoby, sám se, jak se zdá, ve svých posledních intencích, spaluje a znovu vybudovává (bez újmy své formální a individuální identity).

Ještě několik slov o dvou skeptických thesích: o theorii strachu a theorii msty.

Už ve vznikajícím protestantismu hraje theorie strachu úlohu nemalou. Luther i Kalvin kladou podstatu zkroušenosti samé do „*terrores conscientiae*“, do onoho strachu před peklem, který se dostavuje, jakmile poznáme, že není síly na vyplnění zákona. Tato hrůza jest dle Luthera jedinou pohnutkou, pohánějící člověka, aby si vírou v Ježíšovu usmiřující krev a v Boží milosrdenství zajistil ospravedlnění. Ježto Ježíš svými zásluhami takřka zakrývá očím Božím lidské srdce, které jest hříšné a hříšným zůstane až do smrti, „nepřičítá se hřích“ hříšníku, to jest, promíjí se trest za něj. „Dobré

předsevzetí“, jakož i jisté umenšení hříchu, očekává se až od toho, zda člověku se dostane tohoto zcela nezaslouženého milosrdenství Božího. Tedy předsevzetí jest úplně odloučeno od lítosti. Dle toho by ani skutečné vymazání vinnosti — jak jsme je líčili — ani posvěcení, které přichází po něm, přinášejíc do duše na místo viny jinou vlastnost, nebylo smyslem slov o Božím „odpuštění hříchů“; spíše by veškeren tento smysl zahrnoval jedině odpuštění trestů a — nepochopitelný a už vševědoucnosti Boží odporující — předpoklad hříšníků, že Bůh „nehledí“ už na jeho hřích.

Ale také nová filosofie začíná bez okolků s teorií strachu.

„Lítost (Spinozova Ethica IV, věta 45.) není ctností a nevychází z rozumu; nýbrž ten, jenž lituje nějakého činu, jest dvojnásob stísněn a neschopen.“ „Neboť kdo lituje nějakého činu, trpí dvojnásob, ježto podlehne nejprve zavržitelné žádosti, a po té ještě nelibosti z toho.“ Také Spinoza odvozuje lítost, (tuto „nelibost, provázenou ideí činu, který, jak se domníváme, spáchali jsme ze svobodného rozhodnutí ducha“, jak zní jeho definice) ze strachu. Dle vysvětlení k této definici podaného jest lítost následkem výtky a potrestání, kterého jsme si utržili od lidí, nebo též jest to strach, který vycházejí od účinku, spojuje se s ideou činu, považovaného za „bezprávi“. „Dle svého vychování tedy člověk buď lituje určitého

činu nebo se s ním holedbá.“ Proto Spinozovi jest lítost ctností pouze relativní, totiž ctností toliko pro luzu. „Luza jest strašlivá, pokud nedostane strachu.“ Než lítost není prý žádnou ctností pro „svobodného člověka“: toho vede prý sám rozum . . .

Co této theorii radikálně odporuje, jest především skutečnost, že naopak to bývá právě strach, který nám brání, abychom nenabyli oné usebranosti mysli, kdy vlastní lítost jest teprve možná. Strach odvrací naši pozornost a náš zájem na venek, na blížící se nebezpečí. Dokud zločinec ví, že jest pronásledován, dotud bude, jsa aktivním typem, vzdorovitě hájiti svého činu, a všecka jeho energie bude stravována úlohou, „aby se nedal polapiti“. Bude-li typem passivním, podlehně drtivému účinku strachu a bezděky se oddá svému osudu. Kdyby v obojím nic jiného mu nebránilo, vzbuditi lítost — právě strach by mu v tom zabránil. Spíše až po té, ví-li, že všecko nebezpečí minulo, nalezne snad ono „usebrání“, kterého vyžaduje lítost; teprve po té nalezne onu chvíli, kdy bude dočista sám beze svědků, jen se svým činem, bez kteréžto samoty není žádná lítost. Nehledě na to, dovedeme v sobě velmi jasně rozeznati lítost nad činem, obrácenou do minulosti, a strach, který jest současně v nás, ale jest upřen do budoucnosti, a při tom stanoviti, jak obojí se

dějstvuje, ať tak díme, v dočista rozdílných vrstvách naší existence; jak strach vystřeluje z centra našeho životního pocitu, a jak by dočista pominul, kdyby nedbal člověk jeho ploditelů, to jest těla a jeho rozčilení; naproti tomu lítost prýští zřejmě z duchovního centra naší osobnosti, a i kdybychom nedbali těla, byla by nejen možná, nýbrž teprve opravdu dokonalá po odklizení tělesných hradeb pudových, které nám zakrývají naše zlo. Už ta okolnost, že strach a lítost bytují samostatně přes to, že jsou současny, už tato okolnost dokazuje, že lítost nemůže přece býti žádnou „vývojovou formou“ strachu — neboť potom by byl přece strach nezbytně už pohlcen v novém útvaru lítosti, a proto by nemohl býti v nás a nemohl by nás naplňovati vedle ní.

Tyto věci platí arci také tehdy, běží-li o strach před tresty Božími. Pouhý strach před zlem trestu, „otrocký strach“, není vůbec žádnou lítostí; není ani lítostí nedokonalou (attritio), kterou theologie liší od lítosti „dokonalé“, založené na lásce k Bohu (contritio). Ano lítost nedokonalá (attritio) není ani strachem před pouhým zlem trestu, ani se nezakládá toliko na takovém strachu. Dost možná, že byla vybavena strachem před trestem, pokud jest tento trest projevem Boží spravedlnosti. Ale sám kon lítosti i proti tomuto vybavování zůstává čímśi dočista novým, což není nikterak tímto strachem před

trestem. Ale také vybavena může býti při tom toliko tehdy, jestliže tak řečený strach před věčným nebo časným trestem není upřen primérně na pouhé zlo trestu, nýbrž na trest, pokud jest konem a výronem věčné Spravedlnosti -- a tedy vlastně současně jest založen v úctě a vážnosti k Bohu, jenž soudí spravedlivě a stanoví trest. Jest-li při tom lítost nedokonalá nižším stupněm lítosti dokonalé, tož také tuto platí, že u každé osoby, u níž jest možna lítost dokonalá, jest pouhá lítost nedokonalá jakousi překážkou, která stojí v cestě lítosti dokonalé — podle zákona, že strach vůbec více překáží lítosti než ji podporuje.

Neméně jest nepochopitelno se stanoviska nauky strachové, že strach se prý proměňuje v lítost jen tehdy, kdy osobní nehodnota nebo příslušný čin mají jistý mravní a náboženský význam. Jak to, že na příklad šeredný obličej nebo slabší nadání v čemkoliv nebo nějaká organická vada, čímž si člověk způsobil tisíceré nepříjemnosti, a jak se právem obává, způsobil si ještě nové a nové; jak to, že těchto nehodnot člověk jakživ nelituje, nýbrž nanejvýš se pro ně trápí, trudí, oškliví si sám sebe, mstí se sám sobě? Jak to, že nikdy nelitujeme nepodařeného díla uměleckého, nepodařené práce v témž smyslu, jako litujeme na příklad krádeže nebo falšované směnky? Leda, že bychom byli nuceni, příčinu špatné

kvality těchto věcí hledati zase v mravní vadě, vzešlé při užívání schopností, nezbytných k těmto dílům (nikoliv však ve svém nadání). Či jest snad nepatrnější pouhá nelibost, která nám snad vzejde z takových vad, z nemoudrosti nebo z chybějících vloh? a poskytuje menší měrou příčinu ke strachu a k nelibosti z „idee nás samých, této příčiny veškeré nelibosti“? Jistě ne. Přes to chybí v takových příhodách vše, co by bylo lze zváti lítostí. Jest-li tedy nezbytnou součástí lítosti, aby „želená“ nehodnota byla nehodnotou, zvláště kvalifikovanou „zlem“ — a jest-li tato nehodnota dána tím, že cítíme „zlo“, v kterémžto citu se zakládá lítost: proč by pak tato nehodnota, to jest právě vnitřní povaha zla, nepostačovala, aby v aktu lítosti určila svou emotionální negaci? Co lze ještě očekávati od jakéhokoliv strachu z následků jednání, nositele to této kvality „zlého“. Nebo proč že by bylo třeba teprve pozdějších účinků tohoto strachu, aby byla lítost možná? Strach vybavuje někdy lítost: ale častěji ještě lítost zakaluje; toť výsledek. Strachem vycítujeme napřed, do dálky to, co nás ohrožuje nebo co by mohlo býti životu nebezpečno, „dříve“ než nás to vskutku zasáhne. Lítost vrací se nutně do minulosti.

Už poněkud hlouběji zasahuje theorie msty. Beze vší pochyby jest cosi v nás, co nás pobádá, abychom se mstili sa-

mi na sobě. Bije-li se dítě samo, že udělalo něco „nesprávného“, máme-li tisíc chutí „rváti si vlasy“, že jsme jednali tak a tak, nejsou-li tisíceré tvary sebetrýzně, o kterých vyprávějí dějiny, nezbytně kajícími skutky před Bohem nebo neslouží-li umrtvující askesi, nýbrž samy o sobě mají všechny známky přirozeného mstění a smíření, které si člověk ukládá sám: jeví se bezpochyby správným připustiti, že v člověku jest vrozený pud, aby sám na sobě bral mstu. Neboť sotva asi jest možno, hledati příčiny takového pudu v pouhé duševní nákaze, přivoděné hanou okolí, kterou člověk uhodne citem; nebo dokonce v bezděčné sympatii s pudem, který jiného přiměje k pomstě proti nám, jako to učinil Adam Smith ve své pochybené nauce o sympatii. Pud po pomstě jest původnější než zvláštní volba mezi mnou a tebou, může se stejně původně obrátiti proti nám samým jako proti jiným osobám. Jsou dnes spisovatelé, jichž veškeré tvoření jest, jak se zdá, pronikáno vnitřní neukojitelnou žízni msty nad sebou i nade vším, co jest s nimi spojeno. Ve svých satirách jen zdánlivě útočí na své osoby; míní toliko sebe. Není tedy ani třeba, abychom s Nietzsche soudili, že taková pomsta nad sebou jest teprve následkem a vnějším odrazem zadržovaného odtoku pudu po pomstě nad jinými a jiných podobných pudů. Nepřiměřený pud msty jakož i jeho rozumná kultura, totiž

proportionelně odměřený pud odplaty, oba dva jsou přímou reakcí určitých jevů nehodnoty, které samy od sebe „žádají smíru“. Tyto pudy se vyskytnou dříve ještě, než jest znám nebo představen pachatel a přitakatel zmíněné nehodnoty; až potom hledají si předmětu; a proto se neukojí ani tehdy, vyjde-li na jevo, že člověk sám jest pachatelem. Ale žádné jakékoliv „zduchovnění“ nedovede nám vysvětliti skutečnosti konu lítosti! Arci že zdánlivě nám tato theorie činí srozumitelným nejeden rys konu, který na příklad hypotese strachu jest dočista nepřístupen: tak podstatně nezbytný vztah tohoto aktu k minulosti, zvláštní druh drásající pronikavosti v bolesti lítosti, kajicnost, prýstící z lítosti a směřující k „usmíření“ bezpráví — a ještě jiné. Ale jádro celého aktu nechává také tato hypothesis úplně temným. Co mstě nad sebou samým zvláště chybí, aby třeba jen v základech podobala se lítosti, toť toto: 1. duchovnost a vniternost konu lítosti s prostředím ticha, klidu, vážnosti, usebranosti, mezi něž jest uložen; 2. vyšší úroveň života, které se dopravujeme lítostí — a k tomu jako nádavkem obraz ideální hodnoty, ano obraz spásy naší osobnosti, který nám dříve byl skryt a k němuž jest nám teď v lásce míti zření, v „lásce k našemu spasení“; 3. utvrzení a osvobození naší mravní osobnosti lítostí, abychom pojali předsevzetí a změnili smýšlení; 4. ome-

zení na zlo a na mravní vinu (což jest lítosti vlastní), kdežto pomsta stíhá kteroukoliv nehodnotu vlastní osoby, kterou pocítíme, a kteroukoliv příčinu, že něco bylo znehodnoceno. Vzetí pomsty na vlastní osobě jest stav velmi vzrušený, který není nikterak odůvodněn vzhledem na pozitivní vedoucí obraz bytí a tvoření osobnosti. A mimo to zůstává toto vzetí pomsty dočista neplodným.

Jedné věci nebude arci nikdo popírati: že máme silný sklon — jest-li to jen poněkud možno — všecky jakkoliv, třeba i pathologicky založené stavy sebetrýzně nebo nelibosti, kterou cítíme sami nad sebou, pokud jsme příčinou jistých jednání a stavů, zaměňovati s pravou lítostí nebo si je přímo přičítati za lítost. Ale takové sebeklamy, které tak často přivádějí k oklamání i jiných osob, předpokládají právě tak zjev lítosti jako pozitivní ocenění tohoto zjevu. Lidé se arci kloní k tomu: do své krutosti na sebe samy, do své chorobné lásky k bolesti, která „se rozkošnický mazlí s utrpením z hříchu“, do své žízně po pomstě nad sebou samým, do své mravní slabosti, do svého tajného strachu nebo do neodbytného hloubání v minulosti, do onoho „uhraňčivého pohledu“, kterým někdy zahrnují jak kde co, tak i sami sebe, vkouzlovati bohubíhý obraz zkroušeného srdce, a své tajné neřesti nebo duševní onemocnění skrývati pod klamným obrazem ctnosti.

Ale tento osud lítosti (který má společný s každou ctností a s každou předností), osud, že totiž lítost může obalamutit sebe i jiné, nechť nikomu, kdo se mní býti psychologem, není pohnutkou, aby lítost se mu ztratila s očí, zapadnouc za tyto své zdánlivé obrazy.

Kon lítosti není — čímž se zpravidla počíná — přiměřeným „pocitem nelibosti“, který se přidružuje k jakýmkoliv „ideám“ jednání, za jichž pachatele se člověk zná. Ponechme tuto plytkost všední psychologii associační. Lítost jest spíše zaměřené hnutí mysli vzhledem k vině a směrem k oné vině, která se nahromadila v člověku. Cílem tohoto „hnutí“ jest emotionelní negace a překažení další činnosti viny, tajné úsilí, vinu vymýtit z jádra osobnosti, aby osobnost byla „uzdravena“. Lítost arci vzniká až tehdy, když na toto hnutí působí tlak viny, který v konu lítosti nejprve stoupá. Bolest stoupá s nepovolností viny — která zase jest tím větší, čím hlouběji vězí v jádru osobnosti. Tato bolest není první věcí, první věcí jest spíše hnutí proti vině a záměr, zlomiti její další činnost. Bolest lítosti má tu zvláštnost, že řeže, pálí, drásá; nikterak není ztlumena. Ale vedle toho, že jest bolestí, jest také ještě uspokojením, které časem vzrůstá až k blaženosti. Uspokojení a libost, nespokojenost a nelibost nemají přece spolu ničeho; ano hlouběji uložené uspokojení dokonce se

množí se silou bolicí lítosti. Skýtá tedy uspokojení snad vnitřní pojetí, které onu bolest má za usmíření viny, či ta okolnost, že tlak viny se lítostí zmenšuje? První pojetí mohli bychom předpokládati, kdybychom lítost pojali jako nějakou duchovní odplatu, totiž jako odplatu, kterou si ukládáme sami. Ale tento předpoklad jest bludný. Poslušné vykonání požadovaného pokání jest věci pokání a nikoliv lítosti. I bez lítosti lze poslechnouti tohoto požadavku. Neboť nezbytně sice vyrůstá kající smýšlení z lítosti, ale nikoliv obráceně: lítost z kajícího smýšlení. A ještě méně jest toto smýšlení lítostí. Ale nejméně jest lítost bolestí, která sama sebou upokojuje; leda že by místo pravé lítosti byla tu jen palítost, která jest založena v lásce k bolesti. Herrnhutští na příklad často zaměňovali tyto dvě věci: proto také silně smyslné zabarvení jejich náboženské literatury o lítosti. Rostoucí uspokojení jest fakticky následek pozvolného ubývání tlaku viny; a uspokojení se dovrší téměř samo sebou, jakmile vina z jádra osoby jest objektivně vymýcena. Jest-li lítost překažením viny, jest nezbytno, aby vina byla vskutku nějak dána, zapůsobí-li lítost jako protiakt. Ale co jest tato „vina“? Jest to ona špatná kvalita, která svými zlými akty trvale přirostla osobě samé, tomuto centru aktů. Vina jest tedy kvalita, a nikoliv „pocit“. Tak zvaný pocit viny liší se od ostatních pocitů samých toliko

svým vnitřním pomyslným vztahem na tuto kvalitu. Nechť se cítí člověk vinen či nikoliv — vina na něm lpí. Okolnost, zda cit viny jest jemný nebo otupělý, jest cosi dočista rozdílného od okolnosti, že vina byla spáchána a také, jak jest veliká. Vždyť právě to jest z nejtemnějších účinků viny, že totiž rostouc takřka sama se skrývá, a tak otupuje pocit pro to, že jest. A vskutku, akt lítosti nemá namířeno ani tak na pocit viny — naopak spíše jej rozvinuje a rozšiřuje — naopak spíše má namířeno na onu objektivní kvalitu viny samé. Ale akt lítosti směřuje k vině, procítiv vinu. Tedy nějaké citění viny — zprvu zpravidla nelokalisováno vzhledem k otázkám: „co?“ a „proti komu?“ nebo „kým zaviněno?“ — buď jak buď jest nezbytně počátkem aktu lítosti. Ale až za lítosti a lítostí se pocit viny rozšíří, ustálí, prohloubí. Arci, rozmnoží-li se vina tou měrou, že sama buď dočista nebo téměř udusí pocit viny, tož jest tu ona částečná nebo úplná „zatvrzelost“, kterou lítost prorve jen stěží nebo ji už vůbec neprorve. Ježto vina jest kvalitou osoby, střediska lidských počinů, která z lidských počinů a skutků vyrostla na osobě, naplňujíc ji: proto také, pokud jest, jest tajně přítomna v každém aktu, který osoba vykoná. Není nezbytno, aby kauzální následky zlých činů, pokud jsou věcnými skutečnostmi, působily další zlo; čistě kauzálně mohou působiti právě tak dobro nebo i věc

lhostejnou. Není žádné mravní kausality. Ale vina, temné dílo těchto činů v duši samotné, dere se do všeho, co člověk chce a koná; a vina ho určuje, že nevědomky pokračuje jejím směrem. Potud také není každá lítost činu přímo lítostí z činu, nýbrž lítostí z toho, že osoba se provinila činem. Vždyť přece od lítosti, že člověk jest takový a takový, liší se lítost, že to neb ono spáchal, nedokonalým uvažováním o nehodnotě činu. Ale co tedy dokáže tento úder lítosti na vinu? Dvě věci, které dovede jedině on, a kromě něho nic na světě. Nemůže arci se světa sprovoditi vnější nezbytné skutečnosti činu a důsledků z něho vyplývajících, a rovněž ani zlého charakteru, který lpí na činu, pokud jest skutečným činem. To vše zůstává ve světě. — Za to dovede dočista potříti a smazati vinu jako dílo, které zůstavil tento čin v duši člověkově — a tak i kořen, z něhož by vzešlo nekonečně mnoho nových zlých činů a nových vin. Lítost opravdu ničí onu psychickou kvalitu, která sluje „vinou“; aspoň tenkrát, jest-li dokonalou. Trhá tedy pouta rozplozovací síly zla, která tryská z vin, hromaděných lidmi i věky; a právě tím umožňuje nové počátky života bez viny. Lítost jest mocnou, samoobrodnou silou mravního světa, který se brání svému stálému odumírání.

Toť veliká paradoxnost lítosti, že s očima zalitýma obrací se do minulosti, ale přece radostně a mocně pracuje do bu-

doucnosti, o obnovení, o osvobození od mravní smrti. Její duchovní pohled a její činnost stojí přesně proti sobě. Pokrokář, meliorista, perfektionista, ti všichni říkají: Nelitovati, nýbrž udělati lépe. Ale to jest neméně paradoxní. Čím častěji tito lidé pohlížejí do budoucnosti, a čím více uvažují ve svých činorodých prsou o stále nových projektech „lepšího“, tím strašlivěji rozdirá vina minulosti jejich vnitřní konání, rozdirá také ještě dále jejich předsevzetí a projekty, tím hlouběji klesá věčný štvanec své přítomnosti i minulosti do mrtvého náručí právě této minulosti. Neboť na vlas tím mocněji působí minulé vina, čím méně ji člověk vidí a lituje. Nikoliv tedy: „Zanechte lítosti a raději to, co jste vykonali, udělejte příště lépe!“ nýbrž: „Litujte a právě proto udělejte lépe!“ tak zní správné poučení. Nikoliv utopie, nýbrž lítost jest nejrevolučnější silou mravního světa.

Pohledme tedy na dobré předsevzetí, na změnu a obrat smýšlení, na „nové srdce“: tož nic z toho není libovolným, od lítosti odloučeným jednáním, nebo právě takovým provedením, které by lítost přeskočilo jako cosi zbytečného. Všecko to prýští z lítosti jako samo sebou, neboť všecko to jest ovocem přirozené činnosti duše, jež byla sama sobě zůsta-vena, od viny osvobozena, sama sobě vrácena a nabyla svého výsostného práva. Čím méně „dobré předsevzetí“ jest už za-

mýšleno v lítosti, tím mocněji povstane posléze z lítosti, samovolně a téměř bez pomoci vědomé vůle. A čím méně litující pošilhá v duchu ve své lítosti na dobrotu svého, nyní litujícího já — a tak zároveň také z lítosti činí nový podnět své marnivosti a tajné chvály před sebou — čím bolestněji se utápí v hlubinách své viny; tím královštěji se zdvihá jeho Bohem stvořená duše, ukrytá jeho pohledu, z onoho prachu pozemskosti, který ji dosud pronikal a zbavoval volného dechu. A čím hlouběji zasáhne lítost při tom do kořenů bytí, centra osobních činů, tím více objevuje se událostí, která ve vyšší, duchovní oblasti jest totéž, čím jest v oblasti biologické nejprostší případ obrození a smrti zvířete, který popsal Goethe, a ve kterém obojí, obrození i smrt, spadají takoruka v jediný proces, a zvíře samo se rozděluje, zase znovu narůstá. Neboť není lítosti, která by už od počátku neměla v sobě plánu „nového srdce“. Lítost zabíjí jen proto, aby tvořila; ničí jen proto, aby budovala; ano, už buduje tajně tam, kde zdánlivě ještě ničí. Tak jest lítost mocnou čínorodou silou v onom podivuhodném procesu, který evangelium nazývá „přerodem starého Adama“ v člověka nového, obdařením „novým srdcem“.

Jest to představa velmi povrchní, že lítost jest vzbudit pouze nad zločiny a vinami opravdu neobyčejnými, do očí bi-

jičími, které pak právě jako ona sama tvoří souhrn, i bylo by žádoucí, aby byly vyrovnány jistým souhrnem aktů lítosti. Takové činy a taková provinění jsou u viny, o které hovoříme, pouze jaksi nejvyššími vrcholky stromů. Kdežto vina sama jest temnou, skrytou půdou, z které se živí ona jednotlivá provinění. Jest nezbytno, aby do této podzemní říše duše viny se lítost spustila, ano vplížíc se tam, teprve vzburcovala vědomí pro její skryté bytí. Kdo by tedy říkal: „Nejsem si vědom žádné viny, nemám čeho litovati — ten byl by buď Bohem nebo zvířetem. Ale jest-li mluvčí člověkem, neví ještě ničeho o podstatě viny. A také to si uvědoměme: Lítost není toliko událostí v jednotlivé duši, stejně původně jest také socialně-historickou událostí veškerenstva. Veliký princip, že všichni synové Adamovi jsou solidárními v odpovědnosti, vině i zásluhách, tento princip znamená, že skutečnost a vědomí každého jednotlivce o tom, že jest také odpověděn za vše, cokoliv se děje v morálním světě, lpí na oněch viditelných, dokázatelných účincích, kterými druh na druhu působí buď přímo nebo skrze střední členy socialních a historických, jim povědomých příčinných řetězců. Tyto účinky nebo jejich uvědomění spíše jen omezují pohled na ony body mravního kosmu, pro které také zcela určitě poznáváme svou odpovědnost: ale nikterak teprve netvoří této odpovědnosti a po-

citu o ní, který ji stále provází. Ale pouhá forma spoluodpovědnosti, totiž stálé vědomí, že veškeren mravní svět minulosti a budoucnosti, že veškeren svět všech hvězd a nebes, mohl by wskutku z kořen býti jiný, kdybych jen „já“ stal se „jiným“; hluboký pocit pro to, že tajemné zákony echa lásky a nenávisti, a zákony jejich rozmnožování v nekonečno všechna hnutí všech srdcí sladí v souzvuk pokaždé jiný nebo rozladí v nesouzvuk vždy jiného zabarvení, což Boží ucho vyslechne co nedílný celek a soudí — tato spoluodpovědnost jest právě tak podstatnou podmínkou mravního subjektu jako odpovědnost vlastní. Této spoluodpovědnosti nenabývá snad člověk teprve zvláštními akty závaznosti nebo slibem vůči osobě třetí, nýbrž jest už vnitřním předpokladem pouhé možnosti takových závazků. Proto také lítost vztahuje se stejně původně na naši spoluvinu v kterékoliv vině, jako by to bylo naše vlastní provinění; stejně původně na tragickou vinu, které „propadáme“ bez viny, jako na vinu zaviněnou, již jsme vzali na sebe dobrovolně; stejně původně na celkovou, na dědičnou vinu obcí, rodin, národů a veškerého lidstva jako na vinu jednotlivcovu. Křesťanské učení, jehož jedním kořenem jest princip solidarity, bylo by vyloženo velmi plynule, kdyby se na příklad řeklo, aby člověk postřehna cizí vinu, „nesoudil“, spíše aby se rozpomenul na svou vlastní

individuální vinu. Spíše naopak — toť pravý smysl nauky — nechť člověk jest nejen pamětliv své vlastní viny, nýbrž ať vskutku se cítí spoluvinen této „cizí“ viny a veškeré viny současné; a proto ať člověk také takovou vinu pokládá za svou vlastní a lituje jí jako vlastní. Toť pravý smysl slov: *Mea culpa, mea maxima culpa!* Rovněž vidíme také v dějinách, jak akt lítosti stává se mohutným proudem, jak celá generace hukotem naplňuje celé národy, ano kulturní kruhy, jak zotvirá a zkypruje zatvrzelá a zkamenělá srdce, z veškerého života obcí chystá se vytisknouti nahromaděnou vinu dob, osvětluje minulost, skrytou pýše národů, jak budoucnost, stále víc se úžící, zase znovu rozšiřuje v širou, světlou pláň možnosti, a tak připravuje obrození morálního vesměrného bytí. Tyto události obecné lítosti — za nahromaděnou obecnou vinu — vracejí se zvláštní rytmikou dějinami téměř všech velikých obcí, nejrozmanitějšími tvary a výrazy dle toho, jaký sociální system, jaké pozitivní náboženství, jakou mravnost má ten který národ. Obnovilo-li mladé křesťanství svět umírajícího starověku, který byl zatvrzelý svou požívačností, panovačností a slávychtivostí, jest to v neposlední řadě zásluhou nevysychajících slz jeho lítosti; jak veliká část všech myšlenek a citů patristické literatury jest proniklá touto lítostí! Jiná mohutná vlna lítosti zachvacuje národy Evropy po století je-

denáctém, jehož drsnost stále divočeji a nebezpečněji se zmáhala. Tato lítost zničila tehdejší zoufalou, poslední utopii: už brzy nastane konec světa a Kristus přijde znovu — a tak chystala ono duchovní a náboženské obrození, jehož největším vůdcem byl určen svatý Bernard z Claireveaux. „Dona lacrimarum“, tak nazvali tehdy nový dar milosti zkroušené a kající mysli, v níž Evropa se sjednotila k velikému podniku křížových výprav, a v níž se dokonalo obnovení starého, církevního života, který ztrnul drsným, zkaženým a zesvětáčtělým duchem duchovenstva a bezuzdnou zvůli světských mocností. „Ze zběsilosti vášní a drsných výbuchů moci prociťal mohutný pocit pokání.“ (Neander: Svatý Bernard a jeho doba). Vyhudování, ztuhnutí a přejemnění, pak zase lítostivé rozpojení a takořka zanešení stavebních členů v nový tvůrčí, všecko obrozující duch a chtění k životu: toť nejen zákon, podle kterého individuální duše dýše, jest to také zákon duše dějinného lidstva. Také na půdě dějin ve všech sferách marně se ohlíží hlubší oko po obraze ustavičného, pokračujícího vývoje, po obraze, po kterém se naše 19. století tak dlouho opičilo, a našim očím zakrylo vyšší zákon: Umírej a buď!

Nesen takovým výbuchem citu — jehož moc i velikost bude přiměřena velikosti naší celkové evropské viny, která v této válce spíše ještě se projevila a vyjádřila než byla zaviněna

— nesen lítostí bude dle mého soudu následovati onen obrat který jediné jest vnitřním předpokladem vybudování nového, mimopolitického systému evropského sjednocení. Ani nová právnícká moudrost, ani sebe lepší vůle státníků, ani „revoluce“, ani „noví mužové“ nedovedou nahraditi této změny smýšlení národů samotných. Také při tomto velikém předměť jest obrat tvarem nového opatření, duši nevyhnutelným; také tu jest pocit nového odcizení lidsky dějinného systému, který byl před touto válkou; zkroušené pomalé odkrývání hlubokých kořenů události v propastech tohoto, všude u všech národů a ve všech státech vůdčího lidského typu jest nezbytnou formou vědomí, z níž jediné se mohou zroditi nová pozitivní smýšlení a posléze nové plány na výstavbu politického bytí. Všecky ony četné systémy ideí, které si moderní člověk vymyslel a naštěpoval, aby ušel vině v něm rostoucí: ty všechny musí býti v tomto procese rozdrčeny. Neboť to jest základním rysem chování nejmladšího lidského typu, který se nadobro vymanil z dějové struktury křesťanství: Nechává vinu doby růsti tak dlouho, až už nemá odvahy ji smířiti, a až se mu před očima vynoří zakuklená, jeho vlastní vinou zatemněná vina jako objektivní moc „poměrů“, hospodářských na příklad — poměrů, jimž bez odmluvy jest se podrobiti. Vlastní, neoželená vina předstoupí před moderního člověka

jako přízrak, jako nová věc, jako vnější moc, jako „osud“, jako „poměry“ ať tak dím z venčí. Všecky historicko-deterministické theorie (tak na příklad oekonomické pojetí dějin) jsou tajně napájeny tímto pocitem vázanosti, což jest jen přirozeným následkem duševního bytí a chování, které razí jedinou cestu k osvobození vždy zase nutnému, ulehčení osobnosti, dusící se pod tíhou své minulosti: cestu lítosti. Sebeklam nad vinou, tak málo pocíťovanou, ale proto tím působivější, sebeklam nekonečnou prací, která proces práce povyšuje na cenu absolutní, nebo sebeklam skokem do pouhého požitkářství smyslných pocitů; život věčně provisorní, který každý smysl života automaticky zatlačuje až na smrt, do budoucnosti, na „zítrek“, a potom se ospravedlňuje jako vůle a nauka pokroku: toť některé takové „systemy“.

Pravili jsme, že ve hnutí svědomí samovolně, bez našeho výkladu, se nám představuje neviditelný řád naší duše a našeho poměru k jejímu svrchovanému Pánu a Tvůrci. Také lítost přijímá až tehdy plný svůj smysl a nabývá až tehdy své plné řeči, jestliže — nehledě na to, že zbavuje viny, což přináleží ještě řádu přirozenému — jest vřazena, vžita do metafysicko-náboženské souvislosti světa; jestliže nestihá už pouhého zla, nýbrž ono zlo v očích Božích, které sluje hřích. Pohlížejíc takto na Boha, poznává duše, že upokojení v lítosti

a její vlastní obnovení skrze ni jest „odpuštěním hříchů“, a vlitím nové síly z centra věcí, milosti. Možná, že závisí na velmi mnoha podmínkách, jak se utvářejí představy a zevrubnější dogmatické pojmy o této události, a jak se lítost, vyznání, pokání, ospravedlnění, usmíření a posvěcení vyličí v systému Církve, pokud jest objektivním ústavem spásy. Ale prostý kořen všech těchto představ a ústavů jest jeden a týž. Koření v tom, že lítost, ačkoliv jsouc naším aktem, má namířeno na naše vlastní vinou obtížené srdce, přece sama se nad naše srdce povznáší a pátrá, aby z jeho bezmocnosti zasáhla do tušeného středu věcí, do věčného zdroje síly všech věcí. To náleží k immanentnímu „smyslu“ lítosti samé, plně prožité. Kdyby nebylo na světě nic jiného, z čeho bychom čerpali ideu Boží: jediná lítost upozornila by nás na Boha. Lítost počíná se obžalobou. Ale před kým žalujeme na sebe? Nenáleží k podstatě „obžaloby“ osoba, jež žalobu vyslechne a před níž se žaloba koná? — Lítost jest dále vnitřním vyznáním naší viny. Ale komu tedy činíme vyznání, jsou-li rty uzamčeny a my jsme sami? A komu se provinila tato vina, která nás tísní? Lítost se končí jasným vědomím, že vina byla sňata, že byla zničena. Než kdo sňal z nás vinu, kdo dokáže takovou věc? Lítost pronáší svůj úsudek dle zákona, který, jak dobře cítíme, jest „svatý“, kterého jsme si

sami nedali, a který přes to jest v našem srdci; a přece týmž dechem sprostuje nás následků tohoto zákona pro nás i pro náš čin. Kde jest tedy zákonodárce tohoto zákona, a kdo jiný než jeho zákonodárce mohl by potlačit jeho následky pro nás? Lítost dává nám nové síly k předsevzetí a — v jistých případech — nové srdce z popela srdce starého. Ale kde jest zdroj síly a kde jest idea pro konstrukci tohoto nového srdce, a kde jest moc, která vykoná jeho stavbu? Z každého částečného hnutí této veliké mravní události směřuje tedy zamýšlené hnutí do neviditelné oblasti, hnutí, které jen samo sobě ponecháno a neohnuto nějakým překotným výkladem, kreslí bezděky před naším duchem obrysy nekonečného Soudce, nekonečného Milosrdenství a nekonečné Moci a Pramene života.

Co tuto bylo řečeno, není ještě myšlenkou specificky křesťanskou, neřku-li naukou, zakládající se na pozitivním zjevení. Toliko v onom smyslu jest to křesťanské, ve kterém duše sama, jak praví Tertullian, jest rozenou křesťankou. A přec až v křesťanské Církvi nabyly právě tyto přirozené funkce lítosti plného světla, plného významu. Neboť jediné křesťanské učení činí nám svým systemem srozumitelné, proč lítost zaujímá centrální funkci obrození v životě člově-

kově. Jest strašné, že můžeme získati život jedině na temné bolestné cestě lítosti. Ale jest krásné, že vůbec jest nám otevřena cesta k životu. (A nepozbýváme života nezbytně hromadící se vinou?) Jaký jest asi svět, ve kterém taková věc jest už nezbytna a přec ještě možná: a v jakém zvláštním poměru ke svému Tvůrci jest asi tento svět? A jak to, že jest to vždy a každému nezbytno? Odpovídám myšlenkami kardinala Newmanna z jeho „Apologia pro vita mea“: „Buď není Tvůrce nebo lidské pokolení se ve svém nynějším stavu vyloučilo z jeho přítomnosti. Jest-li Bůh — a poněvadž jest jisto, že jest — jest lidstvo nevyhnutelně zapleteno do strašlivé viny dědičné; není už v souhlasu s úmysly Tvůrcovými. Toť skutečnost tak jistá, jako mé vlastní bytí. Tak mi bude nauka o tom, co theologové nazývají dědičným hříchem, právě tak jistou jako jsoucnost světa a jsoucnost Boží.“ Myšlenka Newmannova, právě tak prostá jako veliká, zní v naší formulaci: Mám dokonale jasný, a v sobě samém evidentní, duchovní názor o bytosti možného Boha, který jest nekonečné Bytí a svrchované Dobro. Mohu ujistiti, že této idee jsem nevzal z jakékoliv skutečnosti a podoby vnitřního nebo vnějšího realního světa, také jsem ji z něho nikterak neodvodil nebo vůbec nevypůjčil. Spíše postřehuji svět právě tak jako svou vlastní osobu, pouze ve světle této idee: in lumine Dei,

jak praví Augustin. Jest dokonce podstatnou částí této plně rozvinuté idee duchovní osoby, že ona jediná může dosvědčiti člověku svou realitu — jest-li vůbec nějaká — a to tím dosvědčiti, že se zjevuje. Tedy také, jest-li realita, odpovídající této idei, nikdy nemohu býti s to, abych stanovil tuto realitu spontaními akty svého vědomí. Vím: nikdy nemohl bych rozlišiti nejsoucna reality, která přesně odpovídá podstatě idee osobního Boha mně tak jasné, od pouhého mlčení této reality: od jejího zdržení. Ale myslím, že realita této bytosti dosvědčila se sama ve Starém Zákoně a nejdokonalější formou v Kristu — když její stopy se objevily s rozličnou jasností na rozličných místech universálního zjevení, které oduchovňuje dějiny.

To jsou základy mého vědění o Bohu. Vím-li dle toho o Boží realitě, neodvodiv si jí ani nevypůjčiv ze světa, mám v druhé řadě také dobrý důvod pro domnění, že tento svět není absolutně samostatný v sobě, a že není právě tak věčný jako Bůh, nýbrž že vyšel z jeho tvůrčích rukou. Ale teď tedy, zjistiv to, obracím zrak na tento svět, jaký jest a na člověka, jak mi se jeví ve svém jednání a konání v dějinách mně přístupných. Vyšel vskutku svět a člověk tak, jakými jsou, z tvůrčích rukou Božích? Všecko ve mně praví: Niko-

liv! Ale tím jest sama sebou vyslovena idea jakéhokoliv od-
padu, provinění a dědičného hříchu, která jedině dovede
vysvětliti rozdíl světa, stvořeného Bohem, a světa, který
vskutku znám.

Teprve v této souvislosti nabývá, tak jako mnohá jiná věc,
také lítost plného smyslu — aspoň se stává onou trvalou
nezbytností, kterou, jak jsme viděli dříve, vskutku jest. Na
počátku těchto dějin světa stojí vina. Jak bylo by možno,
aby byl jiný tvar věčného obrození než tvar lítosti?

O křesťanské nauce o želi, a o tom, jak tato nauka se u-
tvářela v křesťanských církvích a sektách, nepronese jsem
tuto žádného soudu. Neboť mým úmyslem bylo toliko, uká-
zati, kam až může vésti toliko filosofické uvažování. Ale
srovnám-li s těmito naukami to, co jsem získal, nalézám nej-
hlubší poznání o významu a smyslu aktu lítosti v křesťanství
a mezi křesťanskými církvemi zase v Církvi katolické. Jako
nejzvláštnější názory křesťanské nauky o lítosti — nehledě
na všechny jednotlivosti nauky o ospravedlnění — lze, zdá
mi se, vytknouti dvě věci: Předně jest to představa, zprvu
velmi paradoxní, že rytmus provinění a lítosti jest nejen
nezbytnou součástí života padlého člověka, nýbrž že do-
konalá lítost ještě překonává stav bez veškeré viny, uvádě-

jíc člověka do vyššího bytí, které bez předchozí viny a následující lítosti bylo by nedosažitelné. Tato myšlenka vyjadřuje se takoruka makrokosmicky v nauce, že vykupitelský čin Kristův nejen zničil hřích Adamův, nýbrž že mimo to uvedl člověka do stále hlubšího a světlejšího společenství s Bohem — ačkoliv tomu, jenž byl vykoupěn vírou a následováním, nedostane se spravedlnosti Adamovy, a zůstává v něm nezřízená žádost, konkupiscence. A zase týž rytmus pádu a povznesení se nad prastav, vyjadřuje se mikrokosmicky v evangelické větě; že v nebi jest více radosti nad jediným kajícím hříšníkem než nad tisíci spravedlivými.

Druhá, od toho neodlučitelná okolnost jest nový poměr, ve který jsou teď uvedeny lítost a láska. „Dokonalá“ lítost jest, jak zřejmo, v dvojím smyslu nesena láskou Boží. Předně tím, že tato láska, stále bušíc na lidskou duši, nese takoruka před člověkem hodnotný obraz ideálního bytí, a tak mu otvírá oči, že teprve v poměru k tomuto obrazu úplně chápe nízkost a zamotanost svého skutečného stavu. Dále tím, že člověk po bezděčném dovršení lítosti, a obraceje se zpět do minulosti od pozvolného pocíťování odpuštění a posvěcení, pocíťuje sílu k tomuto dovršení stejnou měrou jako Boží dar z lásky a milosti, jako hnutí lidské lásky, hned zprvu v lítosti klíčící, pozvolna úplně obnoví schopnost lásky k Bohu,

a strhají překážky, vinou nanešené, způsobuje usmíření s centrem všech věcí. Zprvu jevílo se nám toto hnutí lásky jako naše láska. Později jsme viděli, že nebyla než láskou opětovanou.

Z němčiny přeložil P. Matěj Fenc l.

UMUČENÍ SVATÉ PERPETUY A TĚCH, KTEŘÍ S NÍ ZÁROVEŇ ŽIVOT SKON- ČILI V AFRICE DRUHÉHO ÚNORA

Za Valeriana a Galiena stalo se pronásledování, při němž svědectví vydali svatí Satyros, Saturninus, Revokatus, Perpetua a Felicitas v nony únorové.

I. Jestliže staré vzory víry, slávu Boží zjevující i lidem poučení poskytující, proto jsou vypsány, i a- bychom čtení o nich jako pobídky k činům užívali i aby Bůh jimi byl oslaven, proč by také i nové příkla- dy, — jako že už obojí mělo býti vykonáno — , právě tak neměly býti písmem podány? Či snad to, co nyní bylo vykonáno, nemá proto téže výmluvnosti, že se snad starodávné činy, zdají nějak vznešenějšími? Než vždyť i tyto později někdy, stanouce se starodávný- mi, právě tak těm, kteří po nás budou, stanou se i nezbytnými i vzácnými. Ale uvidí, kdožkoli o jediné moci jediného Ducha Svatého ve všech obdobích u-

važovati budou : někdy že za důležitější bylo považovati děje novější (jak se udály), pro příslibení, že na konec časů milost Boží se rozhojní. Neboť : „*V posledních dnech, praví Pán, vyleji z Ducha svého na všelike tělo a prorokovati budou synové vaši i dcery vaše : a jinochové vaši vidění viděti budou a starci sny sníti budou.*“ My pak, kteřížkoliv nová proroctví a vidění přijímáme a poznáváme i ctíme a všechny ty zjevy moci Ducha Svatého považujeme za vůdčí sílu pro Církev svatou, ke které také byl poslán, aby všechny ty dary milosti ve všech spravoval, podle toho, jak komu udělil Bůh, nutně také připomínáme a k poučení přivádíme, z lásky to činíce k Slávě Boží, a také aby snad někde někdo nestálý a malověrný nedomníval se, že jediné dávným dějům milosti a moci lze přičítati, ať už jde o vážnost mučeníků nebo zjevení, neboť všude činí Bůh, co bylo příslibeno jednak na svědectví nevěřícím a jednak na pobídku věřících. I my, co jsme vyslechli a viděli i ohmatali, zvěstujeme vám, bratří a synáčkové, abyste i vy, kteří jste přítomni byli, připamatovali si Slávu Boží, i vy, kteří nyní sluchem se dovíte, abyste společenství dosáhli svatých mučeníků a skrze ně i Pána našeho Ježíše Krista, jemuž buď sláva na věky věkův. Amen.

II. V městě Turbitaně Menší byli jati mladí katechumeni Revokatus a Felicitas, spoluotroci, a Satur-

ninus a Sekundus, s nimi pak také Vibia Perpetua, která byla vznešeného rodu, s velikým nákladem vychována a skvěle provdána. Táž měla otce i matku a dva bratry, z nichž druhý byl rovněž katechumenem, měla pak také dítě, které ještě kojila. Bylo jí dvaadvacet let, a ona celý pořad svého umučení takto vylíčila, jakž to i sama umem svým i rukou sepsavši zanechala, toto vyprávějíc :

III. Už když jsme ještě byli pronásledováni, pokoušel se otec můj slovy mne přemluvit, abych slitování majíc pro jeho lásku, od nastávajícího vyznání upustila. I pravila jsem mu : „Otče, vidíš na příklad tuto před sebou džbánek anebo něco jiného ?“ On odpověděl : „Vidím.“ A já : „Zdaž jest možno to jinak nazvati ?“ I pravil : „Nikoli.“ „A tak ani já nemohu něčím jiným se zvati, než čím jsem, totiž křesťankou.“ Tehdy otec můj, popuzen touto řečí, chtěl mi oči vyrvat. Ale pak jen mne potřýzniv, přemožen jsa odešel i se svými ďábelskými důvody.

Tehdy, když po několik dní byl na cestách, vděčna jsem byla Pánu a těšila jsem se z jeho nepřítomnosti. A v těchto dnech jsme byli pokřtěni. Mně pak našeptával Duch Svatý, abych ničeho jiného nepožádala od vody křestní leč trpělivostí těla. Po několika málo dnech byli jsme uvrženi do žaláře, a zhrozila jsem se, neboť nikdy před tím nespatriła jsem takové tmy.

Jak hrozný to den a jaké vedro ! Neboť bylo tam velké množství lidí a zvláště vojenských udavačů nejvíce ; a při tom všem starost mne soužila o nemluvně. Tehdy Tercius a Pomponius, posvěcení jáhnové, kteří nám sloužili, odměny davše, dosáhli, že jsme byli převedeni do světlejšího místa žaláře. Tehdy mohli jsme si trochu oddechnouti a všichni osvěživše se užívali pohodlí, a mně bylo přineseno dítě. I kojila jsem je, ano již bylo suchotou zmořeno. Matce jsem domlouvala, bratra jsem povzbuzovala, dítě jsem poroučela do ochrany ; trápilo mne, že jsem je viděla k vůli mně zarmouceny. Takto příliš se rmoutíc po všechny dny, vyžádala jsem si, aby také dítě mohlo býti se mnou v žaláři ; ono pak se zotavilo, a já byla zbavena soužení a trudu. A hle, žalář stal se mi palácem, že raději chtěla jsem tam býti než kdekoliv jinde !

IV. Tehdy řekl mi bratr : „Paní sestro, ty už tak velké vážnosti požíváš, že kdybys požádala o vidění, bylo by ti v něm ukázáno, zda ti ještě prodlení popřáno, či umučení podstoupiti máš. A já vědouc, že obcuji s Bohem, od něhož tato tak veliká dobrodíní jsem měla, víry jsouc plna, přislíbila jsem mu to, pravíc : „Zítřka ti povím.“ Prosila pak jsem, a bylo mi ukázáno toto : Spatřila jsem kovový žebř podivné délky, sahající až do nebe. Byl pak tak úzký, že nikdo

nemohl po něm jít, leč by sám vystupoval. A po obou stranách žebře až do vrchu bylo nabodáno mečů, kopí, háků, nožů a zubů, aby kdokoliv by neopatrně a vzhůru se nedívaje vystupoval, oštěpy na těle byl rozsápán. Byl pak pod tím žebřem převeliký drak, který na všechny vystupující číhaje, přestrašoval je, aby se neodvážili vystupovati. Vystoupil pak Satyros, který později k vůli nám dobrovolně se vydal, neboť od něho jsme byli vyučeni, ale když jsme byli jati, byl právě nepřítomen. Když tedy vrcholu žebře dospěl, obrátil se a pravil: „Perpetuo, očekávám tě, ale buď opatrná, aby tě drak nekousl.“ I řekla jsem: „Nikterak mi neuškodíš ve jménu Ježíše Krista.“ A drak, jako by se mne bál, tiše a poněkud níže pod žebřík hlavu nachlípil. Když pak jsem vkročiti chtěla na první stupeň, šlápla jsem na jeho hlavu. A spatřila jsem tam zahradu nesmírně velikou a uprostřed zahrady člověka bílých vlasů, podobného pastýři, převelikého, který dojl ovce. A stálo kolem něho mnoho tisíc bělostně oděných. Pozdvihnuv pak hlavy, pohlédl na mne a pravil: „Dobře jsi přišla, dítě.“ A zavolal mne a dal mi z mléka, jež dojl, jakoby sousto sýra; i vzala jsem, vztáhnuvši ruce a snědla jsem. A řekli všichni, kteří kolem stáli: „Amen.“ A při zvuku toho hlasu probudila jsem se, jako by ještě rozkusujíc něco sladkého. Hned pak jsem to pověděla bratrovi,

a poznali jsme, že nám bude umučení podstoupiti. A od té doby počala jsem upouštěti od všeliké naděje v tomto čase.

V. Po několika málo dnech dověděli jsme se, že budeme vyslýcháni. Přišel pak také otec z města žalem zkrušen, vstoupil ke mně a pokoušel se mně přemoci právě : „Dcero, slituj se nad mými šedinami, slituj se nad otcem svým, ač jsem-li ještě hoden zváti se otcem tvým ! Pomni, že tě tato rukama až do tohoto kvetoucího věku jsem tě dovedl a že jsi byla miláčkem mým nad bratry své ! Hleď na matku svou a na své matky sestru, pohleď na syna svého, který bez tebe nemůže žíti ! Odlož hrdost svou, ať nás všech úplně nezničíš ! Neboť nikdo z nás nebude moci ani volně promluvití, jestliže ty něčeho utrpíš.“ Toto mluvil jako otec z lásky k dětem a líbaje mi ruce vrhl se mi k nohám a zalit slzami, už ne dcerou nýbrž paní mne nazýval. Já pak nad údělem otcovým žal jsem cítila, že v celém mém rodě on jediný neměl se radovati z mého umučení. Oslovila pak jsem ho pravíc : „Zajisté jen to se stane na oné tribuně, co bude chtíti Pán; neboť věz, že ne ve své, nýbrž ve vůli Boží státi budeme.“ I odešel ode mne pln zármutku.

VI. A v ustanovený den byli jsme dovlečeni k výslechu. A jakmile jsme se octli na náměstí, hned se pověst o tom do sousedních částí roznesla, a sběhlo se veliké

množství chátry. Když pak jsme vystoupili na tribunu, ostatní byvše vyslechnuti, vyznání učinili. Pak jsem měla býti i já vyslýchána. I objevil se tam, nesa mé dítě, otec můj a přitáh mne k sobě, pravil: „Obětuj a slitování měj s nemluvnětem!“ A Hilarianus jakýsi, náměstek, jemuž tehdy, že prokonsul Minucius Opius zemřel, dostalo se moci meče, praví mi: „Ušetři šedin otce svého, ušetři mládí dítěte a obětuj za blaho vládců!“ A já odpověděla: „Neobětuji.“ I řekl Hilarianus: „Jsi křesťanka?“ I řekla jsem: „Jsem křesťanka.“ A jak otec můj usiloval, aby mne odvrátil od tohoto vyznání, na rozkaz Hilarianův byl stržen, a k tomu ještě kterýsi z kopiníků dřevcem ho udeřil. I pocítila jsem prudký žal a jal mne soucit s jeho stářím. Pak odsoudil nás všechny dravé zvěři. I sestupovali jsme s jásotem do vězení. A že jsem dítě kojila a bylo zvyklé býti se mnou v žaláři, poslala jsem k otci jáhna Pomponia, žádajíc nemluvněte. Otec však ho nevydal. Avšak jak to Bůh zařídil! ani dítě nezatoužilo po prsu od té chvíle, ani mně se žádný zápal nepřidal: abych ani pomyšlením na dítě ani bolestí prsů nebyla trápena.

VII. A po několika málo dnech, když jsme všichni dleli na modlitbách, náhle uprostřed modlitby vydala jsem hlas a jmenovala jsem Deinokrata. I užasla jsem

protože mi nikdy nepřišel na mysl, až právě tehdy, a truchlila jsem rozpomenuvši se jeho smrti. Než ihned jsem poznala, že mám moc prosbu vznésti za něho, i začala jsem se modlit k Pánu s úpěním a co nejúsilněji. A hned téže noci bylo mi zjeveno toto: Vidím Deinokrata vycházejícího z místa tmavého, kde ještě mnoho jiných ohněm a žízní se trápilo, oděného v šat ušpiněný, bledého v tváři a ránu v obličejí jeho, kterouž za živa už měl, když umíral. Tento pak Deinokrates, kterýž byl mým vlastním bratrem, v sedmém roce věku zemřel, zchřadnuv a v obličejí rakovinou byv stížen, že jeho smrt byla všem lidem odpornou. Viděla jsem tedy veliký prostor uprostřed mezi ním a sebou, takže nám nebylo možno k sobě přijíti. Na onom pak místě, na němž byl můj bratr, byla nádržka plná vody, avšak výška hráze přesahovala výšku hochovu. K té se Deinokrates natahoval, dychtě píti: já pak soužila jsem se, že ač nádržka byla plna vody, přece hoch pro výšku hráze napíti se nemohl. I probudila jsem se a poznala jsem, že bratr můj strádá. Měla jsem však důvěru, že mu budu moci přispěti a modlila jsem se za něho v těch dnech mezi tím, než jsme byli převedeni do jiného vězení, totiž tisícníkova, které sousedilo se zápasíštěm, v němž jsme se měli s divou zvěří utkati, neboť se strojily oslavy narození Caesarova. Potom když jsem se modlila s úpěním a úsilovně za

bratra, ve dne i v noci, vyprosila jsem si, že mi byl darován.

VIII. A právě toho večera, kterého jsme zůstali v poutech, bylo mi ukázáno toto : Vidím místo jako po prvé a Deinokrata v čistém těle, krásně oděného, svěžího, a kde byla rána, tam vidím jizvu. A hráz nádržky snížila se mu až k pasu a tekla z ní neustále voda ; a svrchu na hrázi byla zlatá číše naplněná. I přistoupiv Deinokrates, počal z ní pít, z nádoby však neubývalo. A nasativ se, počal si hrát, raduje se jako malé děcko. I probudila jsem se a poznala jsem, že byl vysvobozen z muk.

IX. A po několika málo dnech Pudens jakýsi, voják, představený toho žaláře, s velikou horlivostí počal nás ctít a velebiti Boha, neboť pozoroval, že veliká moc jest s námi. Pročež také mnohým nebránil k nám vejíti, abychom se vzájemnými útěchami sílili. Přiblížil pak se den zápasů i vstoupil ke mně otec můj žalem zničen a počal si vousy z brady rvátí a po zemi rozhazovati a tváří na zemi leže zlořečiti, na svůj věk naříkaje a mluvě takové řeči, že by se jimi každé stvoření pohnulo. Já pak jsem truchlila nad jeho strastiplným stářím.

X. Poslední den před naším zápasem se zvěří vidím takovéto vidění : Jáhen Pomponius přišel ke dveřím

vězení a hřmotně zaklepal. Vyšedši, otevřela jsem mu; byl pak oděn v skvoucí roucho a přepásán a měl pestré opánky. I praví mi: „Čekám na tebe, pojď“, a uchopil mne za ruce a šli jsme kostrbatými a křivoláckými cestami. Posléze octli jsme se v divadle, i uvedl mne doprostřed a pravil mi: „Neboj se, zde jsem, s tebou zároveň zápase“; a odešel. A hle, vidím náhle veliké množství diváků přihlížejících divadlu, a já, která jsem věděla, že k zápasu s dravou zvěří jsem byla odsouzena, divila jsem se, že proti mně nebyla poslána. A vyšel proti mně Egypťan jakýs nevzhledné postavy se svými pomocníky, aby se mnou bojoval. I přichází ke mně jinoch nějaký velmi sličný, krásou zářící, a jiní mladíci s ním jako služebníci a horliví pomocníci moji. A vysvlékla jsem se a stala jsem se mužem; a počali mne ochráncové moji natíratí olivovým olejem, jak to jest zvykem při zápasu. A naproti vidím onoho Egypťana v prachu se válejícího. Vyšel pak jakýsi muž podivné velikosti, že i vršek divadla převyšoval, v přepásaném šatě, kterýž měl nach nejenom na obou ramenech, nýbrž i uprostřed na hrudi. A měl také opánky uměle zhotovené ze zlata a stříbra; třímal pak i berlu jako rozhodčí nebo pořadatel soubojů a nesl také ratolesti svěže zelené se zlatými jablky. A požádav, aby bylo ticho, pravil: „Tenhle Egypťan, zvítězí-li nad touto, zabije ji mečem; pak-li ona zvítězí nad

ním, obdrží tuto ratolest" ; a odešel. — I přistoupili jsme k sobě a počali jsme pěstmi zápasiti. On snažil se mne uchopiti za nohy. Já však bila jsem ho v obličej kopancí. A náhle jsem se zdvihla do vzduchu a počala jsem ho tak bít, jako bych se ani země nedotýkala. Vidouc pak, že nikterak jsem ho tím netrýznila, ruce spojivši a prsty v prsty zaklesnuvši, lapila jsem ho za hlavu a mrštila jsem jím na obličej a šlápla jsem mu na hlavu. I dal se všecken zástup do křiku a pomocníci moji se pyšnili. I přistoupila jsem k rozhodčímu a vzala jsem ratolest. On pak mne objal a pravil: „Pokoj s tebou, dcero.“ I brala jsem se ihned se slávou k bráně, kterou nazývají Branou Živých. Tu jsem se probudila a poznala jsem, že ne s dravou zvěří, nýbrž s ďáblem bude mi zápasiti, ale věděla jsem, že ho přemohu. Toto až do dne před slavností jsem napsala. To, co se v divadle dítí bude, kdož by chtěl, ať vypíše.

XI. Ale i blažený Satyros své vidění vyjevil, a sám o sobě je sepsav, vypravuje je takto : Už jsme byli, praví, jakoby po umučení a jako bychom z těla už byli vyšli a ujali se nás čtyři andělé, nesouce nás k východu a ruce jejich se nás nedotýkaly. Stoupali pak jsme do výše, ale ne na znak, nýbrž vznášeli jsme se jako by povlovným vystupováním. A když už jsme z prvního světa vyšli, spatřili jsme oslňující světlo. I řekl jsem Perpetui, neboť byla blízko : „Toto jest, co nám

Pán přislíbil : došli jsme přislíbení.“ A zatím co jsme byli nesení vzhůru od čtyř andělův, otevřel se veliký prostor, kterýžto byl jako zahrada plná růžových stromů a všelikých květů. Výška pak těch stromů byla jako délka cypřiše a jich listí neustále padalo. Byli pak s námi ti čtyři andělové, jeden nad druhého skvělejší, od kterých jsme byli nesení ; když pak jsme byli ohromeni a divili se, ostavili nás, a my cestou se pustivše, prošli jsme samí prostorem. Tam našli jsme Jukunda, Saturnina a Artaxia, kteří za toho pronásledování za živa byli spáleni, a spatřili jsme i mučeníka Kvinta, který v žaláři umřel. Vypyťovali jsme se také na ostatní, kde asi jsou. A andělé nám řekli : „Vejděte nejprvé dovnitř, abyste pozdravili Pána.“

XII. I přišli jsme blízko k onomu místu, kteréž mělo zdi jakoby ze světla zbudované ; a před branou onoho místa ti čtyři andělé všedše, oblékli nás v bílá roucha. I vešli jsme a uslyšeli jsme společným hlasem stále říkati : „Svatý, Svatý, Svatý.“ A spatřili jsme uprostřed toho místa seděti jakoby muže šedivého. A vlasy jeho podobny byly sněhu a tvář jeho byla mladistvá, nohou jeho však jsme nespatriili. Starší pak mu čtyři s pravé a čtyři s levé strany stáli a za těmi čtyřmi ještě mnoho starších. Když pak jsme žasnouce vešli a postavili se tváří v tvář trůnu, ti čtyři andělé nás pozdvihli ; i políbili jsme ho, a on rukou pohládil tváře

naše. Ostatní pak starší řekli k nám: „Povstaňme a pomodleme se!“ A když jsme dali pozdravení pokoje, propustili nás starší pravíce: „Jděte a radujte se.“ I řekl jsem Perpetui: „Máš, co jsi chtěla.“ A ona řekla: „Budiž Bohu dík, že jako v těle v radostech jsem žila, ještě více raduji se nyní.“

XIII. Vyšli jsme a spatřili jsme před branou biskupa Optata a Aspasia, učeného kněze, každého po jedné straně, odloučeny a zarmouceny. A ti padše nám k nohám, pravili: „Učiňte smír mezi námi, když jste vyšli a takto nás zanechali.“ I pravili jsme k nim: „Zdaž ty nejsi naším biskupem, a ty naším knězem? Proč jste takto padli k našim nohám?“ A láskou jati objali jsme je, a Perpetua počala s nimi rozmlouvati po řecku, a přešli jsme s nimi do zahrady pod růžový strom. A když s námi mluvili, pravili k nim andělé: „Nechte jich oddechnouti si, a máte-li nějaké rozdvojení mezi sebou, promiňte sobě.“ I polekali je a řekli Optatovi: „Naprav zase lid svůj, neboť takto scházejí se k tobě, jako by se závodů koňských se vraceli a o nich se hádali.“ A zdálo se nám, jako by chtěli zavřít bránu. I počali jsme mnohé z bratří rozeznávat, ano i mučedníky. A živili jsme se všichni nevýslovnou vůní, která nás sytila. A právě uprostřed blaha jsem se probudil.

XIV. Taková byla přejasná vidění mučedníků Satyry a Perpetuy, kteráž oni vypsali. Sekunda totiž si

dříve Bůh se světa obeslal, neboť ve vězení za hodna byl uznán, aby byl povolán, zajisté milostí obdržev, že nemusil s šelmami zápasiti. Avšak byť i ne duší, tož jistě tělem jeho prošel meč.

XV. Ale i Felicitě takováto milost Boží byla dána : Ona totiž jata byvši v osmém měsíci svého těhotenství, veliký žal měla, ano není dovoleno těhotným s šelmami zápasiti, aby později mezi cizími zločinci nebyla prolita její krev nevinná. Než i spolumučenící její z celé duše byli zarmoucení, nechtíce opustiti tak dobré pomocnice a věrné družky na cestě téže naděje. Třetí den před svým umučením, společnou úzkostí tísnění jsouce, modlili se k Pánu. A hned po modlitbě ji zachvátily porodní bolesti, a ježto porod v osmém měsíci jest předčasný, byly velmi prudky. A ona k porodu pracujíc naříkala ; i pravil jí jeden z těch, kteří bylina strážil ! „Jestliže nyní tak bolestíš, co počneš, až budeš hozena šelmám, kterými jsi pyšně pohrdla, když jsi nechtěla obětovati?“ A ona odpověděla : „Nyní co trpím, trpím já, tam však jiný ve mně trpěti bude za mne, protože já trpěti budu pro něho.“ Porodila pak děvčátko, kteréhož jedna ze sester se ujavši, v dceru si vychovala.

XVI. Nám pak svěřil Duch Svatý vypsati, jak se vše událo při zápasech, a ačkoliv nehodni jsme toho,

přece jako úkol svěřený blaženou Perpetuou, či spíše jako rozkaz to plníce, vykonáme, co nám bylo uloženo. Když byli několik dní ve vězení a tisícník poněkud hrubě se k nim choval, poněvadž někteří opovážlivě mu tvrdili, že dlužno se báti, aby nějak pomocí kouzelných říkadel z vězení neunikli, tehdy srdnatá a vpravdě statečná Perpetua do očí mu řekla pravíc: „Proč se nestaráš, aby lépe vyhlíželi znamenití provinilci, kteří určení jsou k oslavám jmenin Caesarových? Zdaž to není tvoje sláva, jak tuční tam půjdeme?“ Tím zarazil a polekal se tisícník a poručil, aby se s nimi lidštěji nakládalo, takže i její bratr i ostatní někteří mohli vcházeti, aby se s nimi potěšili. Tehdy i sám správce toho vězení uvěřil.

XVII. Ale i poslední den, při poslední hostině, jež se nazývá „hostinou svobodnou“, kterouž však oni ne svobodnou hostinou, nýbrž „hody lásky“ nazývali, z výmluvnosti své k lidem, kteří tam okolo stáli, řeči promlouvali, upírajíce jim vyvolení Božího a naproti tomu hlásajíce slávu umučení svého a vysmívajíce se všetečné zvědavosti těch, kdož se tam sbíhali. Satyros pak pravil: „Což zítřek vám nestačí? Proč se zalíbením se díváte na ty, kterých nenávidíte, dnes přáteli jsouce, zítra nepřáteli? Avšak budiž, vtiskněte si jen v paměť pečlivě tváře naše, abyste nás poznali

v onen den.“ A tu všichni zahanbeni odtamtud odcházeli a velmi mnozí z nich uvěřili.

XVIII. Zazářil pak den vítězství jejich i vykročili z vězení do divadla jako by do nebe odcházejíce, rozjasnění a radostí záříce v obličeji, chvějíce se, možno-li, rozkoší spíše než strachem. Spolu pak šla Perpetua velebně kráčejíc jako matrona Kristova, s jasným okem, a pohledem svým srážela k zemi zraky všech. Podobně i Felicitas radujíc se, že šťastně porodila, aby mohla s šelmami zápasiti, z krve do krve, od kolébky do souboje šla, aby se obmyla po porodu druhým křtem, totiž vlastní krví. Když pak se přiblížili, před divadlem nutili je, aby se oblékli v roucha, a to muži v roucha kněží Kronových, ženy pak v roucha kněžek Demetriných. Avšak vznešená Perpetua výmluvností svou zápasila až do konce ; pravila totiž : „Proto až sem jsme přišli, aby svoboda naše poražena nebyla, proto život svůj jsme vydali, abychom ničeho takového neučinili ; to jsme si s vámi smluvili.“ Nespravedlnost uznala právo : a hned potom poručil tisícník, aby byli tak uvedeni, jak byli. A Perpetua pěla žalmy, na hlavu Egypťana již šlapajíc. Revokatus pak Saturninus a Satyros k přihlížejícímu davu promlouvali. A octnuvše se před Hilarianem, posunky a pokyny pravili : „Ty nás a tebe Bůh !“ Na to rozzuřený dav křičel, aby byli mrskáni ; ale svatí pyš-

nili se, že se jim dostalo také něčeho z muk Páně.

XIX. Ale ten, kterýž pravil: „*Proste a bude vám dáno*,“ dal jim na prosby jejich takovou slávu, jaké si každý z nich přál. Když totiž někdy mezi sebou o touze po mučednictví rozmlouvali, Saturninus říkal, že by chtěl býti vržen proti všem šelmám, zajisté aby tím skvělejší koruny dosáhl. A proto na počátku představení spolu s Revokatem pardalu odolal, později však na lešení medvědem byl rozsápán. Satyros pak ničeho si tak neošklivil jako medvěda. A pevně věřil, že skončí jediným kousnutím pardala, takže i když předhozen byl kanci, toliko se smýkl, provazem byv přitažen, avšak honec, který ho kanci předhodil, byl od šelmy tak pokousán, že druhého dne po zápasech zemřel. Ale i k medvědu na lešení byv položen, zdráv odtud vyvázl, neboť medvěd nechtěl ze své klece vylézt.

XX. Blaženým pak dívkám velmi divokou krávu ďábel připravil, úklady stroje pohlaví jejich tím zvířetím. A obnaženy ovšem a jen sítě majíce přehozeny byly předváděny; a od toho lid s ošklivostí se odvrátil vida, že jedna jest dívka kvetoucí, druhá pak že z prsů mléko roní jako právě po porodu. A zpět jsouce odvolány, v přepásaná roucha jsou oděny; a odtud pak když vcházely, Perpetua první, rohy byvši povalena, padla na kyčel; a když se posadila, šat

s boku, ježto byl roztržen, sebravši, zakryla své stehno, více studu jsou pamětliva než bolestí. A pohřešivši jehlice, také uvolněné vlasy na hlavě pevně si spíjala, neboť se neslušelo objeviti se s vlasy rozpuštěnými, aby se nezdálo, že ve své slávě truchlí. Takto povstala a vidouc Felicitu omráčenu, přikročila k ní a za ruku ji ujavši, budila ji, i povstaly společně. Poněvadž pak surovost lidu byla už nasycena, byly zpět vzaty do Brány Živých. Tam Perpetua byvši pozdvižena od jakéhosi katechumena jménem Rustika, který u ní k pomoci stál, a jako by ze spánku se probudivši (tak totiž v duchu byla do vytržení upadši), a kolem se rozhlédnuvši za úžasu všech pravila: „Kdy už budeme vrženi proti té krávně, o níž mluví?“ A uslyševši, že už dávno proti ní byla vyšla, neuvěřila dříve, dokud nespatriła nějakých známek poranění na vlastním těle. Potom, zavolavši svého bratra a toho katechumena, napomínala jich, aby ve víře vytrvali, se milovali a aby se nedali zastrašiti tak velikými mukami.

XXI. A v druhé bráně Satyros k vojínu Pudentovi promlouval asi takto: „Podle mé předpovědi, jak jsem už dříve řekl, ani jedno zvíře se mne až dosud nedotklo. Pohleď pak nyní, abys celým srdcem uvěřil, půjdu a od jediného kousnutí pardalova zemru.“ A právě na konec představení pardal byl naň vyštván, a

po jediném kousnutí tak ho krev zalila, že to bylo považováno za svědectví druhého křtu, a hned také dav s pokřikem volal : „Dobře jsi se obmyl, dobře jsi se obmyl!“ A kdo takovýmto způsobem se obmyl, býval na živu ponechán. Tehdy pravil k vojínu Pudentovi : „Zdráv buď a pamětliv víry a mne, a takovéto věci nechť tě spíše posílí, než aby tě v pochybnost uvedly.“ A prstenu pečetního od něho požádav a smočiv jej ve vlastní krvi, posvátným dědictvím mu jej vrátil, zanechav mu památku i rukojmí krve tak svaté. Potom stěží už dýchaje byl odveden i s ostatními na obvyklé místo. K zabíjení totiž žádal lid, doprostřed je převést, aby viděl, jak se meč v svatých tělech stáplí. A blažení mučeníci Kristovi s radostí povstali ; styděliť se zajisté míti málo svědků při své blažené smrti. A když přišli, kam lid chtěl, nejprve se políbili, aby umučení své obřadem víry dokonali. A potom s radostí podstoupili popravu mečem. A mnohem více ještě Satyros, který také dříve na onen žebř vystoupiv, dříve ducha vypustil jakož i pohnul Perpetuu, aby vystoupila. Perpetua pak, aby také ona okusila muk, mezi kosti byvši bodnuta, vykřikla a sama uchopivši s cílem se minuvší pravici nezkušeného zápasníka, přiložila ji k své šíji, neboť taková žena, od nečistého ducha tak obávaná, nebyla by snad mohla býti usmrcena, kdyby sama nebylachtěla.

Ó přestateční a přeblažení mučeníci, vyvolení a povolání do slávy Pána Ježíše Krista ! Kterak zvelebíme vás nebo oslavíme, nejurozenější bojovníci ? Ne méně důležité než staré spisy pro poučení Církve jest čísti o našem všemí cnostmi se skvějícím společenství blažených mučeníků, skrze které čest vzdáváme Otci věkův a zároveň jednorozenému jeho Synu, Pánu našemu Ježíši Kristu s Duchem Svatým, je- muž budiž sláva a moc po všechny věky věkův.

Amen.

Z původního, nedávno objeveného řeckého textu přeložil
František Pastor.

Ines Wetzel: Jaro.

STRUČNÝ OBSAH PROROCKÝCH VIDĚNÍ MALÉ MARIE BROTTÉAUXSKÉ Z LYONU.

Již jsme mluvili o prorockých viděních malé Marie Brotteauxské, zemřevší v pověsti svatosti v Lyoně r. 1843 u věku sedmdesáti let. Než přece tento stručný obsah jejích předpovědí, jež nám dodal jeden ctihodný farář jur-ský, zasluhuje si, by ho nebylo pomínuto ml-čením. Uvádím doslovně:

„Jaký byl počátek revoluce (92—93), takový bude i její konec. Ke konci uzří se tytéž věci a tytéž bědy jako na začátku. Republika, lež, svévole atd., atd.; ale vše bude se dít rych-leji a zakončí se neobyčejným divem, který ohromí všecek svět, a *velikou událostí*, v níž zlí budou ztrestáni způsobem děsným.

„V letech, jež budou předcházeti tu velikou událost, bude veliká úmrtnost a veliká bída... Zlí nesčíslněkrát ztroskotají ve svých krve-lačných záměrech pro modlitby dobrých duší. Přes to budou dále usilovati, by vyhubili všecky dobré lidi, jež budou už předem spi-sovati a označí jejich domy a dveře, aby z nich žádný neunikl... Ale až se budou strojití ko-nati tuto *novou spravedlnost*, Bůh jme se vy-konávati svoji. Budou jako slepí a v závratí;

vznikne mezi nimi rozdvojení a budou druh druhu mezi sebou zabíjeti.

„Rok před rokem té veliké události bude velmi špatný ; naopak zase rok, kdy nastane, přinese nádhernou sklizeň, ale nemnoho lidí zůstane, aby strávili jeho úrodu. Když se přiblíží tato veliká událost, zjeví se na nebi úkazy neobyčejné, v Paříži se obrátí jedna veliká osobnost ; bude se mluvíti, že na rovině Sainfondské rozbije se vojenský tábor, a Lyon, jehož opevnění nebudou dostavěna, bude obklopen válečnými stroji. V té asi době zlí, aby se poznávali, navyknou si nositi čapky s rovným dnem, červeným a spadajícím na stranu.

„Uzří se chvíle strašlivé anarchie, v níž se obnoví všecek rozvrat dob nejhorších ... Zločin nikým nestíhaný bude vrcholit... Ale ten čas zpuštění bude jen na krátko trvati. Svátá Církev bude napadena po třetí s neslýchaným vztekem a zuřivostí, ale jen pramálo tím bude trpěti, kdežto její nepřátelé budou skorem všichni zničeni. Paříž bude obrácena v niveč jako Sodoma a Gomorrha, a co pozůstane obyvatelstva, uteče se z veliké části do Lyonu. Až budou utíkat, veliká událost bude blízko ... Lyonské Brotteaux, semeniště ohavností a revolucí, budou pohlceny pod vodu. Ale Lyon přímluvou svaté Panny bude za-

chráněn. Francie bude jednu chvíli ohrožena se všech stran cizími mocnostmi, aniž se o tom bude uvnitř vědět. Překvapení a zděšení při té novině způsobí anarchii a válku občanskou. Cizinci vniknou do Francie a proniknou až do okolí lyonského. Hodina velikého trestu bude ohlášena strašlivým burácením hromu. Malá Marie, jež to vše viděla ve snu, praví vskutku, že slyšela hřímání tak prudké, že země jako by se jím otrásala až do svých základů.

„Strhne se veliký boj u Lyonu na rovině Sainfondské a po celé rozloze předměstí a mostu guillotierského až do ulice de la Barre (ulice, jež vychází na náměstí Bellecour). Tento boj, jehož se zúčastní značný počet národních gardistů, bude děsný; krev proudy potече po zemi; bude krveprolévání a vraždění děsné; s obou stran budou se bít zoufale; ale cizinci budou na hlavu poraženi a nedostanou se do Lyonu. Skorem všichni zbylí lidé zlízahynou tam též. Prorokyně dává dva strašné obrazy těch hrozných jatek. Viděla lidi padati jako klasy pod kosou nějakého obra, sekoucího mohutnými rozmachy na rovinách dauphinejských, kdež se má svést ta bitva; a její pacholík (anděl) dává jí na srozuměnou, že kdyby se mrtvoly narovnaly na náměstí

bellecourském, dosahovaly by až do třetího poschodí. Ze slov proroctví možno se dohadovati, že tento boj zakončí dobu velikých pohrom. Události, jež učiní konec revolucí, praví opět malá Marie, budou tak strašlivé, že ti, kdo jich nebudou vystříhání, budou mysliti, že nastává konec světa. Tak budou hrozné, že bude proč schnouti děsem. Bědy ty budou obrazem bēd, jaké přijdou na konci světa, *ačli modlitby a pokání neobměkčí Boží spravedlnosti*. Ti, kteří budou míti u sebe svěcené medailky a pod., budou z valné části uchováni. Modlitby některých příbuzných nebo přátel, zachrání jiné, kteří se obrátí. Zlí, kteří ostanou na živě, obrátí se skorem všichni. Zároveň jak bude trestána Francie, bude trestáno i mnoho jiných národů, skorem v týž čas. Za revoluce dva zázraky se udály: prvním byl návrat Bourbonův do Francie, druhým návrat po sto dnech; bude učiněn třetí, který naplní úžasem celý svět a zmaří revoluci. Zdvihne se zázračně železná paže, vládnoucí velikou mocí, by pomstila urážky způsobené Bohu a královskému rodu, jehož přečkavší údové mají všichni vstoupiti na půdu vlasti po oné veliké události. Tehdy nebude tam již ani záští ani zloby.“

Přeložil Otto A. Tichý

NYNÍ K TOBĚ, VILÉME, PROMLUVÍM...

Nyní k tobě, Viléme, promluví. Pochybuji, že bys mne pochopil. Jsa blb již právem rodným jako každý Němec, jsi pitomec právem výbojovým, jak jen jím může býti germánský císař, to jest mnohem více, než se sluší na obyčejného kaprála.

Což na tom! budu mluvit, bych uspokojil sám sebe, a též pro hlouček Francouzů, kteří mi rádi budou naslouchati. Angličané, kteří ti vyhrazují šibenici vražedníků, ještě tě nemají, a velení nad tvými báječnými armádami, jež jsi svěřil tučnému Hinden-

burgovi a ještě několika váženým halamům, dopřává ti na štěstí trochu volné chvíle. Máme pokdy, bychom si pohovořili.

Příliš jsi spoléhal na svoje kníry, milený císaři. Toť počáteční příčina všech tvých běd. Jsa tím, co jsem řekl, byl jsi povinen věřit, že tě to zřejmě vyvyšuje nad Napoleona, který jich neměl a který přece byl, aspoň na několik dní, císařem Západu. Bylo tudíž zcela přirozeno, že jsi se pachtil po císařství světa. Napoleon mimo to na vrcholu své moci neměl valně přes pět nebo šest set tisíc bojovníků, a ty jsi jich měl do začátků ani nevím kolik milionů, jakosti výborné, tak jako tvoje fousiska. Mohl jsi tedy vše podniknouti s dokonalou spokojeností.

Pohříchu chybělo ti cos pranepatrného, nevymezitelného, o čem náš veliký Corneille říkal, že toho nezbytně potřebí ke skládání mohutných veršů. Třásl jsi se o svoji kůži a vřava tvých vlastních děl prý ochromovala všechny tvé schopnosti. Též chybělo ti asi

trochu genia. Ale jak bys mohl pochopiti toto slovo, které jistě nemá žádného smyslu v tvé zvěrolékařské řeči?

Posléze vše ti selhalo, vyjma jatečné řeže, lupičstva, boření, pustošení, požáry. Selhalo ti, bys dostal Paříž, Calais i Verdun. Rusko a Balkán, které jsi myslil, že máš tak v hrsti, ohrožují tě též, tvůj rozbředlý spojenec doklepává, tvoji národové scípají hlady a podařilo se ti tolik si získati lásky, že polovina lidského pokolení dovolává se tvých drobů. Ba sám Ďábel, jehož jsi svatokrádežně vzýval pode jménem Boha, jako by tě byl opustil.

Co počneš nyní? Budeš čekati, až tvé Německo, zbabělé a zrádné vůči tobě samému, vydá tě Anglii za třicet klobás, i s tvým bazarovým kronprinzem a s generálním štábem tvých poblázněných maršálků? Jsi příliš strašpytel, abys se sám zabil, a na zemi není pro tebe útočiště, ani v žaludcích lidožroutů, jež by musily vyblíti tvou od kolébky hni-
jící zdechlinu.

At hledám jak hledám, nenalézám kloudné rady, již bych ti udělil. Třeba ti ostříhati fousiska a třeba, abys se oddal svému osudu. Pro tebe zabito nebo zmrzačeno kolik milionů lidských bytostí, mezi nimiž bylo by myslím zhola nemožno jen jediné nalézt, která by se ti svou cenou nevyrovnala. Nesčetně mužů, kterým jsi nebyl hoden ani boty leštiti, bylo hnusně obětováno tvé vůli pitomce. Všude jsi rozsel proklínání a zoufalství. Teď přichází podzim a vinobraní!

Četl jsem kdesi, že právě toho večera, kdy jsi vypověděl válku před pětadvaceti měsíci, spatřili tě v Berlíně velmi bledého, zamklého, zlověstného, podobajícího se přízraku. Tvůj trest se již začínal. Není pochyby, bylo již pozdě ustoupiti. Tvoje kejklířské kníry by k tomu byly nesvolily. Přece však toho dne nebylo ještě jatečných řeží.

Ti nespočetní, které jsi povraždil, žili ještě, kathedrály a kostely, které jsi zbořil, stály nedotknuty. Žalostné dívky zasvěcené

Bohu neztratily ještě svého panenství v ohyzných rukou tvých vojáků. Ženy a starci, jež jsi postřílel nebo v zoufalství uvrhl, ubohé děti, jež jsi utratil neb zohavil jako barbarský Herodes, nežádali si nežítí a byli by se snad za tebe modlili. Bylo ještě kdy, abys se zastavil.

Vše-li se uváží, neskonale pokoření takového kroku nazpět a děsná cena, jakou by ti bylo bývalo zaň zaplatiti, byly by bývaly mnohem méně nesmírný nežli vše toto. Zvolil jsi raději zlořečení a prokletí.

Častokráte jsem dumal, jaké bych ti byl povinen uložití odpykání, kdybych se tě zmocnil. Rafinovaná muka, povlovná usmrčování, vymyšlená ďábelským geniem orientálův, probíhala mi hlavou, aniž mne uspokojovala. Na konec jsem pochopil, že ani nejkrutější kat neschystal by ti takových muk, jako utrýzníš-li se sám.

Dohaduji se již, jaké jsou asi tvé noci, ba i tvé dny, když se ti zjevují tvé oběti bez počtu a když jsi nucen si říci chroptě hrůzou,

že tento dav nebyl obětován pro nic, že tvoje císařství jest zatraceno a že zítra nebo pozítřku budeš už jenom hrozným žebrákem, kterého budou štváti psi pekla. Tehdy poznáš pravé jméno svého „starého Boha“, jenž ti ukáže svou tvář zoufalství, a zvíš přesně, jakého ohavného ďasa jsi byl na svém komediantském trůně výsměšnou karikaturou!

NAPSAL JSEM DUŠI NAPOLEONOVU...

Napsal jsem Duši Napoleonovu. Duše Vilémova, které nebudu psát, mne zastrašuje a děsí. Přece však jest nezbytno, aby v něm byla duše lidské bytosti, poněvadž metempsychosy není. Rádi bychom se arcí dohadovali, že kostru tohoto císaře oživuje životní princip jakéhos škůdného hovada. Pohříchu není to možno.

Stojíme před člověkem děsně nečistým, pravda, an byl zplozen jakýms Hohenzollernem, ježž bylo třeba o překot zahrabati do země, přece však jest spřízněn s lidským pokolením.

Ano, toto individuum jest opravdu člověk, bytost vyrobená k Podobenství Božímu, obdařená až i do jisté míry mohutnostmi podstatnými našemu rodu, schopná rozeznávání, vědoucí, co činí, a povolaná, by vydala počet ze svých skutků, majíc dokonce nebo měvši tak jako každý z nás, — ó dive! — anděla strážce, kterého asi již dávno vyhostila a kýmsi nahradila.

Jenom že to jest pitomec, a to pitomec německý, tak jako blátivá voda neproniknutelný žádnému vyššímu světlu a považující sám sebe za Světlo. Jest zvláště Prušák, syn Prušákův a poslední výhon rodu banditů. Jsa velmi hrd na tento původ, který mu promíjí, by měl jakoukoliv osobní původnost, od samého počátku vzal si do hlavy, že v něm tkví náplň Písem.

Byl zároveň prorok i veliký vojevoda právem rodným, poslouchán deseti miliony vojáků, jako Bůh nikdy nebyl poslouchán, i zbývalo mu už jen, aby se vmísil do úradků Prozřetelnosti a on toho neo-

pominul, když se mu zazdalo, že chvíle přišla.

Nabráv trochu bláta z močálů své země, do něhož plili vojáci Napoleonovi, mněl, že se to dobře vyrovná zázračnému mazání slepého od narození, a potřel si jím své neprůhledné oči, v naději, že se mu dostane jasnovidnosti neskonale předčící jasnovidnost nejslavnějšího z dobyvatelů. Tehdy jsa si načisto jist, že si podmaní zemi připodobně se Mahometu, synu Ismaelovu, zdvihl svou ruku neduživce proti všem národům, kteří ihned zdvihli ruce proti němu.

Po dvou letech jest možno zahlédnouti děsný konec tohoto blbého a bezbožného paskvilu, který už kolik milionů lidí zaplátilo životem, dávající veškeré Evropě vzržení nesmírné rány. Císařskému panáku však zůstávají na svědomí ohavnosti, jimž chtěl, aby jeho jméno pitomce bylo velebeno.

Jeho duše zůstává těž, jeho duše nesmrtelná. Tážeme se s hrůzou, kam se asi poděla tato duše stvořená, aby hledala Boha

a jež nikdy nepotkala než smrdutého Braniborce v zaprášených hadrech německého císaře. Ale jedině křesťani jsou schopni se na to tázati.

Což to jest duše „lidskému materiálu“ popruštěné Germanie? Při pouhém tom slově zdá se nám, že slyšíme blbý řehot Švábska a Francka, a tento smích přechází v křeče vale se přes Berlín do Královce, kde odpočívají šupiny staré stonožky buržoasního atheismu, Emanuele Kanta. — Náš milovaný Kaiser má duši! Náš viditelný a makavý Bůh má neviditelnou duši! Tož i z nás každý má duši? Ať žije pivo a klo-básy!

Kaiser však přece není už mladým Bohem. Hnisát pod svojí korunou a smrt mu posílá občas několik polibků se šibenice, kterou mu strojí ti dobří Angličané. Jeho duše, v níž se zdráhá uvěřiti, jistě ho též někdy mučí svými mstivými žalobami. Nadarmo vypravil před sebou do temnot tolik lidí, co by jich bylo potřebí na zalid-

nění celého království. Cesta není ani dost málo zacpána a všickni ti nebožtíci by se ostatně s chvatem rozstoupili, by učinili průchod tak znamenitému čekateli.

Často bylo řečeno a nikdy nepoví se to s dostatek, že ty, kdož umírají, čekají úžasy neskonalé. Jest se možno, ač přenesnadno, vmysleti do pocitů slepce od narození náhle uzdraveného ze slepoty, jak to jest vypravováno v Evangeliu svatého Jana; ale co mysliti o zděšení, o výkřiku Vilémově, až naráz odhalí realitu své duše v té černé, děsné a zoufalé věci, která se mu v tu či onu vteřinu zjeví v nejprudším jasu konvergentního a neúprosného Světla? . . .

— Neznaje Boha a nutě mne neznati ho, řekne mu tato duše, chtěl jsi pohltiti celý svět, a hle, tvůj konec, náš konec. „Vesmír hnusí si tebe, tvé vlasy hnusí si tebe, tvé oči, tvé uši, tvé nohy, tvé ruce, tvé nehty, všecko tvé tělo si tě hnusí. Hanbí se a zuří, že ti sloužily, že ti náležely; kdyby mohly klnouti času, po který byly tvoje, učinily by

to. Země se hanbí a zuří, že jsi po ní šlapal, a klne tobě. Stromy zuří proti tobě a třasou se vztekem, že rodily ovoce, aby se obracelo v tvé tělo. Zvířata, slunce, měsíc, hvězdy, zřídla, moře, ryby v moři a v řekách zuří, že byly v tvých službách a klnou ti jednomyslně.“

Posléze sami démonové ti klnou, že jsi dal Bohu několik mučovníkův.

A všechna ta zlořečení nejsou ničím proti zlořečení dětátek, která jsi učinil sirotami, a ani jejich zlořečení není ničím proti zlořečení Boha, který jest naším údělem věčným!

Z nové knihy Leona Bloy „ROZJÍMÁNÍ SAMOTÁŘOVA“

Frederi Mistral

Z knihy vzpomínek :

Za školou

Potulky polmi. Boží zvířátka. Starucha z Tramtáryje. Cikáni.

Vlkova káď: sen.

Když mi bylo nějakých osm let, a ne dříve — s modrým mým váčkem na knihu, sešitem a svačinou, — poslali mne do školy . . ., ne dříve, Bohu díky ! Neboť co se týče mého rozvoje důvěrného a přirozeného, výchovy a dobrého kvasu mé mladé duše básnickovy, více jistotně jsem se naučil v poskocích a dovádění svého lidového dětství, než v přežvykování všech počátků vědy.

Bylo za našich dob snem všech nás nezbedů chodících do školy, státí se *pustařem*. Kdo toho okusil, byl považován ostatními za filutu, dobrou kopu, za chlapíka.

Státí se *pustařem* znamená v Provinci, upláchnout-li děcko daleko od otcovského domu, aniž předem by oznámilo rodičům, i aniž ví, kam jde. Malí Provenčálci chodívají takto za školu, pakli po ně-

jakém poklesku, nějakém vážném psychu, nějaké neposlušnosti se strachují, vrátí-li se do stavení, důkladné řezy.

Tedy, jakmile čijí, co jest jim v patách, moji strnadi *pouštějí* školu a otce i matku; staň se co staň, odcházejí na zdařbůh, a nechť žije svoboda!

Toť věc líbezná, neporovnatelná, v tomto věku, cítiti se absolutním pánem, ohlávku za krkem, jíti si všude kam chceme a vzhůru do pustin! a vzhůru do močálu! a vzhůru horami!

Jen že potom se dostavuje hlad. Jest-li pustař letní, toť ještě Boží požehnání. Jsou záhony bobů, sady jablek, hrušek a broskví, třešně jež vás bodají do očí, smokvoně již vám nabízejí svoje fíky nadobro zralé, a břichaté melony již na vás volají: „Sněz mne“. A potom, krásné vinohrady, révy se zlatými hrozny, ha! jako bych je viděl!

Ale jest-li *pustař* zimní, tehdy třeba dokázati, co dovedeme... Věřte mi, jsou vyvedenci, kteří jdouce statky, kde jich neznají, vyprošují si pohostinství. Potom, dá-li se jim, darebové kradou vejce ze slepičníků, ano i podkladky, jež vypíjejí za syrova, ti hltouni!

Ale nejhrdší a nejvíce sebevědomí, ti, kteří opustili školu i domov ne tak z povalečství jako z žízňné neodvislosti nebo pro nějakou nespravedlnost jež je ranila do srdce, ti prchají člověka i jeho pří-

bytku. Tráví den ležíce v osení, v příkopech, v polích prosa, pod mosty nebo v boudách. Tráví noc ve stozích nebo také v kupách sena. Dostaví-li se hlad, jedí moruše (z křovisk, ze strnišť), trnky, mandle opomenuté na stromech nebo hroznečky pláňného vína. Jedí semeno jilmové (jemuž říkají *bílý chléb*) cibule podruhé vyrostší, hrušky pláňnata, bukvice a jestli nutno, žaludy. Celičský den není než hrou, všechny skoky jsou kozelce... Což třeba druhův? Všecka zvířata i zvířátka jsou vám společníky; pochopujete co činí, co říkají, co si myslí, a zdá se, že ona rozumí všemu, co jim povídáte.

Chytili jste cvrčka? Díváte se do jeho *zrcátek*, požmolíte jej v rukou aby zazpíval, a potom ho propustíte se stéblem v řiti.

Nebo, jak si tak ležíte na úbočí, což slunéčko, jež vám leze po prstě? Ihned mu zazpíváte:

Kravičko, vzlétneš-li!
Utíkej do školy.
Nejprve leť do kostela,
by ses hodně naučila...

A kravička, rozvinujíc křídla, dí vám odlétajíc:
— Jdi si sám do školy. Já vím dost pro sebe.
Což, dívá se na vás klečíc kudlanka nábožná?
Hned se jí přeptáte:

Všecko víš, kudlanko,
rci, je vlk daleko ?

Kudlanka napřáhne nožku a ukáže vám do hor.
Objevíte ještěrku vyhřívající se na slunci ? —
Obrátíte se na ni těmito slovy :

Ještěrice, ještěrko,
nechať neštípne mne had :
až půjdeš kol našich vrat
dám ti soli zrnečko.

— A proč pak se nevrátíš do vašich vrat ? zdá
se jako by říkala chytračka.

A šup, utíká do své díry.

Posléze, uvidíte-li hlemýždě, zde máte říkání :

Jednooký slimáku,
ukaz, ukaz mi své rohy,
nebo dojdu pro kováře,
by ti rozbil chalupu.

A zase chalupa, pořád chalupa, kam duch se
neustále vrací, tak, že posléze, když jste pokazili
už dosti hnízd, — a kalhot, — když jste z ječme-
ne si nadělali už dosti frkaček a dost se nastaho-
vali vrbových proutků na píšťaly, a když po zele-

ných jablkách a všemožném jiném nakyslém ovoci vám vylezly zuby, aj! chytá se vás teskno, srdce se vám obtíží — i vrátíte se, hlavu sklopenu.

Já, jak i moji kamarádi, jakožto pravý Provençal, jímž jsem byl a nebo měl se státi (nedivte se tomu), sotva jsem chodil nějaké tři měsíce do školy, též jsem si odbyl svoje *pustaření*. A vizte příčinu:

Tři nebo čtyři rozpustové (z těch, kteří pod záminkou, že půjdou na trávu, nebo nasbírati mrvy, celý den se potulovali) počkali si na mne, když jsem odcházel do školy maillanské a pravili mi:

— „Nu, ťulpase! co pak si počneš ve škole, celý den tam budeš zavřen mezi čtyřmi zdmi! bude ti tam klečet! A potom dostaneš metlou po prstech! Pojď si s námi hrát...“

Ah! čirá voda se smála v potocích; nahoře, tam prozpěvovali skřivánci; chrpy, mečíky, vlčí máky, koukoly kvetly na slunci v zelenajícím se obilí... I řekl jsem:

— Skola, což! půjdeš zítra.

A potom hupky do struh, nohavice vyhrnuty, „plavili jsme koně“. Šplíchali jsme, brouzdali se, lovili jsme pulce, dělali knedlíky z náplavu, pif! paf!; potom jsme se zamazali bahnem až do půl lýtek (bychom měli botky). A potom v prachu nějakého úvozu, hoj! tryskem se uhánělo:

Vojáci jdou!
do bitvy jdou,
traram, tydym,
uhněte jim!

Jaké štěstí, Bože můj! Oh! děti královny nebyly našimi bratrány! Nepočítaje v to, že z chleba i zákusku v mé torbě jsme pak na trávníku krásně posvačili... Ale vše má svůj konec.

Hleďte, kteréhosi dne můj otec, jehož patrně řídící školy varoval, mi pravil:

— Poslouchej, Frederi, stane-li se ti ještě jednou, že vynecháš školu, bys šel se brodit ve struhách, viz, toto si připomeň: přerazím ti vrbový prut o hřbet...

Tři dni na to ze zbrklosti jsem opět nešel do školy, a zase jsem „plavil koně“.

Vyčíhal si mne, aneb náhoda jej přivedla? Hleďte, ani jsme tak všichni obvyklí rozpustové bez kalhot ještě poskakovali ve vodě, vidím z čista jasna, že třicet kroků ode mě se objevil můj otec. Krev se ve mně zarazila.

Můj otec se zarazil a zvolal na mne:

Tak dobře... Víš, co jsem ti slíbil? Jdi, dnes večer tě čekám.

Nic víc, a odešel.

Můj milostivý otec, dobrý jako požehnaný chléb,

nikdy o mne nezavadil. Ale měl mohutný hlas, drsné slovo, a bál jsem se ho jak ohně.

— Ah! řekl jsem si, tentokráte tě otec zabije ... Jistě že si šel pro prut.

A moji darebové kamarádi, luskající prsty, ještě mi na to vyzpěvovali:

— Aj! aj! aj! výprask; aj! aj! aj! na tvou kůži!

— Na mou věru! řekl jsem si tedy, když ztracen, tak ztracen, třeba se odkliditi a státi se *pus-tařem*.

A odešel jsem. Dal jsem se, pokud se rozpomínám, cestou, která vedla nahoru do Crau Eyraguesské. Ale což jsem tehdy, ubohý hošík, což jsem věděl kam jdu? A také, když jsem putoval asi hodinu nebo půl druhé, zdálo se mi, abych řekl pravdu, že jsem v Americe.

Slunce znenáhla se sklánělo na západ; byl jsem znaven, měl jsem strach ...

— Připozdívá se, myslil jsem si, a kam teď půjdeš k večeři? Třeba jíti a vyprositi si pohostinství v některém statku.

A sešed s cesty, pomalounku jsem se obrátil k bílému statečku, jenž se mi velice zamlouval se svým přístřeškem pro čuňata, svou jámou na hnůj, svou studnou, svou vinicí, vše toto chráněno mistralu cypřišovým houštím.

Nesměle jsem dostoupil na práh dveří a spatřil

stařenu, která se právě pouštěla do polévky, čarodějnici špinavou a neučesanou. Aby se jedlo, čeho ta se dotkla, bývalo by bylo třeba notného hladu. Stařena vyvěsila hrnec s háku, postavila si ho na zem doprostřed kuchyně, a jezdíc jazykem a drbajíc se, velikou sběračkou vytahovala vaření, jež pomalounku mazala na tenké krajíčky plesnivého chleba.

— Nu tak, babičko, jíte polévku?

— Ba že, odpověděla mi... A odkud ty jdeš, hošíku?

— Jsem z Maillanu, povídám jí; provedl jsem cosi a jdu vás poprositi... o pohostinství.

— Když tomu tak, odpověděla babice bruchavým tónem, sedni si na schůdky, ať neopotřebuješ mých židlí.

I schoulil jsem se na první schod.

— Babičko, jak se jmenuje tenhle kraj?

— Tramtáryje.

— Tramtáryje!

Víte, že když se vypravuje dětem o daleké zemi, lidé žertujíce říkávají: *Tramtáryje*. Tedy sudte, já v onom věku věřil v Tramtáryji a jiné fantastické země jako v svůj svatý otčenáš. A proto, sotva stařena vyřkla toto jméno, již, an jsem se viděl tak daleko od nás, studený pot se mi vyrazil na zádech.

— Nu tak! vece baba, když dojedla, to není ještě všechno, chlapečku: v zdejší kraji lenoši nejedí... a chceš-li svého podílu polévky, rozumíš, třeba bys si ji vydělal.

— Velmi rád... A co pak mám dělat?

— Vidíš, stoupneme si oba dva pod schody a budeme skákat; kdo nejdále doskočí, dostane svůj podíl dobré polévky... a druhý bude jíst očima.

— Věru souhlasím.

Nečítaje, že jsem byl hrd, na mou věru, že si vydělám svou polévku, obzvlášť bavě se. Pomyšlil jsem si:

— To by bylo zle, aby strhaná baba doskočila dál než já.

A nohy rovně, na slovo jsme se postavili pod schůdky, jež ve státcích, jak víte, bývají proti dveřím, blizounko od prahu.

— Povídám: jedna, vzkřikla stařena, rozhazujíc pažemi, by se rozhoupala.

— Povídám: dvě.

— A povídám: tři!

Já se vzepíal ze všech svých sil, a přeskočil jsem práh. Ale stará taškařice, která dělala jen tak, ihned zavírá dveře, honem zastrkuje závoru a křičí na mne:

— Uličníku! vrať se za rodiči, kteří jistě mají o tě starost, pal!

Zůstal jsem jako opařen, chudák, jako děravý košík. . . A kam bych teď měl jít? Domů? Nebyl bych se tam vrátil ani za císařství, neb jsem viděl, zdálo se mi, v otcově ruce hrozící prut. A pak, byla již skoro noc, a již jsem se nerozpomínal na cestu, kterou nutno se dáti.

Bůh opatruj!

Za statkem byla pěšina, a mezi dvěma vysokými úbočími vystupovala na pahorek. Dávám se po ní nazdařbůh; a vzhůru, malý Frederi.

Když jsem se už dost a dost navylézal a naslézal, byl jsem vysílen únavou. . . Myslíte? V tomto věku, s ničím v břiše od milého poledne. Posléze objevuji na pusté vinici roztrhanou chatrč. Jistě, že se tu někdy chytlo, neboť zdi, plny trhlin, byly začernaly čoudem; ani oken, ani dveří; a trámy, které již nedržely nežli za konec, druhým se vlekly po zemi. Byli byste řekli, že to doupě, v němž hnízdí Noční Můra.

Ale (prý) v Aix násilím je pověšeli. Uondán, skleslý, umíraje ospalostí, vlezl jsem tam a natáhl se na nejširší z trámů. . . A v mrknutí jsem byl v limbu.

Nedovedl bych říci, jak dlouho jsem takto zůstal. Nicméně jest jisto, že ze svého olověného spánku jsem se domníval, jako bych zčista jasna

viděl výheň, jež vyšlehovala, s třemi muži dokola rozsazenými, kteří hovořili a smáli se.

— Zdá se ti to? řekl jsem sám sobě, ve svých dřímotách, zdá se ti to nebo jest pravda?

Ale ono těžké blaho, do něhož dřímoty vás potápějí, odňalo mi všecken strach a velmi sladce jsem dále spal.

Třeba věriti, že po chvíli kouř mne posléze dusil; náhle vyskakují a vyrážím v křik hrůzy... Oh! nejsem-li mrtev, mrtev zděšením, tentokráte, nikdy již neumru!

Představte si tři tváře pobudů, všichni tři zároveň se na mne obrátili očima, hroznýma očima...

— Nezabíjejte mne! nezabíjejte mne! volal jsem na ně, nezabíjejte mne!

Načež tři cikáni, kteří měli dozajista tolik strachu jako já, se dali do smíchu a jeden z nich mi řekl:

— Toť jedno! můžeš se pochlubiti, malý darebo, žeš nám jak náleží nahnal!

Ale když jsem je uviděl smáti se a mluvit jako já, trochu jsem si dodal odvahy, a čil jsem zároveň, s největší libostí, vůni pečeně vystupující mi do nozder.

Řekli mi ať slezu se své hřady, vyptali se odkud jsem, čím jsem, kterak jsem se sem dostal, což vím co ještě?

A dokona ujištěn posléze, jeden ze zlodějův (byli opravdu tři zloději):

— Protožeš byl *pustařem*, pravil, jistě máš hlad... Tu máš, zakousni si.

A hodil mi, jako psovi, krvácející osmahnutou jehněčí plecku. Až tehdy jsem si všiml, že dopekli skopečka, — jejíž jistotně uzmuli, asi některému pastevci.

Když jsme takto všickni dobře pojedli, tři muži vstali, posbírali svoje šatstvo, pošeptmu spolu hovořili; načez jeden z nich:

— Vidiš, cvrčku, vece, protože jsi chlapík, nic ti neuděláme... Ale přec, abys neviděl kudy projdeme, vstrčíme tě tady do kádě. Až se rozední, křič, a kdo půjde prvý mimo, vytáhne tě, bude-li chtíti.

— Dejte mne do kádě, odpověděl jsem s tváří poddanou.

Byl jsem ještě věru spokojen, že vyvážnu tak lacino. A opravdu, v kterém si koutě chatrče náhodou stála kád' s vyraženým dnem, v níž dozajista v čas vinobraní páni vinice nechávali kvasiti mest.

Popadli mne za zadnici a hup! do kádě. Jsem tedy sám a sám uprostřed noci, v kádi, v hloubi pobořené chýše!

Schoulil jsem se, chudinka! jako klubko nití, a

toužebně očekáváje zory, pošeptmu jsem se modlil, abych oddálil zlé duchy.

Ale představte si, kterak náhle slyším ve tmách cosi se potulovati, supati kol mé kádě!

Tajím dech jako bych byl mrtev, poroučeje se Bohu a veliké svaté Panně... A slyšel jsem kol sebe obcházeť a vraceti se, očmuchávati a hartusiti, pak odejíti, pak opět přijíti... Ký ďas to zde ještě? Moje srdce bilo a šelestilo jako hodiny.

By se to skončilo, začal se vybírat den, a poněvadž dupot, jenž mne děsil, maličko se vzdálil, chci polehounku vyhlédnouti otvorem čepu, a co vidím? Vlka, moji dobří přátelé, vlka velikého jako malý osel! Náramného vlka s dvěma očima, jež plápolaly jako dvě svíce!

Zdá se, že přišel po vůni jehněčího, a nenaleznuv než kosti, dostal laskominy na moje křehké maso křesťánka.

A, podivná věc, jak již jsem uviděl oč běží, opravdu, moje krev se ponenáhlu uklidňovala! To-lik jsem se bál nějaké mátohy noční, že i pohled na sama vlka mi dodal odvahy.

— Ah, tohle! děl jsem, to není všecko: pak-li ona šelma zpozoruje, že káď nemá dna, vskočí a jediným hryznutím tě zadává... Kdybys mohl přijíti na nějakou lest...

Jak jsem se pohnul, vlk, jenž uslyšel, jediným

skokem se vrátil ke kádi, a hleďte naň, jak ji obchází a bičuje duhy svým dlouhým ocasem. Vystřikují svou ručku, polehounku, děrou od čepu, chápou za ocas, vtahují za sebou a oběma rukama jej svírám.

Vlk, jako by měl patero čertů v patách, utíká vleka sud osením, kameny, viničnými kraji. Jistě, že jsme se spolu kotáleli všemi kopci a svahy Eyraguesskými, Langoyskými a Bourbourelskými.

— Oj! můj Bože! Ježíši! Maria! Ježíši, Maria, Josefe! takto jsem plakal, kdož ví, kam tě vlk zavleče. A jestli káď se rozsype, on tě zakousne, sežere tě...

V tom však, bác! káď puká, ocas se mi vysmekuje... Viděl jsem daleko, velice daleko svého vlka, který upaloval, a podívejte se na to, shledal jsem se u Nového Mostu, na cestě jedoucí z Mailanu do svatého Remigia, čtvrt hodinku od našeho statku. Sud patrně narazil břichem do zábradlí u mostu a rozbil se o ně.

Není třeba, bych vám povídal, že s takovými vzrušeními otcovská lískovka již mi valně nenažněla. Utíkáje, jako kdybych měl vlka ještě v patách, vrátil jsem se domů.

Za statkem u cesty můj otec roztloukal hroudy. Vzprímil se směje, opřen o rukověť své palice, a řekl mi:

Ah! můj chlapíku, honem běž za maminkou, která nespala celou noc.

Za maminkou, to jsem běžel. . .

Po kousku jsem vypověděl svým rodičům hned za tepla svá krásná dobrodružství. Ale když jsem se dostal k historii o zlodějích, o kádi, jakož i o náramném vlku :

— Eh! lelku, řekli mi, což nevidíš, že ze strachu se ti to všechno zdálo!

A nadarmo jsem říkal a stvrzoval a zarytě dokládal, že nic není pravdivějšího. Bylo marno. Nechtěl tomu nikdo uvěřiti.

Přeložil Bohuslav Reynek.

Jan Rumbaken

T R V Á N Í

Když jsem na cestu vešel,
slyšel jsem pěnění,
archandělových trub hlaholy
a andělských harf radostný doprovod:
oceany tyrkysového mlčení,
zvuků krůpějí stříbrné rosy
a zamilovaně rozšeptaný borový les.
Viděl jsem, jak dětský svatý Jiří
potvoru — draka mečem zhubil;
od nebes zpěv ženy, svěží,
jak ranní úsvit, život jak div — — —

Byl jsem uprostřed duchův čistých;
mistr sloužil ustavičnou mši,
stigmata krve značily jeho dlaně;
v úmyslech nedostihlých, kříšťálných,
v poháře ze světla hořkou slzu
v růže proměnil (trnové koruny).

Popošel jsem. Zlatých myšlenek štít
na obranu vzav, i rytmus, žití zdroj,
obraznosti mé krvavý boj
i paměť na mléčné dráhy sled — — —

A hle, našel jsem v sobě noc,
krvavé železo, násilí, požáry —
— daleko ochrannou moc —
posměchy věkův, mstivé vřavy — — —

Zůstal jsem sám: chtěl jsem v bezmoci
povrhnouti mrtvolou, zdržel mne strach,
neb smrti není při mohyle,
leč peklo muky plane v jiskrách.
Schoulím se v sebe, leč nemohl jsem
na uzdě udržeti srdce před hrůzou
muky lidské, kde provazy
neviditelné spoutávají celá pokolení
a špiní lidský rod:
lichotná zmohla mne utrpení
a zamkl se slunečný hrad.

Tedy sám vyvrhuju se z družiny
vítězného a mučenického bratrstva:
„se zlámaným křídlem jsi, ptáku,
běda, když v letu dech se tratí;
samotný vyzní tobě hrob — — —
leč neodejdeš dnes z této země,
sám sobě budeš živou mrtvolou.“

Andělský chór již neoněmí
těch strašných šeptů, které tkví
v mém mozku, namlouvajíce mi, že jsem nemocen,
neboť vzal bych všecko zlo zemi
a letěl bych jako noční pták:
„ty nejsi od Boha, ne ode mne,
v tobě jest měnný duch — on — tlum — —
Ne ze srdce, ale ze mhly dum
vyšel's, chtěje opustiti slepě — — —“
— — — — —

Leč vím, že znovu vzejde den,
i modlím se do vrat z blankytu,

Živého Boha piju podstatu,
zkrvavenou, jak fontana svitu — — —
Tudíž jak bych již nevěřil sobě,
zakládám ruce, čekám němý,
v šeru dní těch jak v smutku
krouže ustavičně drahami bludnými;

a poznávám, Moudrostí potěšený,
že to jest dlouhá, dlouhá práce,
než světlo splyne v mlh závoje,
než trní slunce poozlatí
a na můj kříž tak mdlý, osamělý
spadne růží věnec sedmikrutný.

K O V Á R N A D U Š E

V sklepení kovárně v hluché noci
mocně, tiše míří kladiva
v hluboká, tajná vrata Moci,
za kterými — hvězdné lety
zajisté již žízň po osvobození!
Sní kladiva o odporech tvrdé ocele,
sní o plamenném hněvu šílenství — —
Bijí! — pod nárazem sklo zanaříká,
slzavé vznítí se opary
a bahno vzkypí v mlčení — —

Ó těch zklamaných osudů! bojů!
Snily jste o duších -- jak diamanty
snily jste o lidských hrdých nepřátelích
a o cyklonu Moci velké, svaté —

o Titanech, dychtivých osvobození!
A místo v sochy líce hrdé,
místo v prsa vzdorná, mramorová, —
kladivo osudů v shnilou bije rakev:
žalostně lkají sny rubášných suken —
zoufalství hluchého bédování — —

. . . . .

Leč kdo mi kázal božskými písněmi
hlaholit jak soudných trub pobídkami k probuzení —
mně, člověku, jenž má zalíbení v plísňích!
já — člověk, u bližních slabé smutky
rád jsem vídal, ne mramory!
Kdož jsi Ty? — kterýž mně samému v odpor
nešetrné pravdy mluvití káže?
mému slovu bítí jako sekerou —
v lidskosti shnilé, mdlé oltáře?

Sám jsi vlastním kladivem, osudem — —

Jsou v duši jakés řecké chóry,
jež nelítostně, bez váhání
svým rekům plijí v líce,
posmívají se, že vůli žere práchnivění,
a posmívají se, slyšíce bolesti lkání!

Jsou v duši věčných ledův hory —
štíty — ovívané Božím hlasem — —

E d w a r d L e s c z y ŋ s k i

HRAJ MI, PŘEDIVNÁ HUDBO, HRAJ . . .

Hraj mi, předivná hudbo, hraj!

- již všecko vůkol umřelo
- býlí v divoké vzrostlo balvany,
kde tak nedávno přede mnou
planuly života obrazy
- dnes život sám jest sestárlý.

Nemohl jsem duše vyzpívati

láskou ani životem –
tot jakýsi nápoj, který ještě
schopen to srdce rozehřát,
jež uspáno bylo strašným blínem.

— Hraj mi, předivná hudbo, hraj!
poslouchám tě duší vhrouženou.
Již mne od tebe nedělí
to, čím se člověk veselí,
aneb čím smutní — v žití spletený.

Kolem mne chodí upíři,
lidskými dívají se těly.
Posléze praskly závory,
v hloub strašnou duše pozřela.
Svět zakomíhal se mi v očích
v strašlivých dostizích hodin
— hraj mi, předivná hudbo, hraj,
píseň skonův mých a narozenin!

Hraj mi, předivná hudbo, hraj!
Již v rytmech Božího hraní
nová se země vynořuje
a nové hvězdy nade mnou.
V kruh živý div mne obtočí
a hlas tvé písně hluboký
plyne i vede mé kroky —
Na onu cestu kdo vstoupil,
již na věky s ní se neodchýlí.

Samoten chodím mezi lidmi
— let unikajících četná hromada,
jak spadlého listí příval
v temnou propast zapadá.

Tvůj to dech jimi povívá,
předivná písní, jež z lůna
tajemství života zrozena
dnes moji duši v své kruhy
božskou zatahuješ přemocí
a vedeš v světy daleké,
kde nové hvězdy se zlatí?!

Hraj mi, předivná hudbo, hraj,
píseň mé s tebou úmluvy!
Již všechno vůkol pomřelo
— k tobě duše moje směřuje.

E d w a r d L i g o c k i

Ú S M Ě V

O úsměvu mé matky mlčící se mi sní
a ten úsměv jest dobrý, jako by Polska celá —
tolik let již minulo, tolik hořkých dní —
V tom úsměvu se Polska na mne usmívala
záříc do výsostí, daříc láskou živou,
bych šel a nesl *Meč* Králi — a mé visce — žně.

Ten úsměv matky své vidím za horami,
mořem plamenným — i mlhou krvavých bojišť,
ten úsměv praví ke mně: Za Thermopylami
čeká na nás milostiv náš *Pán* i náš *Král*...
a byť zevšad ďábli s líticemi na nás dotírali,
král vypíše na štít: ENSE ET ARATRO.

Kazimír Przerwa-Tetmajer.

DRZE WIE J.

Pan Vladislav Orkan napsal knížku „Drzewiej“ (Dříve), pod tímto titulem, nesrozumitelným většině obecnstva, věc divnou, ba předivnou. Na 189 ti stranách rozvinuje se tam pustina Lesních Beskyd, prapoušť prahor, a nevzpomínám si, zda v literatuře celého světa jest tak obšírné vyličení jednoho, poměrně skrovného místa, právě jen jednoho bodu lesa, který by stejně zajímal, který by hlouběji poutal vnímavost čtenářovu. Veliký, ba možno říci právem, výjimečný talent snuje na tlící půdě pouště, jakou jen lidská obraznost může vytvořiti, prvotní báj, o dvou bratřích a sestře, obrácenou báj Balladyny, a zároveň historii, stále se obnovující v různých zjevech Kaina a Ábela. Dva v poušť otcem zavedení bratři Prokop a Daniel zamilují se do sestry Jevky; pastýřovo stádo i hudbu vraždí starší myslivec a dřevorubec Prokop — tak

asi se událo, tak nezbytně se stalo, tak bývalo nepochybně a z černého boru věků vyvstávají po věky v šero zapadlé lidské postavy, „když... přišel člověk a přivlekl s sebou drama...”

Zaklínadlem slova Orkanova vyrůstá oobrovsky v očích kus pouště ve Věž Babylonskou v své rozmanitosti dřev, listí, vývratí, podrostů, zlomků i stromků, mračen, nebes, bouří, proměnných i mhlavých sluncí, záplava pralesa, dmoucí se jako moře; tu šlehne jim blesk lidských vášní, rozhoří se svět kouzel, v sebe se choulí mythologie lesního soumraku, tak plného a čarovného: jak keř malin červených v houšti i spleti strašných větví — poušť, jakou nadšení duše vyvolalo z mrtvých. Slovo ohebné jako bičíště, mocné jak proud řeky, prudké jak zazáření ohně v noci, hluboké jak tůň jezera: vymědlilo z látky té dojmy nejskvělejší výraznosti krajinné, neúnavné, nepřetržité, hbité, věrné chodem jedno druhému — že linie těch slov jeví se jako řady lesních smrků, bez konce táhnoucích se po pahorcích, obluzující pohled svými spoustami. Křivolace jako bystřiny províjejí se středem těchto pásem toky veršů, podobné opravdu v této hustinné knížce doslova potokům *stříbrným*. Tak divotvorně krásných pís-

ní lesních, básně z pravěku člověka, nemá polská literatura vůbec nikde. Velký básník, přenášející se od nevázaného slova k vázanému, od rytmu sluchového v rytmus stopy veršové, vystoupil z lesův horských po zarostlých úbočích až k štítům a hřebenům, v jas a skvělost nesmírného slunce — jen to přirovnání se mi naskytá.

Tak bývá v horách lesních, když se náhle ze spanilého, slavnostního šera chvoje nebo mraku ocitneme na vrcholu hory v náhlé jasnotě, oslňující, povznešené nad okolí.

„Drzewiej“ zve se tato udivná, krásná knížka pouště — *dávno, dávněji*. Slovo neznámé* pletoucí se po staré horalštině, jeden z bezcenných jejích zbytků, po nichž musea nepřestanou toužiti. Nevím, zda bylo toto slovo kdy řešeno, zda bylo látkou badání odborníkův. Dovolím si uvést jeho pravdě podobný původ a význam:

Dříve, dřevní, dřívější, výraz zmíněný u Václava Potockého, šlechtice z podhorského kraje sanockého, zdá se mi odvozen od výrazu *dřevo*. Pochází z nejstarší doby polského jazyka, z nejprvnějších pojmů. Dřevo se samo seje, neb je seje člověk či sází, dlouho roste, trvá, vyrostlo, po skácení zůstává kmen a pa-

*V polštině již vyhynulé.

řez, když jest poraženo bouří, vzniká vývrať, výkrut. Soudím, že to byla míra obecného času u prvotního člověka. Pokud dřevo (dřevo, stromy, les) bylo ještě mladé, pokavad tu ještě dřev nebylo, když vítr vyvrátil kmeny, když požár pohubil les, když tu dřevo seto či sázeno, když poráženo, vyklučováno, přívalem podemleto. Kdy kratší, bližší vzdálenosti času asi značily období roku, zeleň pučící, kvetoucí, zvadající či její zbytky, vracející se občasné povodně: let desítky, či stovky, bylo asi vše to počítáno věkem (,le-ty') dřev. S pojmem dřeva, lesu, slučuje se pojem dávnosti, času uplynulého: odtud asi vznikl výraz, značící povšechné pojetí — *dřevněji*.

(V mluvě horalské: *dřevně* byli vlci, *dřevně* se chodilo na roboty do Peště, *dřevně* byla panština, královština, atd.)

Z polského přepsal J. F.

BÁRTA NOUZA
A
POLITICKÉ STRANY

Z LISTŮV ZE VSI
od Vladislava Orkana
přeložil Fr. Hezina

Bárta Nouza (neboť jistě takové bylo jeho jméno) vymetl z mlatů poslední zrnko k osevu, zemáky na sázení vypůjčil si od podruhně — a když s pomocí Boží a oné ubohé nájemnice dokončil jarní práce, ocitl se se svou na počet silnou rodinou před úplnou prázdnotou v komorách.

Otáčel se kolem domova, opravoval ploty a lámal si hlavu, odkud by nějakých peněz urval, aby se s rodinou do nového nějak obživil.

Pátral, objeví-li se někde blízko nějaký výdělek, ale nic podobného odnikud nesvívalo. Dráha, která se již po léta měla stavět a na kterou už byly asi třikráte plány sestá-

veny, zahynula kdesi v ministerských papírech. Hostinec, který měl býti zřízen sousedními obcemi, uvázl hned v počátcích — z jakých příčin Bůh a okresní rada ráčí vědět. O nějaké stavbě též nebylo v okolí slyšeti. Slovem : přišel trudný čas a jinou píseň hvízdal. Do té však měl málokdo chuti, a Bárta nejméně.

Pustiti se do světa ? I na to myslíval. Ale s čím ? Krejcaru na sůl nemá . . .

Nemohl nic spasného v hlavě najíti. Až ho došly nejasné pověsti, že má přijíti jakási pomoc od vlády nebo že už přišla. Aby se o tom něco bližšího dověděl, sebral se jednoho rána a odešel do blízkého městečka, kde byl soud, berní úřad a farní kostel.

Napřed, věda dobře, že kromě vlády a poručníků zemských, všechno od Boha záleží, vešel do kostela na Mši.

Když po ukončené Mši svatě kněz šel kostelem, všiml si Bárty, bijícího se v prsa, kývl naň a pozval ho za sebou do sakristie.

Bártovi zabušilo srdce v radostné naději, že mu kněz o té pomoci poví. Rychle tedy pospíšil za knězem a octl se v patách za ním v sakristii. Políbil mu pokorně ruku, čekaje šťastné zprávy.

— Vy jste katolík ? otázal se kněz.

— No, když, jak by ne . . .

— I Polák jste.

— No když tak pravěj.

— To jste katolicko-národní?
 — No, když jemnostpán myslí.
 — Podpište se — ukázal na arch na stole.
 — To jako na tu pomoc?
 — Na jakou pomoc? Chcete býti členem strany katolicko-národní, nebo ne?
 — Když já ale taky nevím, co to jest.
 — To jest strana pod biskupským patronátem, která sdružuje lidi dobré vůle, katolíky Poláky k boji se zlem.
 — Nechť Bůh pomáhá lidem, kteří chtějí dobrému — řekl Bárta pohnulě.
 — Tedy přistoupíte?
 — Jak si jemnostpán přeje...
 — No tak podpište se.
 — Když já taky neumím psát...
 — Udělejte křížek.
 — Bárta vzal s jistým váháním za péro a na ukázaném místě vyznačil kříž.
 — Tu máte poučné noviny: „Hlas katolický“.
 — Když já taky, prosím jemnostpane, neumím číst.
 — Dejte si to přečíst takovému, co umí.
 — Buďte zdrav.
 S Pánem Bohem zůstanou.
 Bárta vyšel ze sakristie jako omámen. „Udělal jsem dobře či špatně?“ myslil o tom křížku. — „Ale jak knězi odepřít?“

Noviny schoval do záňadří a šel k náměstí. Ohlížel se, kde by se dověděl o té pomoci.

Vida, že do jednoho lokálu vcházejí lidé, vešel i on za nimi.

Zastal tam jakéhosi velikého pána, který rozmlouval s lidmi a tuze cosi dovozoval. Ten bude vědět — pomyslí si a přiblížil se ke stolu.

— Vy jste lidovec? zeptal se ho ten pán.

— Což pak já vím?

— Vidíte, moji lidé — obrátil se ke všem — co to jest neuvědomělost politická. Každý člověk jest povinen býti lidovcem a stát pevně u svého praporu. Jinak, kdo ho ochrání, kdo v čas nouze přede žněmi postará se zaň u vlády o pomoc? ...

— Bárta kvapně přerušil: To taky tedy, pane, napište, že jsem lidovec a že si podám na dva metráky ...

— Jaké metráky, proč?

— No, podle toho, co přijde: ječmen či kukuřice ...

— Tu se, můj hospodáři, neobstarává obilí; možná v Družstvu ...

— A já myslel ...

— Tu máte noviny „Přítel lidu“. Čtěte a získávejte druhých.

Bárta ztrápen, vzal noviny a vyšel z lokálu.

Přistoupil k němu pán z protějška: „Vy jste lidovec?“ tázal se ho.

Bártovi svitla naděje.

— No, jak by ne — lidovec ...

— A jste opravdový lidovec?

— No toť se ví.

— Ale tohleto by Vás ošidilo. Tu máte „Piasta“. Držte se ho a nezbloudíte.

— Bůh zaplať. Ale nevíte, pane, kde se tu zapisuje na zrno?

— Zajisté ve Skladišti. Ó — tam ...

Bárta poděkovav za ukázání, zaměřil svými kroky k Družstvu. Prošel síní a vešel do lokálu.

Leč ani tu neuměl ho nikdo o pomoci poučiti. Místo toho zeptal se ho úřadující pán když odcházel:

— Vy jste, hospodáři, národovec?

— Ano, arcif, něco takového kněz povídal.

— To nic, co kněz povídal. Slyšíte, ptám se vás, jste-li národní demokrat? — — —

— Demokrat, nevíte-li, to značí tolik jako lidovec. — Bárta se poškrabal v hlavě.

— No to já vidím na vás, pane, že už i tím demokratem musím být ...

A vztáhl ruku po novinách, které mu podal pán se slovy:

— Tu máte „Otčinu“, jediný pravý list pro lid. Čtěte a podejte sousedům. S Pánem Bohem. —

Bárta vyšel na náměstí, zeptal se tu i onde, vědí-li něco

o té pomoci, ale vida, že bez úspěchu, měl se k návratu.

V ulici před krámkem potkal ševce, který se ho otázel:

— Jaké to noviny nesete?

A přečet titul, pohlédl naň s vysoka.

— Proč jste to kupoval? To jest všechno lež. To jen proto tisknou, aby vás klamali. Sociální demokracie jest jedinou přítelkyní lidu. Každý muž jest povinen býti socialistou. Hned se o tom přesvědčíte.

Vskočil do krámu a za chvíli vypadl s tiskovinou v ruce.

— Tu máte noviny „Právo lidu“. Ty vás poučí, jak bojovati o své právo.

Bárta poděkoval a šel k své vsi. Jda přemýšlel po cestě, rozvažoval v ztrápené mysli, co vynalézt, aby přebyl do nového. Den, od kterého si sliboval pomoci, nepřinesl mu ničeho kromě běhání a toho svazku novin.

— Budou míti děti aspoň do čeho balit slabikáře.

Abychom pravdu řekli, přece se při té příležitosti dověděl, že jest katolicko-národním, lidovcem, opravdovým lidovcem, národním demokratem a socialistou, ale jistojistě zůstal tím — čím byl — Bártou Nouzou.

K. B a l m o n t

Z V O N E Č K Ů S E D R Ž . . . .

(Z p o d á n í p o l s k ý c h.)

Široká křídla mohutných ptáků zaclánějí celé nebe, prostírajíce se od Východu až po Západ. Hledíš — a vidíš, jak letí. Hledíš — a vidíš křídla. A ona unesou tebe a tvou mysl, tvé blouznění, tvou sudbu, tebe celého. Slyšíš svist větru. Hromy hovoří. Všecko malé jest dole. Všecko bázlivé jest daleko. Letíš, letíš bez konce. Blíží se hvězdy. Blízko se třpytí zlatým a stříbřistým bleskem dva štíty zvoucího azuru, štít hořící, rozzhavený, obložený rámcem dne — a štít osvěživě chladivý, v třepení bílých oblaků a v rámci průzračné noci. A mezi dvěma štíty všecky bitvy blouznění, všecky boje želání, toužení, výkřiky naděje a msty, hukoty zem-

ských i nebeských srážek, prapory vystoupivší do výšek a upadlé, a místo živých lidí ustydlé sochy a nedozpívaný verš, a pramének nové naděje, který jen běží a běží, který jen zvoní a zvoní, jako by bílé plátky odkvetlých květů letěly, za zlatem života letí chmýří pampelišek, a místo nich něžně, nebesky průzračně kvetou modrá kvítka, zvoní zvonečky. Pláčou nebo se radují? Zvoní zvonečky.

Otvíráš oči a hledíš. Co jest to se mnou? Kde jsem? Co já? Byl jsem v nebesích, všecko objímajících — a ležím živý, třebaš pádem rozbitý, na svahu hory, na okraji zeleného háje, a hledím na květy, na zář, večerní i jitřní, a slyším — květy pějí. Květy pějí o Orlím hnízdě. Poslouchám.

Nedaleko od Dobromila,
kde na skloněném pohoří
ospalý vítr šumí z unyla,
Gerbertův zámek. Za zoří
hned jantarem mu zahoří,
hned rdí se ohněm jako trosky. Však mohyla ...
Mohyla to, ji kreslí jakkolivěk.
Zde rod byl slavný. To však bylo.
Toliko horských proudů jek
připomní pěnných plesů hraním,
že kdys tu žila láska k paním
a věkověčným slibováním
zazvučel letný polibek.

Gerburti. Každý jak kus skály
v ohni a hromech žití stál,
a jejich rod se rozrůstal.
A když pak Gerburt, od číše jak vstali,
opouštěl žití, zdejší den,
v šedého orla proměněn
se s křikem vznes do mračné dáli,
a perutí svist, orlí skřek,
měl ve skalách těch útulek.
Tak bylo dotud, dokud v mysli měli bdělé,
že orlí rod též orly ctí,
a osud že se pokoří
těm horským dravcům s drápem tvrdším od ocele.
Tak bylo vždy až do roka,
kdy jeden Gerburt ve hře mrzké
sáh na ty, jejichž sudba vysoka:
prst ruky jeho všetečný
ke zbroji sáhl a svým svazem
s mířivým okem ubil rázem
křidlatost hrdých dum, ten souzvuk odvěčný,
a orlí duch a orlí rozum.
Že ruka Gerburta mohla
ubít orla — ubít orla!
A když pak lovec přebhláhový
se vrátil domů v onen den,
on tam, kde sad byl smaragdový
uviděl bodlák, křemen jen,

a umřel syn mu mukou, jakou kdož to poví ?
a v zámku schod prask rozpoltěn ;
a jak se den zas po dni valí,
zas zvučel pohřební tam zvon,
zas jiné schody rozpukaly,
zas byla slavnost pochoron.
Tak skončily se dny ; tak padl časů sklon.
Rod vymřel. Zámek spad. Jen vítr nad ruinou
kolébá přízračný svůj ston.
Zmizeli orli. Rozvalinou
křik orlí táhne jako sen.
A jenom pramen zvoní, pěje,
zvoní a pláče, opouštěje
kdys slavný, hrdý vrchol ten.
Tak ejhle ! Tak ejhle ! Srdcem jsem to znal.

Vzpomínám na všesky dálné kraje, v nichž jsem
se kdy ocitl. A myslí mohu navracet se k minulému.
Ale pohnout se nemohu. Přikován jsem svým pádem
k horskému sklonu, před zeleným luhem, před zele-
ným lesem, za kterým, jak cítím, šumějí, šelestí žluté
nivy, zlatá moře zpívajících klasů. Naklánějí se ony,
bez konce se naklánějí, jako plačící jivy. A dál, tam
dál a dál, lesní tůně, stojaté vody, pokryté rzí, černé
jezero, černé zrcadlo duší, které hledí v temnotu. Mně
svítí věčné Slunce. Jsem ve věčném jaru. Ale kdesi,
tam, kde chtěl bych býti, tam zamrzá rybník, padá sníh,
a dva, kterým pomoci není, sklouzávají, obuti ocelí

tančice sklouzávají k očekávajícímu je prorubu. A sami si jej zvolili. A pomoci jim není. Není! Dusím se. Nelze vykřiknout. Nelze se zdvihnout.

Zlo čaruje. Unáší. Podmílá. Utéci nemohu. Provina dýše, připomíná, uvádí poznání v zámek se strašnými okny. Tam se něco stalo, co mění i vzduch kolem. A jsou-li v zlověstném domě Ešery okna očními vpadlinami, a chodí-li tam po komnatách živí nebožtíci, tož já znám Zámek Rydziňský, kde bývají strašní hosté. A nemohu nedívat se, jak vyvstává Přízrak v Zámku Rydziňském.

Přízrak větvoví. Přízrak vášní. Přízrak, jehož tajemství skryli. Požár jest daleko, ale záplavu vidět. Přízraky pějí.

V zámku Rydziňském kaple jest,
a před kaplí pokoj.

V tom pokoji jest obraz ženštiny,
nezvěstné, ale vzácné.

Kdo ona, kdo ji maloval,
kdo pověsil, odkud se vzala na zámku,
nikdo toho nezvěděl nikdy,
a nikdo nikdy se nedoví.

V té tváři není zvláštního nic,
jen vzhled utajil v sobě cosi zasmušilého,
a ještě potom ruka jedna
nepěkně nějak leží.

Prsty ruky té jak by se sevřely úsilím,

jak by zkostnatěly,
po nějakém neobyčejně těžkém díle,
a může být i zločinu.
Myšlenky ty marny jsou,
zajisté, ani stínu pravdy v nich.
Ale vypožorovat tu, bohužel, to všechno možno,
neboť kdys hluché pověsti zde kroužily,
že v nepamětné minulosti něco zde již jistě
stalo se zlého.
Ba o sirotách dvou se hovořilo, nejasně a temně,
nevěrojatně, nikdo pověstem těm nevěřil.
Zřídka, málo kdy o tom hovořili,
a jistě byli by zúplna umkli,
kdyby jen v zámku
přízrak ženštiny čas od času
nebudil svým zjevem
v zapomenuté paměti
trapné ono vypravování.
Přízrak ten nekalí pokoje tak příliš,
jako to bývá na jiných místech.
Vídají jej někdy v průchodě,
klečí a modlí se, tone v mlčení.
Hostem, když nocují v pokoji onom u kaple,
jen tichým stoupáním v půlnoc připomene sotva
že jest zde. slyšitelně,
A jsou-li tu ženy, jsou-li malé děti,
těch on nikdy nevyruší,

jako by pamatoval, že v nich jest lekavost od při-
Ale přec jednou za rok rození.
jest strašná, těžká noc,
v kterou nikdo v zámku nedovede usnout;
i ty dokonce, kteří ničeho
nevidí a neslyší
a nevědí potmě o ničem,
obejme zmatek, nepokoj z čehosi;
jako by tehdy v přírodě cos vyšlo ze své míry.
V celou tu noc, třebas by nebe bez oblaků bylo,
nad zámkem visí jakýsi mrak,
a stromy poblíže v sadě, třebas za bezvětrí,
šeptají, šelestí, šelestí.
Sotva na baště jedenáctá odbije,
tu v malé kapli již údery a pohyby,
jak by tam chodili, jak by tam bloudili,
a náčiní kostelní se hýbá kdesi.
Skrývají se v zámku všichni sluzi pozdálí,
jen nejsmělejší blíže přicházejí
a slyší, patří, hledí,
jich tváře blednou, jich vlasy vstávají.
A úděsem jest naplněn vzduch kolem.
Bije půlnoc. Dvanáct hodin.
Otvírají se dvěře v kapli
samy od sebe,
rozžihají se svíčky
na oltáři,

ale podivným jakýmsi,
bledým jakýmsi
a sinavým světlem,
Přízrak ženštiny v bílé a dlouhé šatě,
s vlasy rozpuštěnými,
s tváří bolesti uvadlou
kleká před oltářem.
Chlad hrobový náhle kolem se šíří;
v kasuli kněz jde sloužit Mši.
Obludný pohled!
Ten kněz, toť kostlivec,
hlava jeho — umrlcova,
ruce, nesoucí kalich, jenom bílé kosti,
dva před ním v dalmatikách,
malí dva kostlivci,
nádoby jeden nese
s vodou a vínem,
a druhý ohromný misál.
Počíná se Mše svatá;
ruce svoje, jak slušno, skládá kněz
a pozdvihá je,
obrací se a kleká,
v misál hledí a čte,
modlí se on horoucně.
Zdá se, že modlitbám těm
odpovídají dva nebožtíci,
dva malí kostlivci,

ale hlasu žádného není,
a neslyšet ani vzdechu,
jen v okamžik, kdy
povznáší se Tělo a Krev Páně,
slyšeti ozvuk koštěného zvonku,
přerývajícího hluboké mlčení.
Končí se obřad;
v křeslo usedá kněz,
přízrak se jde zpovídat.
Jak před tím se horoucně modlí,
tíže nějaká hrud' mu rozrývá.
Zpovídá se.
Naslouchá mlčky kněz,
naslouchá, naslouchá dlouho.
Kolik tu slz a vzdechů
zpověď tu přerývá.
Bože veliký!
Jak úžasná jsou asi přiznání
přízraku toho,
proviny jeho!
Hleďte jen, hleďte!
Po umrlčí tváři knězově
chladný řine se a kape pot;
v prorytých prolinami mrtvých očích
zasvitne oheň pobouření;
ženský portret na stěně se temní a černá,
nad zámkem hluchý se rozráží hrom.

Dva malí kostlivci klečí
a modlí se, modlí se za odpuštění pro ni.
Pověděla vše, sklonila hlavu,
bije se v prsa, v bolu, v smutku pokání.
Bije silno — i pláče i prosí.
Minuty minou. S modlitbou vznáší
ke knězi zrak svůj, se stenem: Odpuštění!
Hrobovým hlasem on jí odpovídá:
Ne v tomto roce.

Kdy tedy? Kdy tedy? opakuje přízrak.
Kněz mlčí.

Ukazuje jí dva kostlivce malé,
ustrnulé v modlitbě vroucí —
A mizí — a svíce zhasínají —
a zamykají se u kaple dvěře —
Jen ston se šíří za nimi těžký,
a potom vše ticho, a to, co zde bylo
minuta tomu, odešlo beze sledu.

Kdy tedy?

Ne v tomto roce.

Ale i zoufání — jest cesta. Jest-li zoufání — bez konce,
bez hranice — i kdyby sebe větší byla provina, kdyby
sebe hrobovější bylo tajemství, — křečovitě zmítání
duše změni duši a činí ji ustydlou jak kámen, nebo
čerstvě čistou jak čistý po jeseni z tmavého rmutu prá-
vě spadlý bílý sníh.

Vždyť byl Onen, jehož purpurová krev učinila černý

hřích bílým jak sníh. Ten, který smrti dal život. Jdi tudy, kdo můžeš jíti. K Němu, jehož zkouška jest plna veliké radosti, neboť zvěstuje o zmrtvýchvstání.

Kněz, který zamítá tak neobmezené pokání, to není kněz, ale strašný čarodějník. Obraceč. Jdi však k Obroditeli. A jsi-li k místu přikován, aspoň duše jest přec schopna, silným chtěním, vytrhnout se z těla a jíti neslyšnými kroky všemi cestami a drahami.

Jest pověst o jakémisi poutníku:

Šel poutník ubohý i zašel
v takové skály, že nikde z nich
nenašel východu. Tak uběhlo
mu celé léto. Přišla zima, taková
krutá, že ptáci, zmrzající
ze vzduchu v zlatých pérech padali.
Umrzlý poutník čekal věrné smrti,
když uviděl tu hranostaje najednou,
který ubíhal k skále ohromné
skulinou úzkou. A jak uzřel ho,
tu zaradoval se, že cesta jest.
„Zde cesta“, zavolal, však slova ta
umrzla ihned, a sám poutník ten
v ohromný mrtvý kámen se obrátil.
Přišel poutník druhý na to místo,
a také uprostřed těch velkých skal
nemohl najít východu, tak jak tam ten.
Už počínal si zoufat, zaplakal,

tu náhle slunce na vesnu se vrátí,
roztají zamrzlá ta slova.

Pohlédl, vidí, že tu slova leží,
jich led se chvěje s posledním tmavým sněhem,
a nyní v nich se pažit zaskvěl svěží.

On přistoupil a přečetl:
„Zde cesta“ Šel za ukázáním,
a průvodce ten neklamal,
on vyšel přímo k hrobu Ježíšovu.

A zda onen poutník nepřišel k hrobu Božímu, který
vzkřikl „Zde cesta“ — a zmrzl hned v svém zajásá-
ní, aby duší prozářivší přinutil led roztátí a proměnil
temný rmutný sníh v nový život čerstvého běhu? Ma-
lé, bílé zvířátko ukázalo cestu. I chválíme všecko, což-
koli žije. Malý, v ohromném, svou bystrostí ukázal na
skulinu, kterou hle prorývá se světlo Nekonečnosti, s
neoklamností věčných Velikonočí. I chválíme všecko,
cožkoli žije. Velkou, posvěcenou chválou Všebožství
proměňujeme to, co v nás vzbudilo hymny Hosana, a
proměňujeme se sami. Rodí se v nás zvuky zvonů, je-
jichž mocí jsme uchvacováni v rytmus, zapomínáme
masky obraceče-kouzelníka, vstupující v zvonící počet
kroužících hvězd.

Ó, hledím na zelený svah a vzpomínám s velkou ú-
levou na utěšeně zajímavý osud Mnicha, který poslech-
nuv ďábla, utekl ze svatého kláštera.

Hle, toť ten nový hlas.

Na té polaně, kterou Hřbitov zovou --
ať přešla tudy válka nebo mor —
jest pařez hrubý, sukovatý, kornatý,
a čas od času zpod něho se
mnich vynoří. Vystoupil maličký,
však sotva vyvstal, veliký byl jeho vzrůst.
Ukazoval se v podobách přerůzných,
nejčastěji však v bílém, neb v mnišské čepici.
To nebyly jen povídačky. Možno bylo vidět,
jak vcházel do vody a rozprostíral
svůj mnišský turban — a jak se tu stával
vždy menším, menším, menším, až pak zmizel.
To byl mnich nějaký pokání činící,
který byl utekl ze svého kláštera
a byl pak zabit rozbojníky zlými.
Bylo ho vídat i v podobě ženy
v šlechtickém odění. Nemluvil nic
a nikomu též nikdy neudělal
ničeho zlého. Jakýsi muž,
jenž naposled ho viděl v těchto místech,
uleknuť viděním tím, zakřičel:
„Ať chválí Boha vše, cokolvěk dýchá!“
„I já jej chválím“, řekl mnich,
řekl a zmizel a od té se nezjevoval.
A jest-li kdy přec ukázal se,
když tázali se ho, on neodvětil,
jen hlavou kýval nebo také rukou.

Já se modlím k Slunci, které nezná západu, a od nemluvných přijímání — kolem rozkvetají květy. Začíná mi býti podivně lehce. Kolébám se v květovém zvonění, hýčkají mne houpání, chvění modrých zvonků. Pohnul jsem rukou. Vidím, že vztáhla se až k modrým zvonkům. Vidím. Ručej zvoní. Les se rozhrnuje. Pryč, přízraky! Když, zatouživ po vesmírné zpěvnosti, se dotknu modrých zvonků, když je budu poslouchat a na ně začnu hledět, tu nade mnou moci nemají ani těžké svody Minula, ani obludy, které se nechtějí změnit, změnit se ani chtít nemohou.

Vstal jsem.

S radostí pozoruji, že temné síly duše, jak netopýři před světlem, utíkají od mých modrých zvonků. Jedním kvítkem, když v něm jest zvuk vesmírnosti, přemáhám Peklo.

A jakýsi hlas pěje mi o strašných Divoženkách, o kterých třeba vědět, jak násilně si počínají, jak vlkodlak chtějíce dávit, co živé. Ten hlas jest daleký, zdá se mi, že — polský. Ale může být, že Jižněruský. A může být že Všelidský.

Nu, objevte se, Divoženky.

Divoženky, divožony,
cizí naše jim zákony,
strašný smích náš, strašny zvony
našich chrámů věkových.
Ale mezi květinami

zvonky kvetou-li před námi,
pak jsme jako za stěnami
bezpečni od ženek zlých.
Divých žen dlouhé ceciny,
kypré, jako sen hlubinný,
dva aršíny, tři aršíny —
sotva spatříš, utíkej!
Ne-li, poznáš kruté drápký
divé ženky, divé babky,
zasvitnou ti rudé čapky,
strašných, divých vrahyň rej.
Budeš rab! Věs prádlo v háji!
Jimi by život byl jak v máji,
tebe chladem utýrají,
poznáš, co jest shýbat hřbet;
a jak nechceš — prsy svými,
těmi biči ďábelskými,
ve dne v noci zády tvými
knut se bude prohánět.
Děvuška tu, hle, zapadne;
přemnohá již takto vadne
začátky té písně žádné —
div, dojdem-li na konec.
Hledali — pak zapomněli.
Divoženky taj svůj skryly —
vhlíd však živé do mohyly,
našel dívku moloděc.

Chodí lesem, slyší steny,
vidí, sráz hle nachýlený —:
Vida, kam vy, divé ženy
zatáhnete lidi tak!
Kůň byl jenom nedaleko.
Srdce k srdci, plane oko,
již s ní skáče, ah daleko —
divé ženky v patách však.
Běží, běží, již je mají,
přestrašují, zalíkají,
a potvorně blyskotají
prsů biče v sráz a strž.
Ale děvushka ta bděla
na kvítečka pohleděla,
bystro mládci pověděla:
Zvonečků se jenom drž!
Ve travnaté kolibeli
zvonky zněly, zvonky zněly,
divoženky rozletěly
rozprchlé se v les a strž;
potkáš-li rej jejich vilný,
pamatuj si recept silný
prostředek ten neomylný:
Zvonečků se, hochu, drž!

Z ruštiny přeložil Dr. Fr. Odvalil

RUDOLF LEONHARD:
DVĚ KÁZÁNÍ MUA-
HULLAHOVA

Přeložil Zdeněk Černý.

Klamné jest, čemu vás učí fakir : že máte dlouho pozorovati kamének nebo škebli, všechny myšlenky soustřeďovati na malý předmět, abyste se našli.

Klamné jest to, poněvadž jest to ještě předčasné, neboť kde můžeš ty, já, sebe nalézt než v sobě, nejprve v nejbližším Já, tobě rovném? Kde tebe zrcadlit, člověče, než-li ve tváři lidské?

Ona rada jest dobrá — pro technickou stránku, ale špatná, poněvadž myslí jen na technickou stránku a na prostředek, prostředek, který tu zůstává oddělen; moje rada, kterou ihned uslyšíš, položila prostředek za vlastní účel, za něco, co jest hodno, aby bylo vytouženo, urovnávající cestu k sázce lidských cílů.

Spolehneš-li na onu technickou stránku, upadneš do ztrnulosti — aspoň do zdánlivé

ztrnulosti, jest-li jen zdánlivá — kaménku a škeble. Staneš se virtuosem v soustředění, ale jest na mně, abych tě naučil, že jest teprve hodno, abys se soustředil, víš-li, v čem se soustřediti? Stalbyse komediantským fanatikem, bezmocným nadšencem bezpodstatného subjektu.

Nevěř, že může tvoje láska počítí kaménkem nebo škeblí, že jest nejčistší a nejbliže Bohu, jest-li tebe co nejvíce vzdálena: nýbrž uč se od herců.

Uč se soustřediti své myšlenky v lidech, ponoř se v gesta i tváře!

Dej se do hovorů, pronikni a propracuj se do citů pospolitosti nebo aspoň družnosti tak hluboko, že cítíš bližního, že cítíš, jak bližní v tobě procitává a odpočívá a jedná, nebo lépe: cítíš sebe v něm.

Nutně se ti jednou přihodí, že staneš ztracen v obchodním domě nebo v jídelně pln očekávání, a na tváři plavé dívčiny postřehl jsi s takovou oddaností, že náhle pocítíš: zachvělo jí v tomto mozkovém závitu, který i tobě právě vyvzněl — když neočekávaně trhla levou paží od ohbí loketního. Zaslechneš větu od chlapců, kteří zpříma a lehce a s pohledem lhostejným ke každé náhodě, jdou přes ulici do školy; a se šťastným úsmě-

vem nemáš o ní věděti — ach, jak chudá jsou moje slova pro tvé štěstí — nemáš o ní věděti ve své hlavě, ne slyšeti zníti; nýbrž cítiti! Cítiti všemi svaly tak silně, že každá myšlenka, která k ní vede, a každý život, který o ní svědčí, více než v dychatelném jasu jest tvým a samozřejmým.

Pak jsi našel člověka, neboť našel jsi se v člověku. Pak pozdvihni se lidský člověku do všehomíra!

Naprosto k mystice tě volám; ale máš mystikou začít u sebe; máš zbaviti se sebe — a pro sebe sama. Počni u podobného sobě. Vyžeň Boha z ráje — nepoddá-li se tvému obrazu!

Již pocítil jsi v opojení závodů sval koně na své noze; již vál v průseku dech Říma nad tebou — stydíš se, ty ještě více omilostněný, ježto bylo příliš záhy a zříš v příšerném nebezpečí, že opovrhneš člověkem. Ale miluj ho, miluj každého nerovného, miluj a poznávej ho, obšťastni se jím — pak smíš býti a budeš, omilostněný teprve, cítiti zvíře i květinu i kámen; cítiti, jak žijí, vzdálen jsa nestoudnosti, abys je oduševnil, ježto ty, napojený duší člověkovou, můžeš pocítiti jejich pravdu a vlastní duši, jejich lidsky vyrovnavací podíl na všemíru.

Prorok Mua-Hullah děl:

„Neklniž bodláku, že jest požírán osly. Může za to, jsa přece příliš chutný pro osla, že jest požírán? Brání se ostatně ve veliké nouzi a ve veliké kráse, aby byl požírán, a přece se tak děje. Miluj jej tedy, pomoz mu, a měj s ním slitování. Pohleďte na něj, jak stojí, vyrůstaje ze silného hluboko do země zabíhajícího kořene s pevným kmenem; široko vzrostlý, křovitě rozložen; v mnohé ostny zahrocen — nedotýkejte se ho, hleďte naň a milujte jej; zakončen v korunu okrouhlých, barvitých květů, srovnán v kvetoucí kruh, ve květu, darující a zářící — ó, jak jest krásný: musíte jej přece milovati?

Neklniž oslu, že požírá bodlák — může on za to? Proklínejte raději Boha, nebo klňte i sobě, ježto jednomu jest vám klnouti, hájíte-li druhého. Neklňte oslu, jmenujete jej svéhlavým, ale kdo praví vám, že jest určen, aby vám sloužil? Nechcete, aby měla zvířata charakter; proto milujete kočku méně nežli psa. Bijete osla; nemá-liž pravdu, že se zbavuje vašeho nákladu, po kterém mu nic není, který cizinci na něj vložili? Nutno-li tak, domluvte mu; buďte laskaví a přívětiví, dejte

mu šedo zelených bodláků (plačte však, že vám jest jich vytrhnouti a jemu dáti). Milujte jej však, toto pěkné šedé zvíře, miloučké a chytré. Hloupým jej zvete — ježto zíráte svým zrakem, tím lidským zrakem, který má slouiti nelidským, ježto nechápe, jest úzký a neumí se poddati. Hloupý, pravíte, ježto jest nemotorný a neochotný vám sloužiti. Ale smíte jen vážiti si a chváliti a milovati, co jest ochotno vám sloužiti? Milujte je, šedé to zvíře; pohleďte na ně, jest chytré a dokonalé; pohleďte na ně a milujte osla!

Neklňte osláku. Jest nešťastný nad svým tvrdohlavým zvířetem, křičí a tluče je, ježto nezná nic lepšího, ježto se nenaučil, čemu jste se již naučili. Tož učte ho, poraďte mu! Vizte ho, jest člověkem, jest vaší postavou stváří lidskou. Mohl by chápati jako my, že má milovati, že vše má milovati, osla i bodlák i člověka a vás i sebe sama, osláka. Vyslovte to, jest člověkem, pochopí to. Pohleďte naň, na krásného, jak oběma nohama kráčí za zvířetem, pohleďte naň, na člověka, vzpřímeného, jak mluví ke zvířeti a je miluje!

A chcete-li mu klnouti, nutno-li, abyste klnuli: tož klňte pytlu, klňte břemeni, které jest vloženo na váš život i na osly přirozenou, protibožskou nutností, klňte Bohu, který to

připouští, ježto chce býti všemohoucí. Klňte tomu světu, ve kterém stojíte a který trpíte. Nesmíte klnouti, neklnete-li všemu, sebe v to počítajíc, jako nemilujete, nemilujete-li všeho, ano i zde vás v to počítajíc...

Mua-Hullah zalekl zachvěv se od nohou až po špičky prstů rukou, vzhůru se nesoucích. Zapomněl na živoucí zpola obrácený dav, klesl, vrhl se na zem, zemí přibiv na kříž svých rukou a vzkřikl: „Nutno, aby jeden byl první: ale jaká to drzost a jaký to zločin na žijících!“ Tu zmlkl; okamžikem projelo mu mozkiem: „Ale vždyť je miluji! A přibívám na kříž, že rámě kladu kolem nich. Běda! Běda! To však se již stalo, to se již stalo na Golgatě a před věky. Hanba, že vím, co konám! Ale jen co vím, jest vykonáno, jest činem, více než náhodou. Kdo mi pomůže? Co pomůže proti vědomí, než větší — a čistší vědomí? Běda! Eleison! a Hossinah! Hanba proneseným slovům! Skládám ruce, ježto on již visel na kříži. Ale kam mám dáti své ruce, své škubající ruce? Z paží vytrhnouti? Mám přece jen ruce jako on, jako ty, jako každý?“

Upěl: a dav se odvrátil a obrátil.

MAXIMILIAN VOLOŠIN

KONSTANTIN BOGAJEVSKIJ

I

Historická krajina

Partout où quelque chose vit, il y a quelque part un registre où le temps s'inscrit. — H. Bergson.

„Všude, kde je život, je také závit, v který čas zapisuje sebe.“ Jest to v podstatě tatáž myšlenka, jako na proslulém ciferníku hodin: „Vulnerant omnes, ultima necat — zraňují všechny, poslední zabije.“ Na živém každý prožil okamžik vtiskuje svůj znak.

Nová vráska u oka, nový záhyb v koutku úst, nový pramínek šedin ve vlasech, šrám

na kůře stromu, léta na průřezu kmene, otřelý stupeň schodů, vyražený kámen ve zdi domu, vymletá stružka na svahu chlumu, zvětřené zoubky skal na pohoří — to vše jsou písmena času, sledy ranivších okamžiků. Z takových znakův skládá se osobitá tvář člověka, předmětu, kraje. Všude je závitek, který možno rozvinout a přečíst v něm historii žití.

Umělec, malující podobiznu, může jen tehdy vytvořit tvář člověka, když rozebere a podá celou spojitost vnějších a vnitřních znakův, zůstavených na něm bodlem času. Takový portrét se stane historickým. A kdyby zobrazoval člověka neznámého, bezejmenného, jakmile v podobizně rozvinut je závitek jeho života, on stává se historickým dokumentem, svědčícím o životě celé epochy, celého národa, jemuž neznámý náležel. Portréty Jehana Foucqueta, odkrývají vám historii vášní XV. století, portréty Cloueta charaktery XVI. století, nezávisle od toho, jaká jména jsou umístěna dole na rámu. V kterémkoliv z královských portrétů Velasquezových možno číst celou historii domu Habsburského. Zajisté velcí portrétisté podávají nejen podobu, ale i sudbu člověka.

Právě tak i historická krajina snaží se býti

historickým portrétem země. Tvářnost země složena je geologicky, tak jako lidská anatomicky, a právě tak vyznačuje se vráskami, šrámy a ranami, zůstavenými v ní živly i lidmi, sledy okamžikův. V tom je smysl historické krajiny.

Devatenáctý věk byl dobou úpadku psychologického portrétu i historické krajiny. Impressionism nejen že nemohl zrodit jich, nýbrž naopak odstranil je na dlouhou dobu. Oblast impressionismu jest dojem světla. Jako v lidské tváři, tak i v tvářnosti země impressionisté a blízcí jich přejemníci neviděli víc než povrch, odrážející světlo. Záření slunečního světla tak je oslnilo, že zapomněli na hmotu, na zákony ji vyjadřující a na její vnitřní hoření barvou — „vášeň hmoty“... Kdyby ve světnici hošíka z Andersenovy pohádky visely krajiny namalované impressionisty, to by se Ole-Luk-Ojeovi nikdy nepodařilo postavit ho nohama do obrazu, způsobit, aby se pustil do jeho nitra. Hošík by narazil jak na zrcadlo na neproniknutelný barevný povrch, který zobrazují krajiny impressionistův. Zatím v krajinách Barbizonských* ještě byly ta-

* V Barbizonu, malé vsi v dep. Seine a Marne, ke kteréžto kolonii krajinářů náleží Fr. Millet a Th. Rousseau. P. př.

kové pěšinky, po kterých bylo by možno vejít do vnitřku obrazu, a krajiny Lorraina a Poussina byly netoliko proniknutelnými všemi směry, nýbrž vládly ještě takovou kouzelnou linií horizontu, která svádí přestoupit přes ni; nehovoře již ani o krajinách francouzských a italských primitivů, kde možno projít netoliko horami a říčními dolinami, nýbrž i procházet se všemi úzkými ulicemi opevněných měst, stojících na srázu hor.

S portréty starých velkých mistrův možno žít jak s živými lidmi a vésti s nimi mlčenlivé intimní rozhovory, právě tak jako v hloubi „historických“ krajin možno konat dlouhé osamělé procházky.

Impressionisté „vyjížděli z města na studie s ranním vlakem, aby se zas s večerním vrátili a viděli přírodu toliko v poledne“. Oni nikdy nechodili nohama po těch krajích, které zachycovali na plátně, a impressionistické studování zničilo současnou krajinomalbu, udělavši z ní umění všeobecně dostupné a lehké...

Aby kdo mohl dát nám vycítit obraz země v jeho celém složitém žití, k tomu nestačí onen čistě malířský vztah k přírodě, nestačí ani vztah mistrův „intimní krajiny“, hledajících v přírodě jen psychologické ozevy. Aby umělec našel sílu vytvořit obraz ten, musí pro-

trpět tu zemi, kterou maluje. Musí prožít historii každého údolí, každého chlumu, každého zálivu. Zkušenost srdce, jež chodívalo teskně jejími soumraky, zkušenost šlépějí, které se dotknuly všech jejích pěšinek, dávají ne méně než dojmy oka. A jako tvůrci obrazů lidských viděli ve všech lidských tvářích ve skutečnosti jen jedinou tvář a tu snažili se projevit svým uměním, jak to dělali i Leonardo i Boticelli i Rembrand, tak i tvůrcové „historické“ krajiny byli vždy zaujati vyjadřováním jednoho kraje. Mantegna v skalnatém okolí své Olivetské hory, Leonardo v krápníkových jeskyních a křišťálových dálkách, Poussin a Claude-Lorraine v Římské Kampani hledají neustále jednoho a téhož obrazu země, jimi pojatého.

V současném ruském malířství výtvořcem historické krajiny jest Konstantin Fedorovič Bogajevskij a země jím zobrazované jest Kimmerie.

II

Smutná oblast Kimmerie*

ἐνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν
δῆμος τε πόλις τε Νέκυνια
(Odyssea.)

Umění Bogajevského vyšlo zcela ze země, na které se zrodil. Ku pochopení jeho tvorby třeba poznat onu zemi; jeho duše se složila v souhlase s jejími chlumpy a údolími a sen se rozvíjel, doplňuje, co jí scházelo a osazuje ji neexistujícím životem. Proto než pohovořím

* Kimmerií nazývám východní oblast Krymu, od dřevního Surože (Sudaka) do Bosporu Kimmerijského (Kerčenského zálivu), na rozdíl od Tauridy, západní jeho části, (jižního břehu a Chersonesu Tauridského). Filologicky jméno Krym obvykle odvozuje se od tatarského Kermen (pevnost). Ale věrojatnější jest, že Krym jest od Tatarů zkažené jméno Kimmerie. Řekové nazývali nynější město Starý Krym *Κυμέριον*. Samo jméno Kimmerie pochází od starohebrejského kořene K M R, značícího mrak, užívaného v bibli v množném tvaru „Kimeriri“ (zatmění). Homérská „noc Kimmerijská“ jest tedy vlastně tautologie.

o Bogajevském i jeho umění, pokusím se ukázat tu zemi, jejímžto hlasem on se jeví v současné malbě.

Země Bogajevského — toť ona „smutná oblast Kimmerie“. Tam i nyní možno uvidět krajinu, popisovanou Homérem. Když koráb najíždí k roztrhaným a pustým břehům těch unylých a slavných zálivů, tu vyvstávají hory, zavité mrakem a oblaky, a v tom mračném panoramatu možno vidět vstup do oné Kimmerijské noci, jakou ona jevila se Odysseu. Tam najdou se i „úzká pobřeží s posvátnými háji Persefony, vysokými topoly a bezplodnými jívami“. Dálné hory pokryté chudými lesy. Chlupy postupně přecházejí ve stepi, které se táhnou až do Bosporu Kimmerijského, přerývané toliko mrtvými jezery a nevysokými sopkami, dávajícími krajině podobnost s flegerskými poli. Oheň a voda, vulkány a moře vyvrtaly její reliefs, setřely její ploské hory a obnažily mocné a zlámané kosti jejích hřbetův.

Celá půda je zde oseta ostatky bývalých národův: zedník, kopající základy domu, nachází druhé základy a střípky amfor; kopají-li studnu, přijdou na dávné pohřebiště. V stěnách domův a mezi plotnami, jimiž dlážděny jsou dvory, možno pozorovat kameny, kte-

ré si uchovaly sledy ornamentův a několik písmen orvaných nápisů; překopáváje vinohrad „zemědělec nachází v zemi otřelou minci, obraz imperátorův“.

Kameny a rozvaliny toho kraje jsou bezjmenné. Jak pro Řeky, tak pro pozdější národy, stavící zde přední stráž svých kolonií, Kimmeria vždy zůstávala hranicí známých krajů. Svázaná s historickými osudy Středomořího moře, byla však vždy jen zálesím Historie. Národové obývající v ní se střídali, nemajíce kdy ani vtisknout jí svých jmen, ani zapamatovat si starých.

K. F. Bogajevskij narodil se v Theodosii. Ten záhyb země, v němž se město to rozkládá, byl místem lidského žití od předhistorické dávnosti. Chlupy ji otáčející mnohokrát oděly se sady a vinohrady a znova zas pokrývaly se na celá století rubášem prachu. Jako by sešlapány byly šlépějemi národů, kteří tu kráčeli, pleť jich je rozežrána louhem lidských kultur, jsou ožehnuty vojny a smrtelně unaveny napjetím prožitých věkův.

V letech dětství Bogajevského byla Theodosia podobna přímořskému městečku jižní Italie. Rozvaliny janovanských bašt připomínaly její historický předvčerejšek. Moře ji po-

jilo se středozezemním světem, kdežto bezcestí jižních stepí ji oddělovalo od Rusi. Neměla ještě kdy přikrýt svou předhistorickou dávnost slušným nevkusem ruské provincie.

Bogajevskij vyrostl v italsko-německé rodině janovského původu, jejížto svazek se starou otčinou byl dosud tak silný, že ještě vždy posílali mladé lidi ukončit své vzdělání do Janova.

První silné dojmy přírody dal mu Kerčenský poloostrov. Je to kraj pahorkatých plání, slaných jezer a nízkých prstencovitých sopek. Unylost chlebných polí střídá se s unylostí salin, temné zlato pšenice se svěžnou solí vyschlých jezer. Zpod vzácných klasův a bujných lopuch prosvítá šedé tělo země, hluboko rozpukané od horka. Poledne hučí roji much a hluchým bzučením mlátiček. Břehy Černého a Azovského moře rozbíhají se širokými oblouky, jejichž písky jsou žluté jak zralá pšenice.

Prostorný Keněgezský dům, s nímžto svázáno jest dětství Bogajevského, obklopený chudou zelení, stojí u svahu dlouhého Syrtu, po jehožto hřbetě od jednoho moře k druhému se táhne „Skytský val“, zbytky to zdi, uzavírající Bosporské carství.

Plochá unylost té země proti vůli obrací

člověku oči k nebi. Tam se vynášejí oblaka i z Černého i z Azovského moře. Ale výdech jednoho moře potkává se s výdechem druhého, a dva ohromné polokruhy mraků se kolébají neustále, tu ustupují, tu zdvihají se po obou stranách oblohy, nikdy nepokrývajíce celého nebe. Rozepře větrův rozvívá jich vrch ohromnými sloupy, přidává pružnosti jich obrysům, a amfiteatry oblakův, rozložené po celém okruhu nebe, vytvářejí nahromaděné vlysy a basreliefy. Pozorování obzoru, na kterém bez ustání seskupují a rozestupují se kyklopské architektury, mělo veliký význam na tvorbu Bogajevského.

Ale rozhodně na určení jeho umělecké dráhy působila hora zvaná Opuk. Leží na východ od Keněgeza, kde se břeh zatáčí na sever, naznačující linii Bosporu Kimerijského, v úžas budící pustině solivarů a mrtvých jezer. V době Strabona stály na jejím hřbetě kyklopské rozvaliny Kimmerikona. Dnes jich není, ale oko halucinující v poledne uprostřed její kamenné pustiny, vidí je zřejmě v úbočích skal i nad rozervanými kraji slují. Hora jest utvořena z kamene měkkého jak měď a celá hluboko a podrobně propracována jemnými, pronikajícími prsty deště, větru a slunce. Její plošiny jsou vyžrány úzkými trhlinami, připomí-

najíce pukliny ledovců. Páchne v nich zvěří. Mořské zálivy hemží se hady. Každý krok ozývá se hluchou a dunivě jak v jeskyni. Hroty vymrskané průvany po rozích svahů podobají se svým vnitřním zpracováním stalaktitům.

Široké kamenné schody uprostřed skalních slují, z obou stran ohrazené propastmi, jsou šlapány, zdá se, šlépějemi Euridiky. A hřbety, shroucené jak od zemětřesení, a údolí, podobné Josafatskému v den Soudu, i polany, porostlé skoupou náhorní travou, a kyklopské stěny přízračných měst, a stupně, vedoucí do Hádu — vše to těsně a bez pořádku tiskne se druh k druhu. A ta nadměrná rozličnost tak jest jednotvárná, že projdeš-li deset kroků, pocítíš, žes beznadějně zbloudil v těch labyrintech bez východu.

Když v poledne slunce krutě stane nad Opukem a mlha stepních dálav začíná plynout vidinami, zde může se stát, jak na Sinaji, že pod nohama rozestře se půda, „dlážděná safíry a hořící jak modré nebe“. V ty chvíle návštěvník reálně prožívá „panický“ děs poledne...

V letech nejmučivějších pochybností o sobě Bogajevskij právě zde pocítil jasně předurčenou sobě dráhu v umění. Možná říci, že on byl na oné hoře povolán.

Pohlédneš-li s Opuka nebo s výše Skytského valu, táhnoucího se nad Keněgezem, k západu, tu za pahorkovitými rovinami, za vyschlými jezery, za křídlatými lučinami žlutých mořských písčin, za ploskými sopkami, za nějakými planinami dalek, čím dál sivějších, víc paprskujících a vyznačených kříži větrňáků, v ony večery, kdy nad zemí nestojí mlha, na samém kraji horizontu, za teskným třepotáním dvou hluboko do země zabíhajících mořských zálivů, vyvstává nahromadění ostrých zubův, vrchův a kuželovitých chlumuův. A uprostřed nich polorozpadlým gotickým chrámem s nedostavěnými baštami v krajkoví věžiček, kružeb a vinoucích se jazykův zkamenělého plamene vstává složitý útvar Karadaga. Takovou romanticky bájnou krajinou jeví se Koktebel z hlubiny Kerčenských stepí.

Celá Kimmerie je prorvána sopečnými silami. Ale hnízda ohně uhasla a voda, rozryvši srázy, obnažila a zaostříla vrchy hřbetů. Koktebelské hory byly střediskem vulkanické činnosti Krymu, a ohlodané mořem kosti vulkánův nesou sledy geologických křečí. Zdá se, jako by stáda předpotopních oblud byla zde zasypána popelem. Pod chlumpy oněch údolí možno vidět obrysy vzdutých že-

ber, dlouhé kmeny svědčí o skrytých pod nimi sloupech obratlových, ploché a dravčí lebky vyvstávají z moře, jedna výspa zdá se zbylou šupinatou tlapou, svrhnutá křídla s mocnými žilami prokukují zpod šerých osypův. A na basaltových stěnách Karadağa, uvisnuvších nad mořem, možno vidět zka-menělé složité šestikřídlí Cheruba, které si zachovalo formy svých paprskových per.

Přidáme-li k těmto základním krajinám Kim-merie ještě svalnaté roztáhlé jalovce Sudaka, jeskynní města Bachčisaraje a ohromné lom-bardské topoly a jasany Šach-Mamaje, před jejichž výškou stepní horizont se zdá být nízkým a ploským, tu teprv máme všechny elemen-ty, z nichž se utvořily krajiny Bogajevského.

Narodil se uprostřed kamenů starobylé Theodosie, setřelých jak jejich jména; potuloval se v dětství po jejich smytých pahorcích a mohylách; Keněgezské stepi naučily jeho zrak rozbírat souhvězdí a pozorovat válící se oblaky. Opuk byl horou posvěcení — s které- jemu byla ukázána cesta v umění; zuby kok- tebelských hor na horizontě byly východi- štěm jeho romantismu, rodiče v něm touhu po vidinách jižních krajin, zámcích a skalách; a stromy Šach-Mamaje daly jeho vkusu směr k Poussinovi a Claude Lorrainovi.

III

Vlivy umělecké

V ona léta, kdy dětství a mládí Bogajevského plynulo v Theodosii, byla ona městem Ajvazovského. Vášnivý a skvělý romantik moře se v ní narodil a prožil celý život, naplňuje ji slávou svého jména. Jemu líbilo se býti „otcem města“, které znalo jeho skromné dětství, a proniknut jsa láskou k romantickému Římu dob Gogolových, on uměl i na Theodosii vrhnout lesk umělecké Italie. Skoro v každém domě visely jeho obrazy. Třebas to byly i slabší práce, které on maloval v letech svého neunavného stáří příliš rychle, přece na každém z nich byl náčrtek mistra. V Theodosii bylo umělecké ovzduší, probouzející výhonky umění v duších pro ně schopných. Početní na malé město umělci kopírovali Ajvazovského a napodobovali ho. Ale tentýž vliv, který probouzel seménka, zahlušoval a zastavoval další rozvoj talentu: umění Ajvazovského bylo příliš osobním a jednostranným a tíha jeho autority nepřipouštěla východu jiným směrem.

Právě jako někteří ze současných uměl-

ců, prošlých školou v dobách přechodu, kladli sobě tenkrát otázku, jak budou malovat mužíky, když nemají k tomu ani náklonnosti ani vkusu, a jiní, vyšlí ze školy impressionismu, tesknili za milými podrobnostmi a detaily kresby, kterých „nyní už nelze podávat“ — tak i umělcům, rozvíjejícím se v Theodosii, zdálo se nemožným malovat něco jiného než moře.

Ale Bogajevskij narodil se zrovna tak výlučným malířem země, jako Ajvazovskij malířem moře. Jedním z nejmocnějších uměleckých dojmův jeho dětství byla olejomalba, zobrazující výbuch Vesuvu. Geologická minulost Kimmerie už se hýbala v jeho duši.

V léta gymnasijní jeho náklonnost k malířství jevila se okreslováním ilustrací ze starých sešitů Gartenlaube, a později pod blahosklonným dozorem Ajvazovského kopírováním jeho obrazů. A poněvadž Ajvazovskij schválil jeho pokusy, a kopie rytin z Gartenlaube vyznamenávaly se bezvadnou pečlivostí, tedy ho po ukončení gymnasia poslali na akademii. Jako u Ajvazovského, tak i u něho nebylo zájmu o podobu lidskou. Všecko utvářelo se tak, aby byl sám přesvědčen o úplné své neschopnosti. Z akademie byl vyloučen pro nezpůsobilost, i sebral papíry a již ujížděl

na jih, když Kuindži, sestavující právě svou třídu, uviděl jeho letní studie a zařadil ho mezi své žáky. Takovým způsobem, tak tak že nezanechav cele malířství, Bogajevskij znova vrátil se do Petrohradu a začal práci zároveň s onou skupinou umělců, z které vyšli Rerich, Rylov, Latri, Zarubin, Ruščic, Chimona, Borisov a jiní. Kuindži byl právě učitel, jakého potřeboval Bogajevskij. On sám narodil se v Kimmerijských stepích a pásal v dětství ovce na březích Azovského moře.

V dílně Kuindžihovo byl lidský model jen „a-by se neřeklo“. Práce se začínala v létě, kdy Kuindži odvážel své učeně na svůj statek na Jižním Břehu, kde on sám pracoval a žil s nimi na břehu moře pod širým nebem. Kuindži málo učil malířství, on činil víc: učil vidět. Uměl neznásilňovat individuality. Od obrazu žádal samostatného tvoření a ne sevšeo-becňování studií, okreslených z přírody. Když něco nechtěl pochválit, říkával: „To je malováno ze studie.“

Pod vlivem Kuindžihovo vytvořila se u Bogajevského zvláštní metoda práce. Studování přírody se štětcem v ruce on úplně oddělil od komposičního tvoření. Jeho etudy nemají žádného vztahu ke skizzám. V jisté periody on dlouho pracuje z přírody. Jeho etudy bý-

vají malovány svědomitě a úplně nezajímavě. Nepodobají se jeho malbě. Ale ukončiv je, už se na ně nepodívá a obyčejně je ničí. Cení v nich ne výtěžek, ale právě analytický pochod, který byv jednou ukončen, obohacuje zkušenost poznání a nepotřebuje žádných materiálních pomůcek. Ty by jenom ztěžovaly samovolné pochody tvůrčí.

Tvoření počíná se u Bogajevského teprv tehdy, kdy látka, kterou si osvojil, je na tolik zapomenuta, že začíná se pak sama vynořovat z hlubin duše jako vnitřní vidění. Krajiny jím vytvořené on viděl ne z venku, nýbrž okem obráceným dovnitř. Ta způsobilost dostupuje u něho síly jasnovidění.

Vytvořila se u něho v ona léta, kdy konal vojenskou službu v garnisoně Kerčenské pevnosti. Zavřen ve zdích kasárny a zbaven možnosti práce, zvykl si nakreslovat v nocích vidění, procházející mu hloubkou zřítelnic. Alba té doby, kreslená barevnými tužkami, na první raz ukazují budoucí individuálnost Bogajevského. Od nich začíná se jeho vlastní umění.

Až do té doby marně hledá sebe ve velkých plátnech, malovaných těžkou a temnou mnichovskou manýrou, kterou si osvojil po první zahraniční cestě zároveň s Kuindžim.

Ale ony skizy napřed tužkami a potom akvarelem přiměly ho, aby hledal zákonů komposice, probudily u něho vkus pro dekorativnost a přivedly ho přirozeně ke studování Claude-Lorraina, který se stal jeho opravdovým učitelem.

Posledním stupněm jeho školy byla poměrně nedávná cesta po Itálii, odkud se navrátil už jako úplně zralý mistr.

IV

T v o r b a

*Zem byla nezměrná, noc byla pochmurná
a já byl jako mrtvý, v rakvi zavřený . . .*

Leconte de Lisle

Přehlížíme-li celek tvorby Bogajevského, spatříme tři zřejmě se jevící periody v jeho rozvoji. Rozčleňují se dosti určitě, ačkoli kraje jejich se míchají a daleko do sebe zacházejí. Při tom základní prvky se neustále vracejí v různých stupních přetvoření.

První perioda se může nazývat „Tragedií země“. Maluje v ten čas zemi obnaženou, těž-

kou, se svalstvem skrouceným křečí. Po jejich tmavohnědých a okrových svazích, prorvaných lijáky, černají se jizvy rozrytých základů; po smutných rovinách až po samý obzor táhnou se řady kamenů, připomínající tatarské náhrobníky. V zelenavě mrtvolném soumraku na lebkách těžké výspy lepí se nad mořem pevnostní stěny. Uprostřed pole zdeptaného a setřeného, dávno potupeného, ploše stojí unylý čtverec vězení s krychlovitými stavbami kasemat, pravý „Ostrov mrtvých“, osvětlený hrubým rtuťovým světlem s olověnými stíny.

V těchto prvcích není těžko uhádnout dojmyv nejbližšího okolí Theodosie. Od těch upírů země on chce se osvobodit, i vyzdvihuje na ni kyklopské stěny a pevnosti, kterých ona nemá. Sestavuje je z janovských stěn theodosijské Karantény a z rozvalin Čufut-Kale a z jeskynních hradů okolí Bachčisaraje. Taková jest většina jeho obrazů do roku 1904. Poptávejte na jeho „Pustinný kraj“ (1905). Jest bezlesý, bezlidný, bezradostný. Vlny nevlídného moře tupě vyskakují v jeho zálivy, kde hroudy ještě neohlodaných holisk se tísní jako suché kosti. Ten záliv je podoben úlomku koňské čelisti, a v skalnatých úbočích, jej obklopujících, možno vidět vyceněné žluté rozviklané

zuby. Země jest pro něj ještě mrtva, a kamkoliv oko obrátí, vidí jen její mrtvolu. Krajiny, vytvořené jím v tuto periodu, mohou býti pozadím Tance smrti.

Postupně tato neodbytná idea přechází v apokalyptický obraz soudu. Od kyklopských hradeb obrací se pak k obyčejným lidským obydlím. Karaimské a tatarské čtvrti Theodosie, stavby z ubité hlíny s plochými střechami, monumentální kamenné brány a takové též domy s hluchými arkádami, připomínající Kateřininu epochu, nízké kamenné ohrady dávají mu materiál k vybudování fantastických měst. Domy v těch městech jsou zlověstny a neobydleny. Jejich architektonické obrysy mají vzezření oněmělé a porouchané; dveře rozevřené k výkřiku; okna stala se zřítelnicemi na cosi úžasem rozšířenými; stromy holé, železné, rozkládají větve v poryvu zoufalství. Takovými mohou být jen obydlí lidská, spustošená morem nebo výzvou trouby Archanđelovy.

A nad nimi smrákajícím se zářením třpytí se apokalyptické slunce, dychtivě nesouc svůj pustinný, ohnivý, v hadrovitých nimbech plamených paprsků tesknící obraz...

Pohled Bogajevského obrací se pak od země k nebi. Dříve nad jeho spustlou zemí níz-

ko rozkládaly se těžké pokrývky oblaků s odstíny síry a ohně, nebo se hromadily pitvorné mraky a mezi nimi odhalovaly se kousky olivového nebe s kosými pásy lijáků. Nyní se nebe rozjasňuje, mraky se rozcházejí, a změť světél nebeských stojí proti zemi, játé úžasem: tragedie kosmická — tragedie země. Slunce stává se osamělým gigantem, zalévajícím svět těžkými potoky své ohnivé tesknoty; komety rozsypávají snopy jisker a naplňují černé klenby pronikavými kopími světla; hvězdy padají a tříští se, jak podzimní listí; nová souhvězdí s hrozny ohromných světél přibližují se k zemi a tvoří démantové věnce nad vrchy skalných Pathmův...

Toť hranice časův. Ale v ten okamžik, kdy tvorba Bogajevského dostupuje tohoto mezínku, v hlubině duše jeho objevuje se svět, do té doby neznámý. Rozvíjela-li se první perioda jeho tvorby pod znamením „Strašného Soudu“, tedy druhá vzniká pod znamením „Zlatého Věku“. Za posledními dny světa objevuje se hned prvotní rajský rozkvět země. Mladé a radostné slunce zvučí nejčistším světlem v hlubině stříbrných sfer a celá země, i skály i vody i stromy jeví se v nadbytku slunečního světla. Jsou nehmotny, existují jak průzračné krystalisace paprsků.

Tento přelom tvorby odnáší se přibližně k 1907. roku, ale neukončuje se najednou. V onom roku zároveň s „Minulostí Kryma“ a „Sluncem“ vystavuje „Kraj obrův“ a „Jitro“ (Růžový gobelín). Následující rok „Hvězda Pelyněk“ a „Janovská tvrz“ zakončují první periodu a všechny ostatní — „Tichá rovina“, „Břeh moře“, „Oltáře“, „Terre Antique“, „Skoré jitro“ pokračují v tvorbě druhé periody.

Od onoho času Bogajevskij začíná osvobozovat se od tížících ho dosud pout země. Vzniká v něm vnitřní vidění. Tak jako v blouznění bezvýchodých polední pustina halucinuje preludy, které se jeví jako želané proměny jí samé, právě tak i duše umělcova v „panické“ poledne zoufalství silou své žádosti rodí zrcadelná jezera i rozlivy řeky v rámci vlahých luhův a skupiny jinošsky strojných stromů.

Země touží po Osvoboditeli, který by ji zbavil začarování, proměnil ji v tvůrčím snění, osvobodil ji od starých pout. Cestování po sežehlých kruzích Kimmerijského Hádu očistilo srdce Bogajevského pro vidění této proměněné země.

Ale Bogajevskij vstupuje do oblasti malby snů, potřeboval vůdce, který by mu pomohl uchovati si cit míry v onom světě nehmatá-

telných reálností. Vyvolil si za vůdce Claude-Lorrainea.

Obrazy tohoto období vyznačují se čistotou, hlubokým rytmem a modlitebným povznesením ducha. „Růžový gobelín“ i „Kraj obrův“ zvučí modlitbou ranní a modlitbou večerní. Skály, vznášející se na náhořích lehce a architektonicky, jezera, v nichž se shlížejí souladně seskupená oblaka i stromy, tvoří prvky tohoto cyklu. Hlasy mlčení zvučí i v „Tiché rovině“ i v „Skorém jitru“ i v „Jižním kraji“. Ale nejmodlitebnější z nich jsou „Oltáře“. Na onom náhoří s vycházejícími dýmy Bogajevskij tajemným jasnoviděním uhádl, nikdy neviděv ho ani vyobrazený, obraz posvátné hory Montserratu (u Barcelony), na jejímž ploském vrchu neviditelně jsou přítomni dle legendy rytíři svatého Grálu, jako by se jeho duchovnímu zraku bylo dostalo vidění oněch skalních prestolův a korun pinií, věncích okolní chlumpy.

Nový přelom v tvorbě Bogajevského počíná se r. 1909. Prožil jej v Itálii a vrací se do Theodosie přes Recko. Po tragedii bezvýchoďého zoufalství, po orfických hymnech, počíná se perioda uklidněné epické plnosti.

Na pouti své viděl ne realnou Itálii, ale tu, která se skrývá v krajinných pozadích starých

mistrův. Odešel od Claude-Lorrainea a vůdcem sobě volí umělce velmi přísného a drsného — Mantegna.

Ztrácí se na čas v hloubi jeho krajiny, odchází na svahy oné dvoukřídle kuželovité hory, která strmí za Olivetskou Zahradou nad Jerusalemem jeho Ukřižování. První obraz po návratu z Itálie Bogajevskij posvěcuje vzpomínkám o přebývání v hlubině obrazu Mantegna a skromně nazývá jej „Napodobení Mantegny“, ačkoli přesněji by jej bylo nazvat „Vzpomínkou na Mantegna“.

Vrstvovité skály červenavého pískovce, třpytivé, sklenně-siné dálky, oranžové pomeranče, vlákna i klůcky nevelikých oblakův na černozeleňném nebi a kalně zelená řeka uprostřed purpurných keřů — toť prvky onoho obrazu visícího v onom sále Tretjakovské galerie, kde Maljavinské „baby“ vznesly bouř svých tančících mákův. Tu též podle sebe, jako ku názornému srovnání, visí Bogajevského „Pustina“ (prvního způsobu) a „Břeh moře“ (druhého způsobu). Jeho kolorit, černavý, olivový a hnědý v prvním období, bělavý a stříbřitě-šerý s lehkým zářením ve druhém období, stává se nyní plnozvučným a silným, nasyceným purpurem, zelení a azurem v společném bronzově zlatistém tónu.

Bogajevskij nenáleží k umělcům, obdařeným přirozeným darem techniky. Bylo mu mnohé v sobě překonat. Není v něm lehkosti řeči, nýbrž spíše chyba jazyka, ale taková, jako u Mojžíše: kdy ústa oněmují při poznání velikosti toho, co nutno říci. Dar božské lehkosti forem bývá dán jen tomu, u něhož myšlenky rodí se ze slov. Ale tomu, kdo přeplněn jest viděními, souzena jest úzká brána a klopotné dostižení formy. Nepoddajná látka musí se dlouho postupně přetavovat jejich vůlí. A konec konců dřívější okovy stávají se jejich křídly. Přemožená jazyková chyba Demosthenova stává se přesvědčivostí, činící jeho řeči neodolatelnými.

Barvy se neochotně poddávají Bogajevskému. Obrazy prvního období jsou malovány těžkou a temnou mnichovskou manýrou. Jeho tahy jsou tlusté, nemotorné, teskné. Hledá dlouho a úporně, vypracovává se sobě techniku trudnou a poznatelnou disciplinou. Na nějaký čas se podřídil impressionistické technice, která jest celou svou podstatou jeho duchu cizí.

Druhá perioda vyznačuje se změnou techniky; začíná malovat olejovými barvami řídko, jak akvarelou. V obrazech jeví se jakási ostrota a suchost (na př. „Skoré jitro“). Obraz

víc zvoní nežli zpívá. Stín jest mu, jako impressionistům, doplňujícím tónem světla, je zde proto, aby byl resonanční deskou: v bzučení a chvění přivádí na vysoké noty natažené struny slunce; světlo skrývá formy hmoty a nezjevuje jich. I tehdy, kdy vychází z tónů gobelínů, mění jich vláknitost mineralnými odlesky horského lnu.

Teprv v třetím období dosahuje skutečné plnosti koloritu. Jeho tón jeví se vnitřním hořením hmoty, světlo jako by kypělo z hlubiny předmětův. Každý z nich existuje nimbem své bytnosti. Obraz vzniká z harmonie stínů; barva vyzařuje z tmy, rozložené slunečním světlem. V oněch obrazech on ovládá „hmotu“ (pâte) olejové malby, učí se užívat lisirovek, tóny jeho vytvářejí se z navrstvených průzračných lakův, prohlédajících jeden druhým, a stávají se drahocennými; vrch obrazu stává se takřka k ohmatání překrásným.

Po době bezradného zoufalství, po periodě bezplodných modliteb, tvorba Bogajevského vchází v pozemskou plnost tvarů a barev. Jeho náboženský vztah k světu se prohlubuje. Blahoslaví to, co jest, a začíná postihovat harmonii světových změn a úměrností. Stává se tvůrcem a svědkem kosmických a zemských

tragedií a idyl, nedělaje se však již jejich účastníkem a trpnou osobností.

Themata jeho dřívějších období nyní znova přicházejí před víru. Ale on vidí tytéž krajiny v jiných proměnách...

Skalnaté chlumpy, které by dřív v něm byly vzbudily představu pohřebišť, nyní („Oblak“ 1910) rozkládají se před ním v epické, klidné plnosti, ozářené večerními bronzovými oblačky. Po Římské Kampani chodí provázen spíše Poussinem než Claude-Lorrainem („Vzpomínka na Itálii“, „Italská krajina“, „Jitro“). Slavnostnost jiter a polední, radostný žal západův, husté kupole vysokých stromův, šumící v temném azuru, chlumisté dálky s městy na výšinách chlumův, soumraky v tichých lesnatých dolinách, bytí v tom, co jest, a radost z umírajícího — to všecko vydechuje z cyklu obrazů roku 1910.

V roce 1911. Bogajevskij přechází od země Mantegnovy v sousední oblasti Belliniovy („Krajina s pomoranči“) a tvoří novou pro sebe harmonii barev skořicových, bílých a oranžových. V „Kimmerijských soumracích“ vrací se k tematice svého prvního období a vytváří kimmerijský kraj v přízračném lilo-vém světle druhého zázvitu jižních soumraků. „Hora svatého Jiří“ znova nás vrací k oněm

heroickým skalám a zámčkům, u nichž se cítí blízkost drakův.

Třetí období tvorby Bogajevského jeví se syntésou prvních dvou a slibuje být dlouhým a plodným. Ovšem všechny starší obrazy jeho štětce, které zůstaly nedokončeny, musejí znova projít jeho poslední proměnou, dostat vyvrcholenou apollinskou formu.

Posud jsme mluvili o olejové malbě Bogajevského. Ta jeví se mu nejvyšší metou; ale každému obrazu předchází desítky náčrtků tužkou a akvarelů; z těchto větší část sama o sobě ukazuje dokončené výkony. Předchozí pokusy a hledání on dělá akvarelou a ovládání této techniky dávno předchází jeho ovládání barev olejových. Podrobuje se pokorněji vůli jeho vnitřních vidění.

Mluvíme-li o proměnách země ve vnitřním vidění Bogajevského, o tom, že přetvořuje zemi ve viděních svých snů, o tom, že obrazy jeho jsou podobny fatě morganě, která se o polednách vznáší nad pustinami, všechno to třeba pojímat ne v přeneseném smyslu, ale v doslovném: období jeho tvorby jsou provázena měsíci bezesnosti, a v ony noci, kdy on leží bez spánku se zakrytýma očima, přecházejí před ním v plné reálnosti řady vidění a obrazův, které jsou proměnami skutečnosti.

Odtud ta nejreálnější reálnost, která leží v osnově každého jeho obrazu. Tato vidění snu on napřed načrtává tužkou a potom přepracovává, někdy v desítkách opakování a variantů. Tato metoda práce vysvětluje onu podrobnost a neústupnost, s kterou Bogajevskij se zabývá každým jednotlivým thematem. On musí dokonce vyčerpat, upevnit ve všech podrobnostech jedno vidění, nežli přejde k jinému.

Bogajevskij vstupuje teprv v období své plné tvůrčí zralosti. Systematičnost jeho práce, ohromná tvrdošíjnost vůle, schopnost přísné autokritiky spolu s ryzí a hlubokou skromností, hloubka prožitého a ušlechtilost charakteru, uzavřeného a tvrdého, slibují nám, že jeho budoucí tvoření bude hojné, mnohotvárné a monumentální. Již nyní právem patříme na něho jako na vzkřísitele historické krajinomalby.

Hledíce v možnou budoucnost, vidíme, že pro něj jest několik cest, kterých ještě nezkusil, ale nevyhnutelných. Jednak i monumentálnost komposice i přísnost plánů vedou ho nutně k malbě nástěnné. Jedině v ní on může dát vyvrcholené tvary svým vidinám.

S druhé strany však nedošel v něm ještě důstojného výrazu grafik a mistr světla a stínu. Jeho větší kresby tuší (roku 1911.) a sta

tužkových náčrtů, skrývajících se v jeho kartonech, mluví o tom, jaký mistr rytiny a hantfortu se v něm skrývá. Stanou-li se jeho komposice listy velikého folia, nabudou hned jiného významu. Cítí se nezbytnost moci je prolistovat, jak stránky knihy. Možno si pomyslit, jaký vklad umění obsahuje jeho „Kimmerie smutná oblast“, jeho „Apokalypse“, jeho „Zlatý Věk“, které stojí na rovní s „Kráskami Říma“ a „Vězeními“ Piranesiovými.

Přeložil Dr. Fr. Odvalil.

Hienrich Hoerle / Srna. (Dřevoryt).

M A X M E L L

MLÁDÍ ZENONA BALDERONIHO Z JERUDICE

NOVELA

Nejpamátnější z našich vzpomínek dětských, z nichž mnohé nám ani dnes ještě není ujasněno, poutají se na veselé letní kočárové vyjížďky do odlehlé vísky R*. Jest všecka obklopena mírnými pahorky, jež tak se klenou a svažují, jako kdyby dobrá matka země chtěla každyčným možným způsobem vykloniti se slunci vstříc a přimknouti se — tak nepokojný a tak pln záliby v pučení a nošení jest tamní kraj. Neboť tyto pahorky jsou všecky pruhovány polmi, nahoru, dolů, rozvláty jako prapory; dle mezí sunou se oblakovitými liniemi křoviska a stromová v pohodlné hloubce, plazíc se dle potoka a vrbin, úzká silnice. Všecek rozsáhlý majetek náležel rytíři Balderonimu z Jerudice, dobrému příteli našeho otce; zprvu styky byly asi jen čistě obchodní, neboť firmu, již vedeme dnes my tři bratři, založil náš otec a dědina R* byla jeho nejlepší obilní komorou. Vedle toho oba mužové též osobně se těsně semkli,

a v životě rytířově byla to jistě doba nejklidnější: po vesele probouřených důstojnických létech — netoliko mnohé dívčí srdce po všech městech kraje, i srdce svojí ženy zničil — uchýlil se na statek; postonával už, a jeho stále ještě rozmarnému, stále ještě vzprímenému bytí návštěva otcova byla nyní nejmilější radostí. Bylť otec znalý zpěvu a pokaždé mu donesl několik nových písní, jež mu matka před tím přehrála na klavíru. Věc útulná a teplá dovedla mu vehnati slzy do očí, třeba: „Můj pan malíř, chce-li!“ Pamatoval si melodie neobyčejně snadno, a toto pak přinášel rytíři s sebou jako důležitý dar, byliť oba veliké děti. A my hošici tehdy sebráni a vzati s sebou, bychom navštívili Zenona, jediného syna rytířova, a když jsme se naproháněli v R*, a v snášejícím se třeba soumraku, ano cosi chladného se náhle děsivě nás dotknulo, jsme stanuli, spatřili jsme nahoře ozářené okno, a tam zpívali oba za cinkotu sklenictakovou nedávno hranou píseň, velikými, nádhernými hlasy, úplňkovitě jevil mi se vždycky vytríbený tenor otcův, zatím co baryton jeho partnera byl vojácky neotesaný; — a ihned nám zde opět bylo domácně v duši. Byli jsme tam vůbec jako doma, a často jsme nechávali otce samotna

vrátiti se k nám a zůstali jsme, dokud jen školní prázdniny dovolovaly, na statku; a také mne tam poslali na onen čas, kdy naše sestřička měla přijíti na svět, a já neměl již uviděti svojí matky. Často jsem tehdy jezdil domů teprve s pomalu se drnkajícím nákladem obilí, zatím co přívětivý kočí práskaje bičem a u všech hospůdek se stavuje šlapal s námi po silnici.

Ale nyní posléze povím něco o Zenonovi. Nejsem však s to, a mám zde souhlas svých bratří, že by to bylo bez účelu, narýsovatí obraz jeho povahy, vyjmenovatí jeho vlastností a vyložiti, kterak souvisejí. Nevysvětleny a nezkrášleny slyštež, jaké máme určité vzpomínky na Zenona, z toho jediné ať se zjasní podivuhodný směr jeho ducha, a vyzve vás k účastenství na jeho údělu, jak od vás doufáme, a jak obzvláštní vlohy, jímž také odpovídá obzvláštní osud, toho zasluhují.

Děti, které za hry spolu vyrostou, neshledají tak rychle, byť i v hádce nebo krátké rozepři, že by vážně je něco mohlo odloučiti; jejich vlastní způsob předpokládá jich nezkušené srdce rádo u každého bratra i přítele. Já tím ochotněji tak činil u Zenona, ježto jsme byli asi téhož stáří a já jej velice miloval. Ale myšlenka, že Zeno by byl jinaký než já,

nezbytně mi kterýsi den přišla, a tuchu jsem pocítil, když jsme si kdysi hráli cínovými vojáčky. Zeno měl takových ohromné množství; voje, kterým jsme dávali na sebe útočiti, byly tak veliké, že jsme nejčastěji na pouhá rozestavení spotřebovali celé odpůldne, a když měla začít vlastní hra, a vypravili jsme si vyslance, byla skoro vždy večere přinesena, a po jídle nás netěšilo, shledávati stojící lampu uprostřed křidou zakreslených zemských hranic, řek, dědin, jako překážku; zůstavili jsme všecko pěkně narovnáno, bychom se příštího jitra dali do hry, těšili jsme se, šli jsme s napětím na lože a nejvíce jsme se milovali v takových okamžicích. Ale ráno děvečka zametajíc vrazila do stolu, řadou leželi vojáci poválení, letní jitro vábilo v zeleň, neměli jsme již radosti z válčení.

Nuže, několikráte přec došlo na hru, a tehdy jsme vybojovali velikou bitvu. Měl jsem svoje určitá vojska z majetku Zenonova, jichž za mé nepřítomnosti nikdy nevyňímá z krabic. Byly věru rozmanité figurky, též dvacet nebo třicet zuavův s červenými širokými kalhotami; tito pak do jednoho se dostali v bitvě v zajetí ruských ostrostřelcův z Zenonovy říše; já právě jsem se tak dobře neznal v řádném rozestavování jako

on. Ale na moje ostatní vojska se nedostal, bitva nepostupovala, seděli jsme neveseli na židlích. V tom zčista jasna se na mne ze svých modrých očí nenávistně podíval a zamručel skrze zuby: „Nyní učiním něco na příklad! Tyto zajatce do jednoho zkosím!“ Mně na tom nezáleželo, neboť ztraceni byli, a domníval jsem se, že je rozestaví ohni ostatních a potom svalí řadu. Ale jak jsem se ulekl, když jednoho za druhým bral, na obě strany jej odhnul od prkénka na němž byl přiklížen, tak, že se ulomili a opravdu byli zničeni. „Zenone!“ zvolal jsem s výčitkou, když zahubil druhého; ale neodvětil nic a ani nevzhlédl, nýbrž odkrucoval toliko se zaťatými zuby jednomu po druhém sice ne hlavu, ale nohy: věděl, kde cínoví vojáci mají svůj životní nerv! Vyčkal jsem, až všecky odpravil, potom však jsem paží setřel veškeru svoji armádu k sobě a nehrál jsem už. A podivno, on toho dne zůstal v truchlivé náladě; již jsem ho neviděl smáti se, a večer přišed k svíci, při níž jsme se svlékali, košilatý se před ní postavil a rozpustil zuavy všecky i s jich prkénky v hrudku, při čemž si pobzučoval píseň, napodobě hru varhan; a hrudku cínu, zalitou modří a červení, si schoval, dosud leží na jeho psacím stole!

Zapomněl jsem na tento krutý skutek Zenonův. Ale záhy opět učinil cosi, co bylo vysoko nad mými dětskými pojetími. Měl krabičku cínových postaviček, „promenádu“. Tam byli pánové a dámy, stromy z aleje, děti, židličky a psi, a jako okázalost sploštělý pavilon, v němž koncertovala vojenská kapela. To všechno obyčejně rozestavováno jako hlavní město, neboť domů jsme neměli. Co však můj císař vždycky byl udatně na koni cválajícím generálem, přišel Zeno na to, aby vyhlásil za svého císaře jednoho z procházejících se pánů s hůlkou a cylindrem. Byl jsem rozhořčen a důkladně jsem ho nenáviděl; ale on se na to povýšeně usmíval. „Nevtipkuj“, pravil jsem. — „Takový jest přece svět!“ vzkypěl, „chceš mne učiti abych jej seznal?!“ Blyskotalo, jako kdyby se již již chtěl dát do pláče, po jeho tvářích, do koutků jeho úst, jeho očima. Za panování toho císaře mnoho nemluvil, až mu dal umříti. „Dobře tak na něho!“ řekl jsem a myslil si, že asi Zenonovi samému přece jense jevílo přihloupným. Za nějaký čas Zeno odešel a přišel zase, by pochovaného již císaře vrátil do armády, ale oškrabal mu všechny barvy, figura se potřpytívala stříbrně od hlavy do pat. „Co pak jsi to s ním učinil?“ tázal jsem

se směje. Vzal figuru a postavil ji těsně vedle mého generálního štábu. „Oh! to neplatí!“ protestoval jsem. Opovržlivě se na mne podíval. „Zajmu jej!“ hrozil jsem. — „Přece ani nemůžeš“, odtušil, toť přece pouhý jeho duch!“ — „Takhle duchové jakživi nevyhlízejí!“ posmíval jsem se. Potřásl smutně hlavou a podíval se na mne: a v jeho zracích bylo cosi magického — zdali přidala moje vzpomínka neb opravdu uchovala, jak bylo? —, an prudce a stísněn pravil, a při tom pěstí třikrát závažně uhodil do stolu, že vojáci valem se káceli a se rozkřepčili — a on stál zachmuřen —: „Takto — se — událo!“ Bylo po hře.

Byla tedy pouhá svévole a rozmar, aneb mínil opravdu nějakou chmurnou zkušenost? Zanedbal jsem potom se ho přeptati, když oba jsme byli dospělí a naše důvěrnost nezmenšena setrvala. A snad by neskytalo vše toto nedětské také příliš v oči bijícího, kdyby nebylo již dlužno přičleniti je na věci pozdější, a nechápalo se z něho: byl začátek, bylo prvé vyjádření neobvyklého ducha. Nuže, byl by za všech okolností toho, co jej mohlo rozvinouti, nabyt ze světa jej obklopujícího; ale setkal se také s člověkem, jenž měl na jeho mladá léta nejrozhodnější

vliv. To bylo léta trvajících spolužití s Ikarrem.

Rytíř na jakési doporučení povolal tohoto člověka jako podučitele a varhaníka do vísky, a shledav v něm člověka neobvykle jemně vzdělaného, ustanovil jej učitelem svému synu. Zenonovi pak bylo vždy o velikonocích vykonati zkoušku na veřejné škole, dostavil se v průvodu otcově a Ikarově sem do města, nechal se pozvyptávat a po hojném kvasu u nás opět odejel domů, přičemž obvykle jsem jej doprovázel. Shledával celou ceremonii zkoušky nejvýš samozřejmou, a nezasluhující nijaké zmínky.

Ikarus pocházel z chudičké rodiny, jež v nejneútlešnějším předměstí milionové centrály protloukala život. V oné oblasti byla cvičiště a střelnice, a po cvičeních dělostřeleckých hošík, jakož činívali i lidé jiní, vyhledával ze země zapalovače a náboje, by u vetešníka za to vyměnil několik feníků, dělalať se z toho těžítka i jiné předměty. Jednoho dne však přišel na náboj, který teprve teď vybuchl a nebohému chlapci porval všecek levý bok; ovšem životem vyvázl, ale pozbyl levého oka, prsa, jakož i tvář uchovaly hluboké jizvy, a levá paže visela po boku nalomena, s dvěma prsty, jichž ani

k tváři nedovedl pozdvihnouti. Jeho neštěstí však mu získalo mnohé dobrodince, vydatně byl podporován knihami a penězy, a dospěl netoliko opravdové učelivosti, nýbrž i krom-obyčejné dovednosti ve hře na klavír. Dotýkalť se loktem poraněné paže klappek s takým uměním, jako kdyby hrál prsty; proto ku hře vždy si svlékal kabát, a levý rukáv jeho košile byl jen kratinký. Nuže tento člověk vyučoval Zenona až do jeho třináctého roku, a výsledkem bylo mezi nimi podivu hodné přátelství.

Neboť varhaník si uchoval největší dětin-nost, tak, že občas jeho chovanec ne věděním, ale zkušeností se jevil zralejším a mocnějším. V jizbě mrzákově na stěnách na místě obrazů visely krabice plné vzácných hmyzův všech druhů i velikostí, dědictví po starém pří-znivci; rozjímání těchto věcí, pak historic-kých vypravování, romantických pohádek a plodů básnění, zvěsti o cizích zemích, jež samy jako celek se podobají vzácným dra-hým kamenům nebo bláznivě ztvárněným cikádám nebo ohavným tetováním či úče-sům divochů — toho všeho učitel skytal chlapci a podněcoval jeho obraznost, avšak tato nabyla vedení, jakmile jste vyšli z jizby varhaníkovy. Měrou, již zaschlý a etiketo-

vaný život v jeho skříních zůstával za skutečným a dýchajícím, mrzák se cítil menším vedle svého žáka, pro něhož vše živoucí vůkol po světě se zdálo nastrádáno, nepotřeboval než sáhnouti si, aby se mu dostalo něčeho krásného a vzácného. A tak lpěl s nejněžnější láskou a s obdivem na svém chovanci, vždy pomýšleje, by jej v svojí světnici tak rozehřál a vystupňoval, aby potom venku byl ještě vyšší a podivuhodnější. Tímto způsobem alespoň hovořival mrzák o Zenonovi, a jak již lidé ne docela zdraví činívají, zvětšoval při tom neobyčejně. Ale přece pravdivo jest ovšem, a já, jenž tolikou mám účast na mladých létech Zenonových, mohu potvrditi, že mu přicházely opravdu ztřeštěné myšlenky, jež jsme spolu za smíchu a jáсотu uváděli v skutek, a jež potom občas vyzněly v nějaký tichý podiv nebo dokonce v hrůzu. Může i býti, že jsem si tehdy nevěda osvojil mnohého z Zenonovy povahy.

Tak se kdysi o letnicích hrálo divadlo. Přibyl jsem s Ambrožem do R*, a byli jsme jako spoluhráči velmi vítáni. Rytíř zřídil prastarý kostel bez věže a beze střechy vedle panského domu v kolnu, mohutnému tělesu staré stavby dostalo se uvnitř několika sedlovitých střech vedle sebe, toliko vyhlídky, jež

zbyly po zazděných oknech, skytaly světla; tam tedy jsme hráli, otevřeli bránu, když se začalo, a zavřeli ji na konec každého dějství. Naše hry byly bláznivou směsí, nazdařbůh sehnanou z čtených dobrodružstev a vtipného vypichování osobních vztahů, jež Zeno neb Ikarus v přestávkách oznamovali méně důmyslným. Prostřed hry zčista jasna jsme upozorovali, že by nám bylo potřebí loupežnickovy nevěsty, a Zeno s vyzývavou drzostí řekl, že půjde do vsi a uloupí nějakou. A opravdu potají přivedl sličnou dcerku krajského lékaře Julii, již tehdy bylo osmnáct let, do kůlny, zatím co my ostatní živě jednali; obzvláště Ikarus nenalézal konce tirádám, svolával Boha s nebe a Satana z pekel, a zdálo se, že v svých krev ronících úlohách a ve svém plášti, jenž zakrýval zmrzačenou paži, jest ze srdce rád na světě, tak dětinným zůstal tento muž. Vůz s ojí do výše trčící koberci ověšen jako loupežnická sluj, když pak Zeno vyrazil a zvolal: „Proklatče, tu viz, tam stojí, nevěsta loupežnickova, již jsi svedl!“ mrzák znenadání spatřil dívku stojící na sedadle vozu, v kloboučku s kohoutím pérem, zabalenu do halen s velikými čtverci, a smutna shlédla na Ikara a rozplakala se. Tehdy zbledl, a když srdnatě seskočila se skály a vmí-

silu se do jednání, zmlkal čím dál více a již nijakého ze svých velikých slov klasiků ze sebe nevypravil. Za to Julie třeštila tím nezkrotněji s námi ostatními, zavražděna Zenonem a zjevila se potom jako duch, s bílým stonkem liliovým, jež hbitě dodala zahrada, i bylo neskonale dojemno, naslouchati jejím tiše nyjícím nářkům na smrt; ba i Zeno se zdál dojat. Po srdce rozrušujícím sbohem zmizela i odešla opravdu nepozorována domů.

Hra se znamenitě vydařila, nejhlubší však dojem zůstavila v Ikarovi. Nevíme, zda dívku dříve již vídal a miloval, aneb zda to bylo úplně účinkem loupežnického dramatu. Ať tak aneb onak, od té kohoutí péro s jejího klobouku vždy leželo na jeho psacím stole vedle těžítka, jež si tehdy dal udělati z onoho zhoubného kovu, a tyto oba předměty vpravdě náležely vedle sebe. Neboť tehdy jako by se bylo začínalo mu jasnit o hrůzné beznaději jeho pozemského života, a jako by si byl neustále stavěl před duši, že nemožno aby jemu skvetlo nějaké milostné štěstí.

Netoliko to, asi vůbec žádná dívka by neupoutala svého osudu na člověka, jež snad co nevidět by jí bylo ošetřovati, a když přes to vesnické krásce vzdával pocty co nejněž-

nější, tušil zajisté, že nenajdou nijaké cesty do jejího srdce. V neděli, když lidé se scházeli do kostela a Ikarus preludoval na varhanách, měl Zeno, jenž se díval dolů do chrámové lodi, mu říci, vešla-li by Julie; a v tom okamžiku se vylilo plesající zahřímání zvukův do prostoru, že tato vroucnost působila, jako by chrám se plnil světlem. Když nějakí lidé jí napověděli, Julie se zatvářila vzpurně a odtušila, že právě jest loupežnice. To naplnilo srdce mrzákovo bláhovými nadějemi, a jednou o velikonocích se zastavil u plotu doktorovy zahrady, kde již kvetl krokus, a poprosil ji, aby přece letos zpívala s nimi velikonoční píseň, že on píseň ustanovil, i aby chodila na zkoušky. Právě si zalévala květiny, sotva ústa otevřela, toliko několikrát rychle vzhlédla; ale přišla. Dal se do hry, bylo mu tak radostno, za sebou věděl o dívkách s listy not, i šelestily jimi; cvičily melodii, potom však, když vpadl doprovodem, zaslechl, jak některá hlasitě se rozesmála, a když ztrnuv se obrátil, Julie znachověla a ukryla se za papírem. Ubohý jinoch doufal, že překoná její srdce posvátností hry a místa, a teď viděl, že neměla než smích, když loktem stiskal klapky a při tom, na levo nahrben, uboze hopkal. Ale pohled varhaníkův jistě

ji bolel. Na další zkoušky nepřišla, po velikonicích vtipkovala o písni na Vzkříšení, a nenáviděla ho od té. A potom plicní neduh ubožákův čím dál hůře se utvářel a zúžil jeho tváře a zduchověl jeho pohled. A co hrál, znělo čím dále uchváceněji a nebeštěji.

Ale nyní ještě povím, odkud měl svoje jméno. Zeno se naň kdysi podíval a klidným svým způsobem pravil: „Tuto paži vlečete jako oškubané kuře svoje křídlo bez peří.“ Načež onen odvětil: „Spálil jsem si péra, letě k nebi! jsem zachráněný Ikarus!“ Zeno nemilosrdně pokračoval: „Zastrčte si tedy toto kohoutí péro do zadku! To by posléze byla náhrada!“ Mívali z takových krutých řečí, jimiž mrzák rád se trýzníval a dával trýzniti, jindy mnoho smíchu; tentokráte však pravil vážně: „Jest přecetak, můj hochu! Neslyšel jsi?“ Kývl po kostele. „Tam se v tom cvičím, tam se tomu učím! Budu jím co nevidět všecek, a nesžehnut od věků do věků.“ A o tom blouznili nyní oba; v dobrém rozmaru pohovořili o umírání, a od té říkal mu Zeno vždycky „ty“ a „Ikare“. A posléze dospělo tam, že Ikarus tajemně se usmál na svého přítele: „Vím přece tolik dobře, jak duch na zemi jest živ! Mohl bych se tedy snadninko zjevití po smrti...“ „Pověz mi,

kdy!“ nutil Zeno napiat a polohlasně. Ikarus již ležel na posteli, zdálo se, že slova už lituje. „Nech mne odpočívati!“ prosil. Ale nyní Zeno již nepolevil. Navštívili jsme spolu churavce; hrozil jsem se, jak jeho žák naň dorážel. Posléze zastenal Ikarus: „... Za rok po velikém vzletu.“ „A kde?“ vyžadoval Zeno. „V kůlně...“ vydech mrzák. — „Na voze! Tam, kde stála;“ sykl Zeno velitelsky. Nemocný přitakal, oči zavřeny, ale s úsměvem; obličej jako z vosku, nezapomenu ho.

Letního večera, záhy po deváté, když mdlý pruh po západu slunce pomalounku dohásinal, Ikarus umřel. Všichni jsme se sešli na pohřeb. Chápal jsem, že Zeno nejevil velikého smutku, a tich jsem s ním čekal po ten rok; neboť že teď jediné žije vstříc zjevení, to jsem věděl, ačkoliv jsem s ním ani slova o tom již nevyměnil. Teprve o velikonočních znovu jsem jej spatřil, a podivil jsem se jeho pevnému, uzavřenému bytí, měltě teprve čtrnácte let. Ale ještě více jsem se podivil, když jsem nahlédl v způsob, kterým všechno již spořádal vstříc nadzemské události, dni, jejíž jeho umíněnost ovšem již si vyparádila v cosi velikého. Neboť tehdy, když jsme si vypravovali o všelijakých záležitostech chlapeckých, zčista jasna pravil: „Tahle

Julie . . .“ a ustal, jeho zrak se zachmuřil, patřil do dálky; potom pokračoval: „Prozkoumal jsem ji, víš . . .? Znáám ji všecku. Zprvu jsem ji pronásledoval. — Dosti proklínacích slov, ale řeckými písmenkami, jsem se jí naposílal na lístcích, v průjezdě nanalepoval po zdi, v zahradě nastrkal v kalichy lilií a mečíkův. Do střevíců, když jí je spravovali, šel jsem mimo obuvníka, viděl jemný pár za oknem a hned jsem jej poznal — do střevíců dal jsem jí za nějaký krejcar vložití lístek — neví toho, chodí po slovech: Vezměte, líné nohy! pozdravy Ikarovy. — Ale přestávám trápit ji. Znáám ji. Nic není na ní. — S okraje lesa . . . odtud viděti do jejích oken — jsem na ni číhal, když se koupala.“ Chvěje se po všem těle, nechápal jsem toho. „Dalekohledem. Byla načisto naha. Znáám ji. Chtěl jsem toliko věděti —“ Zde se zajíkl a byl bled, potom děl pomalounku: „Pro co člověk umírá na zemi.“ — A prudce dodal: „Přísahám ti: není nic!“ — Den na to mi prozradil zcela ledabylo, že jest zasnoubena a odejde odtud, již v brzku.

Bylo poznati, že výlučně jej zaměstnávala po smrti jeho učitele. Zda toto se stupňovalo až do milostného zanícení —? Ikarus pro ni zemřel, zdali bytost, jež podarovala smrtí,

nutně naň nepůsobila velikou přitažlivostí? Když nyní všecku svou pozornost upial na ni jedinou, kolem ní pídil se zvědavou nenávistí, zda jeho nezkušené srdce nutně nerozryto obzvláštními city? Změněn dosti mi se jevil; nad moje chlapecké nazírání neskonale povýšen a jemu cizí. Ano, tehdy jsem uviděl jednu z jeho tváří, ta nepochopena a nedotknuta dlouho mi zůstala uchována v paměti, a zatím jsem o mnoho vyspěl, když náhodou jsem ve vzpomínce opět se s ní shledal a dovedl si ji vyložití. Vydával se totiž onoho jara často dále do hor, kde v době, an se na výšinách rozpouští sníh, v těsných stržích, plných hvozďův a skalín, běsní vzdmutí potokové. Tehdy mne pozval, když o letnicích jsem přišel do R*, abych se pustil s ním; chtěl na pstruhy. Bylo velice daleko a přenocovali jsme, dosti nepřívětivě, v dřevorubecké chatrči, kterou, jak říkal, poněkud si zařídil; pro poustevníka byla jak tak vhodna. Mrzl jsem strašlivě a bál jsem se vlastně po celou noc hukotu bystriny, zdáloť mi se, že ani by již nepotřebovala příliš nabýti, aby vystoupila z břehův a strhla naši chatrč. K jitru posléze jsem zdřiml, v tom však mne probudil, prvý mdlý přísvit denní se skvěl za oknem. Lekl jsem se strašlivě, uslyšelt jsem,

kterak šum a hukot, čemuž Zeno mi kázal naslouchati, stupňuje se v opravdové hřímání. Že jsem ze sebe nevypravil slova a po všem těle se chvěl, udiven se na mne podíval: „Jest ti taková zima? Hned sliji čaj: ale chtěl jsem přece ti to dátí poslechnouti.“ „Ano, a co to jest?“ zajektal jsem. „To, co na včerejším slunci roztálo, nyní sem dospívá,“ řekl s památnou slavnostností. „...O tom jest mi mnoho přemýšleti, kterak se to dostává sem dolů. Dole a zpátky jsme tuto: pomysli, nyní však se prodralo až k nám. „Jeho oči se leskly; neuměl jsem mu ničím odvětiti, trásl jsem se zimou a vzrušením. Potom umlkl a toliko nejvyš rozmrzen chřestil nádobím na snídani. Nepochybuji, že asi měla býti narážka na ducha Ikarova, na jehož sestoupení on přece také čekal, nebo však, že se mu nyní teprve dostalo vědění o lásce, když onen duch ve výši toto všecko již dožil. Byla zajisté jedna z jeho oblíbených tajemných řečí, a měla-li již něco značiti neb nikoli, jistotně viděl moje úplné nesrozumění. A že zde jsem nevěděl co si počíti, bylo jistotně příčinou, proč svému přátelství, alespoň na onen čas, dal ochladnouti.

Později tedy jsme se vydali na ryby, při čemž s výbornými anglickými udicemi, jak

dnes mi se zdá, si nepočínal správně. Nebo byt již jsem si od tohoto potěšení sliboval věru málo, tedy krvavé řemeslo, jak Zeno je vykonával, naprosto mne odpuzovalo. Polapení tohoto jediného, ovšem ohromného pstruha, po kterém už dávno slídil, bylo mi hrozno až až. Neboť když jej měl a bleskem vychvátil, urval jej s krve lačnou tváří s háku, přitiskl zvíře mohutně sebou tlukoucí na hrud a zahrnul na ně svoji kazajku. A když takto jej choval na sobě ukryta, tu jsem tedy spatřil onu pamětihodnou tvář na něm: měl oči zahmouřeny, hlavu poněkud skloněnu, jeho rtové byli pootevřeni, a v jeho obličeji tkvěla taká blažená smyslnost, že dlouho potom, když jsem jej dovedl pochopiti, tento výraz jeho smyslného vytržení vždycky se mi vracel v paměti, i když jsem si této představy opravdu nepřával. Po hodné chvíli teprv upustil zemdlené zvíře do škopku s vodou a sesmutněl. Jeho košile — zpozoroval jsem teprve nyní, že neměl vesty — byla mokra a jako od slzí a jevila krvavé skvrny. — Hrozil jsem se chlapce, mohu jistě říci; ale neodvážil jsem se slova. Odnegli jsme potom škopek společně k Zenonovu příteli, starému, bělo — či spíše žlutovousému, zvětralému lesákovi; muž byl jako převysoko

mechem zarostlá, vichry obíčovaná jedle, a jiskrnýma očima, jež pozdravovaly svého mladého pána, dosti znepokojoval. Zeno pln radosti volal muži vstříc: „Petře, na zdar, Petře, na zdar! Chlapík má svaly jak já sám; ale také jsem si myslel, toho zkrotit, to že bude něco státi, když takové zvíře takto jest s to se prodrati proti vodě přes jezy a vodo-pády. —“

Mne neuznal hodným již ani slova; tehdy asi viděl, jak daleko mne ostavil za sebou. Příště již mne nikdy nepozval na lov pstruhů; ovšem bych byl také již nešel, a když jsme znovu dospěli do milé, pokojné vísky, bylo mi to jako spasením z běsu v oněch stržích, za něhož jsem sebe sama již nechápal.

Že Zeno od té se ode mne odvrátil, toho v svých dobráckých přátelských citech ovšem jsem ani nepozoroval. Byl jsem toliko v tichu pln napjetí, zdali zesnulý Ikarus poslechne příkazu Zenonova a zjeví se, a ačkoliv jsem o Zenonovi jistotně mnohé věřil, přece lze pochopiti, že tehdy mne daleko méně zaměstnával, než záhada onoho světa a zjevo-vání duchův. A tak s tichou hrůzou jsem čekal na konec léta.

V úmrtní den, zvědavostí, pochybami a strachem trápen, záhy jsem se vydal a dorazil

k polednímu do R*; právě chtěl Zeno s nedopalkem svíčky do kůlny. Stanul a rozšířenýma očima se na mne podíval. „Čeho pak zde chceš?“ děl příkře. „Myslil jsi, že bys směl býti přítomen, až můj dobrý, starý...“ Potřásl hlavou. „Ani pomyslení. Shledávám vůbec, žeš... Netrap mne za důvěru, již jsem ti dokázal! Jest nemožno.“ Odvětil jsem skromně, že tedy hned po obědě odjedu domů, ale ať mi ještě slíbí, že napíše obšírný list. Přikývl a odešel do kůlny. Ale jak jsem popatřil na mohutnou starou stavbu, vzepřel jsem se jeho příkazu a rozhodl jsem se, že se nehnu z místa. Po jídle též se mi podařilo, když vyjížděly vozy s žitem, vklouznouti do kůlny; schoval jsem se tam pod vůz, odkudž onen, jenž byl tehdá loupežnickou slují, alespoň tak jsem si uchoval v dohledu, že zjevení mi nijak nemohlo ujíti. A tam jsem vytrval tich celé odpůldne, zatím co Zeno se nedal spatřiti a já posléze si dlouhou chvíli jal vyčítati bláhovost a marnost očekávání. Ale když venku se smrákalo, rychle na mne dolehla tíseň, záhy jsem se zachvíval jako malou zimnicí a srdce mi vrazilo až do hrdla, když Zeno bez hlesu otevřel, bez hlesu zavřel a dal na závoru a se svící obcházel od vozu k vozu a na každém rozžal svítilny. I k tomu

přistoupil, pod nímž jsem ležel schoulen, jeho malá žlutá botka dotýkala se téměř mého kolena, potil jsem se úzkostí, že by mne objevil; ale přešel. Potom planula celým obrovským prostorem všechna světla na kočárech a starých bryčkách, ticha, jako by se mělo vyjetí na čarovnou cestu, na niž kola sama by si připíala křídla. Zeno stál se založenými pažemi před kočárem, který byl tehda slují loupežníků, jehož lampy slabě jej osvětlovaly, a netrhl tváří. Devátá zněla s kostelní věže, jakož hlasita i upomínajíc kdysi hlaholila v jizbě umírajícího. Potom strašlivé ticho. V tom Zeno náhle si nasadil klobouk, na němž kývalo kohoutí péro; a v okamžení na to vyšlehl z vozu do výšky mohutný plamen přímý jako svíce, stanul jako lidská postava nehnut, toliko byl ohromný tok vzhůru v ohni. A vůz jako blesk se rozhrčel; nechápu dodnes, kterak že oj neprorazila těla Zenonova, jistě uskočil na bok, což jej zachránilo, vůz praskl do vrat a převrhl se. V rychlosti, s níž toto se přihodilo, také již s ječivým voláním: „Hoří! hoří!“ jsem byl venku ze svého úkrytu a hnál jsem se ke dveřům. V tom Zeno s jiskřícíma očima mne uchopil v zápěstí, podržel mne a vzkřikl na mne: „Bídny špehoune!“ Potom, v oka-

mžení, se umírní a řekl před se: „Ne, ne ... zapomněl jsem postavití oj, toť vina všeho... Bylo snad dokonce správně, že jsi ... Pomoz mi, ty strašpytle!“ Za vozem neustále se prýštl dým, jenž naplnil již všechn prostor, z něhož blyskotala nyní neurčitá světla; udušili jsme několika koňskými houněmi požár zúplna, při čemž Zeno ustavičně vzdychal a stenal. Polštáře vozu byly úplně spáleny; shasili jsme pak i ostatní světla.

Otevřeli jsme vrata; nebe bylo plno hvězd. Vdechoval jsem s úlevou čistý vzduch. Hvězda spadla, tak krásna, bylo mi vzkřiknouti. „Přál jsi sobě něčeho?“ otázal jsem se ho udýchaně. Odpověděl s povržením: „Slyším přece také kuňkati rosičky a nic si při tom nepřejí!“ Za večere nic na sobě nedal znáti a byl jako vždy. Pro mne nebylo uchystáno lůžko; Zeno přikázal, ať mi rozestelou. Proč ne u tebe, jako jindy?“ zeptal jsem se. Přeměřil mne: „Jsem příliš stár na to.“ Ještě jsme se potulovali za ploty, aniž jsme mluvili o zjevení, noc byla nádherna, připozdilo se, všude voněl ptačí zob. I dostali jsme se také k zahradě doktorově. Zahleděl jsem se do ní, a stanul jsem; doktor ještě svítil. „Ach co!“ děl Zeno podrážděn a odvedl mne. Načež, když jsme se dostali úplně v stín

domu, řekl chvějícím se hlasem: „Nyní jistě již všecek vyhasl, chudák. Neboť dnes, kolem této hodiny, kdosi a kdesi má s ní svatbu.“ Nedovedl jsem nic odvětit. „Byla jistě její zloba,“ zachichlal se, že ustanovila na tento den. Ženy! — Nu —“ pohrdlivě máchl rukou, věc zdála se odbyta. A potom jsme šli spát.

Přeložil Bohuslav Reynek.

Carl Einstein

TŘI ČERNOŠSKÉ LEGENDY

Legenda kmene Bahololo

Na počátku Bůh, veliký Duch, zavolal k sobě v kterýsi den prvního muže a první ženu; takéž hada. By je zkusil, ukázal, ruku zavřenu, ženě ovocné jádro, jiné hadovi. „To jsou jádra smrtelnosti a života věčného. Volte“, vece. Žena bere plod smrtelnosti, had plod nesmrtelnosti. „Jest mi tě líto“, dí Bůh ženě, „že jsi vyvolila smrt, zatím co had získal věčný život.“ Proto lidé umírají, ale had je živ věčně.

T a n g a n i k a

U veliké výši trčela na horách holá skála, na níž se slétali ptáci, aby odpočinuli. Jací ptáci? Nevíme, ale byli velicí ptáci. Tedy žízňeli a řekli, zkusme se dostat k vodě, i bili svými zobany v skálu takovou silou, že jich zobany se rozbily. I pošli. A jiní se slétli, počínali si taktéž a pošli.

Potom přiletěl malý ptáček, jenž svým zobákem polehounku klepal, a odroboval prášek za práškem. A za dlouho potom se vyprýštěla krůpěj vody, i vypil ji. A klepal ustavičně, a voda rázem se dostavila jako ručej.

Malý ptáček uletěl a zpíval. A lidé, kteří nebyli na horách, utopili se všichni se svými vesnicemi.

Původ ryb a tmy

Z Dahomeje

Kdysi Slunce svítilo obklopeno svými dětmi, právě tak jako Měsíc se objevuje obklopen svými, jimiž jsou Hvězdy.

Vedro bylo za dne takové, že lidé nemohli vyjít z chýší, a sotva že našli něco k snědku. Tedy byli nespokojeni se svým údělem.

Měsíc si rozmýšlel, potom navštívil Slunce: „Naše děti“, pravil, „jsou původci hoře. Působí, že lidé reptají. Přisvědčíš-li, každý z nás své děti vstrčí do pytle a vhodí je do vody“.

An Měsíc takto promluvil, nasbíral drobných, bílých křemínků. Nastrkal je do pytle, potom odešel za Sluncem, učinilo-li dle ujednání.

Slunce bylo ochotno. Ubíralo se za Měsícem na říční břeh, a po něm vhodilo svůj pytel.

Když nadešla noc, uvidělo Slunce všecky Hvězdy shromážděny kol Měsíce. Plno hněvu řeklo: „Tys mne podvedl. Zítra si své dítky zase vezmu.“ —

Prvé z dítek, jež si Slunce vytáhlo z vody, ihned zemřelo a tak i druhé a třetí, jež chtělo si vzíti. Ještě se třpytily, ale již se nedovedly podívatí na svého otce. I ponechal je otec ve vodě, boje se, že by je všecky viděl any hynou.

Toto jest původ ryb.

Od té slunce nenávidí měsíce. Pronásleduje ho neustále a někdy jej dohání.

Přeložil Bohuslav Reynck

K a z i m i e r z B e r e ž y ŋ s k i

ORGANISATOR NÁRODNÍ OBRAZNOSTI

(K desátému výročí smrti Stanisława Wyspiańskiego.)

Zjevil se v době, kdy duše polská se omamovala narkotikem, které zvali dekadentismem nebo modernismem, a které by se mělo nazývati: uměleckým alkoholismem, poněvadž dával zapomínati na bídu národního bytí a spolu též na denní chléb povinnosti.

Narodil se pod starým zámek-symbol, zámek-náhrobek, kdež dřímala v královských rakvích velikost, kterou se báli živí probuditi. Vychování se mu dostalo ve škole mistra Matejky, který dával národu „malované dějiny“, ježto opravdových již nebylo.

Neboť národ byl jako starý člověk, jenž žije již jedině vzpomínkami a zakrátko žiti přestane. A

slovo *Polska* znamenalo: včera, dávno; někdy pak se dodávalo: a kdysi, zítra... ale již stále řidčeji a stále tišeji. A slova „dnes“ nebylo vůbec.

Národ se zahubil.

Proto se psalo: „na počátku bylo pohlaví...“ a říkalo, že pouze umění jest opravdové bytí.

Umění — narkotikon: neboť dávalo zapomenouti: „zapomenouti — zavinit“.

Nazývali to „Životem“. *Evviva l'arte!*

Tehdy přišel člověk, který každým tahem štětce, každým slovem učil, čím jest umění.

Wyspiański jest vtělením Norwidowy definice-postulátu: „Národní umělec organizuje obraznost tak, jako organizuje na příklad národní politik síly svého kmene.“ Potvrzuje, že tvoření není *chimerický* útěk před životem, ale řemeslo, a zároveň i modlitba. Jeho genius organizující národní obraznost ovládá vše: od tiskařské písmeny — až po výtvary národní mythologie, legendární bohatýry, a historické postavy, ztělesňující národní tesknoty a bolesti.

Což dím tedy, že národ, jakmile se zjevil, čekal od něho věšteckých slov, a že v něm viděl dědice — romantické Trojice.

A on sám málem že nepodlehl této vnucené roli. Ale procitl a osvobodil se. „Osvobození“ — toť drama, odehrávající se mezi umělcem a národem, jenž se dožaduje proroka. Vítězí básník.

„Osvobození“ jest především osvobozením umělcovým, a potom osvobozením polské myšlenky od myšlenek vykupitelských.

Utrpí tam porážku Wyspiański — ideolog, Konrád osvobozený od vlastní romantické minulosti, proti níž neumí ničeho postavit, ničím jí nahradit. Jest Oidipem, kterýž zabil otce, slepým ne-nevolníkem umění a divadla, vydaným na pospas Liticím; byl si vědom, že neosvobodí národu on, ale někdo jiný „snad dělník, bosá dívka“, a tehdy i on bude prost Erinyí.

A jest zatím pouze umělcem a touží jediné po tom, aby jím byl. A proti vývodům všelikých talmudovských vykladačů, kteří hledali v „Osvobození“ ideového programu národního, další tvorba Wyspiańského jest umění a jen umění. A právě proto jest neocenitelným zmnožením národního majetku.

Proto nemusil se již bouřiti proti wawelské můře, symbolisující minulost, jež dusí „křik, kterýž by vycházel z nás, z našeho pokolení“. Přemohl ji *umělecky*. „Akropolis“, toť orgie tvůrčí svobody, v níž umělec zvládl všechny živly své obraznosti, jak nejbližší: polské, krakovské, wawelské, prosté již pokušení ideologických, tak i ty, které jej doplňují: řecké, trojanské nebo biblické. Z té příčiny mohl slučovati prvek polský s prvkem hellenským a uvést do „Legendy“ Parky, v „Listo-

padové noci“ užaslým divákům ukázati řecká božstva, jako mohl do Troje v „Achilleidě“ uvésti koně ze zvěřince, stylisovati polské bohatýry po řecku a řecké po polsku, neboť oba dva světy jsou pro něho umělecky rovnocennými živly obraznosti.

Tak toto umění, hluboce národní a nadnárodní, způsobilo, že zdramatisovaný „Sen listopadové noci“ jest především mysteriem života a smrti, odehrávajícím se ve Varšavě, a ne jen pouhou inscenací výbuchu povstání. A kdo chce hledati v té podzimní symfonii zmirající přírody, oživené jarním dechem revoluce, třeskem polských zbraní a olympskou mluvou řeckých bohyň, ideového obsahu, najde jej bezpochyby v dialogu Kořině a Demetřině, eleusinské apotheose věčného návratu života.

Wyspiański nebyl ani ideolog, ani „idealista“, ale vnikal *umělecky* v záhady národního bytí, prožívaje je tak hluboce, že každé jeho slovo tvořilo si z posluchačů „chor, který mu odpovídal“ — byť odpovídal, proti jeho záměru, touhou po proctví. A tak i dnes, kdyby byl mezi námi, poslouchali bychom s nábožnou úctou, jak se Jeho ústy vypovídá duše každého z nás: uměním duše národní.

Přeložil J o s e f M a t o u š.

H A N S F E H R

M A L Í Ř E M I L N O L D E

7. srpna 1917 slavil padesáté svoje narozeniny muž, kterého mnozí Svatohavelští znají jako někdejšího tichého, ale výrazného učitele průmyslové školy ve Sv. Havlu. Skoro ještě známější byl tento malíř v Appenzellu. V letech devadesátých slul tam toliko „de Moler“. Mladé i staré, maličkou Zischge i hospodáře Sondereggera črtala jeho zručná tužka na papír. S láskou kreslená mapa: *Appenzellské typy*, dnes ještě vydává svědectví o potulkách šlesvicko holštýnského malíře. Jmenoval se tehdy *Emil Hansen*. Dnes si říká dle své rodné vísky na severu *Emil Nolde*.

Nolde se dal v zápas o vlastní uměleckou osobnost. Nenarodil se učitelem, nýbrž tvůrcem. V třicátých letech svého

života poznal svoje cíle. V mohutném, vášnivém zápolení vydal se za nimi. Sotva kdo v našem rodném městě rozpoznal plápolající oheň v tomto bledém muži. Kterak všickni byli udiveni, když Nolde nenadálým trhnutím se odpoutal od školy v Svatém Havlu a odstěhoval se do Dachavy, by se vrátil mezi žáky Hölzelovy. Byl zmatek, neb každý si cenil Noldeho jako pokojné povahy, jako oblíbeného a váženého učitele, jenž prostřed hloučku přátel v Svatém Havlu žil útulným a spořádaným bytím. Ale kdož porozumí nutkání genia, veď si již člověka na vrchol nebo do propasti! Každý genius se vysvětluje toliko sám ze sebe. Takto Nolde se všeho vzdal, co mu bylo milého. Sám sebe neznaje, poddávaje se strašlivé a plodné moci, hnál se bouřlivě vstříc nejistému příští, jež pro něho bylo tím nejistějším, že život šlesvicko-holštýnskému selskému synkovi neskytal než skrovnou pomoc k dalšímu vzdělávání. Nolde se dal cestou, již jest se dáti všem velikým osobnostem. Jal se hledati. Hledal v zevnitřním obklopujícím jej světě opor, jež mu měly pomáhati k vnitřní umělecké výstavbě. V Dahavě, potom v Paříži na Académie Julianne, posléze v Kodani tápal po těchto základech. Z pařížské doby zvláště jest zachována znamenitá kopie obrazu Titianova, jež visí v kterémsi soukromém domě Svatohavelském. Malíř, proseděl celé týdny pracuje přejemně o hrubých i drobných částech, u tohoto obrazu a napodobil až i poškozená místa. Což dokazuje, jak s úzkostlivou svědomitostí Nolde lpěl na svém námětu. Titiana měl tehdy za největšího Vlacha. Kolem 1900. cítil se umělec dosti silným, by se dal vlastní,

mi cestami. Ale tehdy se octl ve stavu, jehož tolika jest zakusiti, kteří náleží k mocným této země — v pochybách a zoufalství. Mám dopisy z oné doby, jež vypravují o tak hlubokém sklíčení, jaké můžeme uslyšeti až od Stauffera neb od van Gogha. Zcela pochopitelně. Rozbití starého světa bylo dokonáno. Nově povstávající, vlastní duší vytvořený svět však dosud neskýtal dostatečné opory, by se umělecky mohlo v něm žíti. Zde se odlučuje talent od genia. V takových okamžicích talent jest v koncích. Couvá a ponenáhlu zakrňuje. Ale genius se probíjí; neboť bytným prvkem genia jest síla, vnitřní i zevnitřní brutální síla. Tato síla, podporována a povznášená podivuhodnou paní, jež se mu přidružila, převedla Noldeho přes veliké úskalí oné doby. Ne vlastní malířský styl si vytvořil. Ne o zevnější notu (jako — ach! — tak mnozí) zápasil. Jeho boj náležel vnitřnímu vidění a zpodobování, tvárnění světa, jež viděl cenným, plným dojmů, nehynoucím. A tak zůstalo až do dneška z nejvelkolepějších rysův Noldeova umění: není Noldeovského stylu. Chci říci: Nolde přizpůsobuje svůj styl předmětu, jež chce zobraziti. Nebo ještě lépe technika se ztrácí za zobrazeným předmětem. Technika zůstala čirým nástrojem k účelu. Technika tak málo se dere do popředí, že pozorovatel vždy se otáže, co jest namalováno, a teprve dlouho potom, kterak jest namalováno. To zde budiž zvláště zdůrazněno. Žijeme přec v době, jež nejvíce zbožňuje technickou obratnost, (myslím třeba na Liebermanna) ne však malířskou a lidskou vnitřní hodnotu v obraze. Takto vnější události jen tehdy působí rozhodně na Noldeho, roz-

chvějí-li vnitřní některou strunu. Tím může býti, jako u každé umělecké přirozenosti, pruh světla, jenž maně se snese na lidskou tvář. Tím však též může býti cesta do Nové Guiney, jak ji na podzim 1913 náš malíř vykonal se svou chotí. Ovšem ani světová válka nepřešla beze stopy mimo Noldeovo umění. Ale zůstane z nejzajímavějších zjevů v jeho životě, že nejburnější bitevní obrazy namaloval v roce před 1. srpnem 1914., tak burné, že odmítl vystaviti je.

Náš oslavenec stojí před námi v čestný svůj den jako *jeden z největších německých malířů*. Nenáviděn technikáři, uctíván umělci, tráví svůj ukrytý a přece tak pohnutý život. Ještě to bouří a vře v padesátníku. Ještě překvapuje každého roku novými myšlenkami v kresbě i barvě. Ještě povrchní pozorovatel by jej počítal mezi nejmladší. Ale kdo vnikne do bytí jeho podob a zpodobování, dobře rozezná, že jest v nich ukryta a zatajena osobnost zralého muže, tvůrce, jenž zápasem a znojem vystoupil na výši, na niž úděl jej ustanovil. Noldeova rozkoš záleží v tvoření. Tato rozkoš budiž mu uchována ještě po mnoho let, na jeho vlastní radost a k radosti celého světa, jenž s ním vidí, s ním cítí a jím nekonečně byl obohacen.

Přeložil Bohuslav Reynek.

KASIMIR EDSCHMID

J A E L

Prostřed třpytného povyku papouščí galerie našel jsem tě kteréhosi dne, Kněžno, a splynuli jsme. Stála jsi divoka a hladka, ani pestří ptáci dlouhými pokřiky se kolem tebe nadnášeli. Když jsem políbil tvou ruku, pozdvihli se všichni na svých houpačkách a pekelně natřásali křídly, tehdy teprv se prolomila tvá skleněná tvář dojetím. Nad zahradou viselo v modru stříbrné znamení nejúžšího měsíce.

Zebry, lesknouce se jako perleť, rtuťovými oblouky křepčily po lučině. Osamělý plynul hřbet pyšného dromedáře nad houštím mimo tvé rameno. Jsi zadumána. Jako zrcadla Olympiina, pach Opery a zasmušilost benzinem vonících avenues tvá zornice jest plna mlhy, a tišší projíždky v Bois, lesk a veslaři na ní svítí... přimíš pohled, a tkví v něm kord. Tento večer, jímž jsme procházeli, neměl konce, jevil se jako letnicové okno na zahradu skrze soumrak.

Pávové vyskakovali na stromy a hrozíce rozprostírali neslýchaná kola na zardělý zá-

pad, a křičeli toužebností. Proti mříži vyrůstali z ohrady bílí medvědi, řvoucí, jako skřížení, a zahryzovali se v vzrůstající luně do želez. Nad rybníky leželo ticho, a po březích vyšlapovali blouznivě vzrušení plamenáci.

Náhle vykřikl slon. Ticho se rozrostlo jako tep srdce po zahradě. Potom však se zdvihl jediným tónem hlas celé zahrady. Zvířata křičela v jaro, jimž krev kypěla v chřtánech. Křičeli po měsíci v soumraku vždy hlasitěji divostí a náruživostí, byl bláznivý večer, Kněžno, celý zvěrokruh dýmal kol nás potem a chtíčem, pára se sunula nám do chřípí. Měla jsi víčka přimhouřena. Smála jsi se, ana krev dravců se na nás hrnula, a bažil jsem po tobě jako vlk zuby.

Ujížděla jsi s dvěma klusajícími koňmi alejí, kopyta ještě klapala mhou, když jsem tě, bleskem uniknuvší, již nespatriil. Za jitra jsem se k tobě vloupal, vynesl jsem tě, jež jsi jiskřila jako bažant, ze světlého budoáru, na mých pažích jsi se kroutila, Kopro, snesl jsem tě se schodů do úzkého automobilu, jako blesk jsme se mihli městem, fičeli jsme lesem. Slyšeli jsme jasné zvony štěkati po vodách, vyzdvihl jsem tě na palubu. Náš parník byl bílý a porcelánový, pásal se v jitru, jeho

kajuty byly ješitny, jeho rahna planula. Sjížděli jsme po Rýnu plni světla.

Nikdy jsem nespatriil z mnoha svých žen některou nádhernější než tebe: kterak jsi stála! Hněda, má židovská kněžno, velika až na moje téměř, Loirou proslazena a dech stepí v nozdrách, na přídí v plném slunci. Ruce měla jsi veliky a drzy v úzkých kapsách před svým pohlavím. Tvoje ledví plynulo v liniích jako hedvábí měkko vzduchem. Váhy bokův se kolébaly nad vodotryskem obou stehů a nad tančícími fíky tvých kolenou.

Stáhla jsi ramena maličko v klenuté oblouky a pokojna jsi se rozhlížela po březích. Ale tvá tvář smělostí byla tak divoka, že yachty kol nás vyly touhou. Pakli parníky zdravíce sklouzaly mimo nás, křičely sireny do jitra. Vlny vystřikovaly bláznivý do výše. Vítr se přes tebe řítí, smrtelně spanilý sloupe židovského masa, Kněžno. Ana tvá plachetka spadla, poklekl tmavý námořník a plamen tkvěl mezi jeho obočími.

Tvoje krev byla mocna, že veliká řeka za námi pobledala a zástupové hradů pohasše zalézaly za slunce, že příboj břehův se utrhoval jako střelná rána. Hubíš krajinu, že jí není. Hrda mezi bílými ženami cestu-

jících nejsi již Kněžna, vyrůstáš nad ni. Dal jsem ti jiné jméno, Jasnosti, v tekoucí hedvábí zahalená, ale měl jsem tě nazvati *Deborou*.

Neboť stojíš — a tvoje oči v plamenech to vyrážejí jako slunce — vzpiatá Soudkyně na horách Efraim. Prastará krev nazpět se přeměňuje v tvou podobu. Železní vozové valí se za tebou po obzoru. Voje padají před tvou tváří omámeny a velebíce, jejíž vlasy plamenem vzcházejí nad městy palem, vypěvující vítězoslávu z běsnícího hrdla polnic, rokle plníce tvým hlasem jako oblak, hnědá a horoucně hřmícím božstvím prožíhaná, v měsíci nad Judou stojící nahá tygřice.

Před tebou se valí s hor proudové vojsk do roviny. Šije poražených králův usměvava vidíš, ústa bludně posunuta. Kladou Archu před tebe. Hrůza jim probíhá kostmi a tisíc bitevních vozů hřmí z údolí do roviny.

Ohnivěji než temné slunce Evropy stojí nad kormidlem vztyčen, na řece, z paprskův upletený prak tvého visionářského, povyklenutého těla, bílými plameny srše v své podobě.

V tom vráží v mystický zrod Asie začínání tvého šikmého víčka, šeptám „ghetto“ a tvoje nenávisť se do mne zabodává jako

ostří, koupal jsem se ve tvé nenávisti a přísahal v tvář větru, by vystoupil a bouřil, ale vítr byl zbabělý a ležel ti v nohách jako srnka.

Měla jsi jasné, jako hlína červené šátky kol sebe s sírovými hvězdami večer na našem balkoně. Pili jsme tmavé víno, jež pěnilo. Pak jsi vytančila z jizby na verandu, na níž měsíc již po tobě sahal. I strhal jsem s tebe šátky. Toho zuřivého svlečení. Byla lvice, již jsem objal. Sama však, ana tma místa tě odlučovala ode mne, tančila jsi skoky své prastaré krve. Ramena se ohnula nad podpaždím, Rýn visel bíle napiat pod tebou jasným kovovým tónem, záře táhl se oblouk tvé šíje, spanilý a vytažen jak oblouk hrdých velbloudův, kol jichž hrdla leží zlaté spony. A když jsi se obrátila, a měsíc zasáhl tvé břicho, a vznítit je, tehdy jsem zšílel, Kněžno, a tys křepčila, mesopotamská královno, zlatožlutě slabiny skvrnity jako tygřice, nad jehlami hor Efraim, i uloupil jsem tě na své paže, kterak jsi voněla nardem a křičelas.

Tvá noha jest čínská, tvé lýtko však stojí plno již rozkoše. Tvůj jazyk jest pln smilstva jako žádostivá polnice. Rozbiji muži tvému mozek nad jeho právem, neboť tvoje stehna

jsou temně spletita a silnější než týlové býků. Tvé divé tělo kypějíc pění a dává mi zblouditi mimo Boha. Usmíváš se, již měsíc pomazal v ohnivém dešti pocelův, tvá ústa drásají mou paži, tví rozpoutaní rtové víří vlhkými slovy, tvoje zuby jsou hrotity jako žraločí, a slunce tvého života bláznivě svítí do tmy. Tvé prsy hučice se zdvihají pod mými ústy jako horké prameny a tvůj krk povstává a pěje jako v horečce.

Ejhle, vše jest Jordán, zevnitř, a vzduch ustrnul polnicemi, tisíc železných vozů v hřmění se kotálí po půlkruhu narudle zažhnutých hor. Všecko zvučí Efraim až do nížiny. Utlá tanečnice Boží, bujného ledví, v ohni povolání napřímená, běsnící v bocích, královno dlouhé krve, tvá ústa zpívají chraptivě jako vlk a žhnou jako hvězda.

Nikdy jsem neuzřel rukou, dlouhých, hnědých a vzácných jako tvoje. Modré vlasy tvých skrání leží obtočeny kol mého hrdla, a moje ústa ssají zpět z vtisknutí podušek pach tvého masa, jež se vypařuje a jest čpavo jako u zvířat pouště. Zlaté kruhy tvých krásných řas škubají sebou světlem. Nad námi pádí červená lodní plachta luny. Na hrotech tvých prstů řevavěji tmavé plameny. Moje srdce divoce se tebou osyká.

Za tvým horkým hlasem leží druhý, měk-
ký a chmyrnatý až do běsnosti vytržení, a
vrháš-li nazpátek veliký tyl a plesajíc po-
tichu zastenáš, potom se řítíme v hře tvých
boků oba po hřmících vozech v rovinách před
tváří škubajících sebou hor Efraim, vítr vítěz-
ství žehne na čelích a signály Jahveovy, tvoje
vlasy, vyšlehují jako svatá smečka za námi.

Tvoje kůže jest hněda s stříbrným jíním
a hladka jako tvůj jazyk. Tvoje chůze jest
knížečtější než tvé jméno. Všecky oči tě po-
zdravují na večerně slavnostních promená-
dách, královno avenue Wagramské a veli-
kých revues, na molech nad modrým mořem
s vlajkami v světlé kráse kors a květinových
vozů. Já však jsem ztlumil tvou krev.

Směješ se, že můj pyjama bílé se třpytí
v měsíci jako pierrotův. Tato noc se vzteká
rudými lavinami v Rýnu.

Měl bych tě nazvati Deborou.

Ale nazval jsem tě Jael.

Protože to zní divoce jako mrštná lvice
a horoucně jako pokřik rohů, a protože ne-
vím, až budu spát na kraterech tvých prsův,
zda mi neprorazíš mozkiem jehlici v spaní,
jantarooký panthere libánský.

Přeložil Bohuslav Reynek.

MONTADE

ROUSSEAU CELNÍK

Rousseau Celník. — Housle. — Mexická válka. — 1870.
Strašidla. — Básně. — Porota. — Rousseau zamilovaný.
Rousseau a kupčici z Plaisance. — Večírky u Rousseaua.
Společnost Neodvislých Umělcův.

Panu Henri Rousseauovi dána přezdívka *Celník*, protože býval berním úředníkem a že opravdu *celník* možno považovati za ušlechtilé slovo, jež označuje tuto vlastnost.

Celník objeven Alfredem Jarrym, jehož otce velmi dobře znal. Ale, abych se přiznal, mám za to, že prostota dobrákova mnohem více svedla Jarryho než vlastnosti malířovy. Kdo první dodával odvahy pokusům primitiva z Plaisance, byl nesporně p. Remy de Gourmont. Potkával jej občas na jistých křižovatkách levého Břehu, kde starý Rousseau hrával na *housle* melodie své skladby a kde drobné dělnice s ním zpívaly podle oblíbené noty. Hudba živila malbu, a pakli housle Ingresovy se staly příslovečnými, bez houslí Celníkových nikterak bychom neměli oněch

podivných dekorací, které jsou jediná věc, již americký exotism dodal výtvarným uměním.

Tot, že opravdu Rousseau býval v Americe, sloužil za *Mexické války*.

Když jste se ho zeptali na toto období jeho života, jako by se nebyl rozpomínal než na plody, které tam viděl, a kterých vojáci nesměli jísti. Ale jeho oči uchovaly jiných vzpomínek: tropické hvozdry, opice a bizarní květy ...

Vojny měly důležité místo v životě Celníkově. Roku 1870. duchapřítomnost četaře Rousseaua ušetřila nevím již kterému městu hrůzy občanské války. Rád podrobně vykládal okolnosti tohoto povýšeného faktu a jeho starý hlas měl modulaci obzvláště honosnou, když se dostal k tomu, že lid i armáda mu jásali vstříc, volajíce: „Ať žije četař Rousseau!“

Ti, kdo znali Rousseaua, rozpomínají se na smysl, jež jevil pro *strašidla*. Potkával

se s nimi všude a jedno z nich jej sužovalo více než rok, v době kdy byl u berního úřadu.

Byl-li statečný Rousseau na hlídce, jeho obvyklý duch stál deset kroků od něho, vy-
šklíbaje se mu, děláje naň dlouhý nos, pou-
štěje smradlavé větry, z nichž vojínu na stráži
se zdvihal žaludek. Několikrát Rousseau se
pokusil skoliti jej ranami z pušky; ale stra-
šidlo nemůže již umřít. A pokusil-li se lapiti
jej, duch se propadl do země a ukázal se opět
na jiném místě...

Rousseau dotvrzoval také, že Catulle Men-
dès byl veliký vyvolavač duchů:

„Přišel jednou pro mne do atelieru, pra-
vil, a zavedl mne do domu v ulici Svatoja-
kubské, kde v třetím patře byl umírající,
jehož duše se vznášela jizbou v podobě prů-
svitného a světelného červa.“

Jest věru možno, že posléze Rousseau
lakoval národ a že historie neměla nic za-
ručeného, ale vypravoval ji tak, jak ji při-
náším, a jeho povídek o strašidlech bylo bez
počtu.

Rousseau nebyl toliko malíř a hudebník;
byl nad to spisovatel. A zůstavil zlomky
Pamětí, dramata a *básně*.

Ona, již napsal na svůj rám *Snu*, zasluhuje, aby se zachovala.

Jadwiga v snu krásném
sladce usnuvši,
naslouchala zvukům dud,
na něž kouzelník hrál, dobře smýšlející.

Zatím co luna odráží
na květinách stromy jež se zelenají,
divocí hadové naslouchají
veselým nápěvům nástroje.

Nebylo by nesnadno shledati v jeho papírech pěkné kousky stejně zdařilé.

Následkem zamotané chekové aféry, a již valně nepochopil, Rousseau kdysi odsouzen *Porotou*. Zatím však naň užili zákona Bérengerova. A byl spíše neopatrný než vinník, byv napálen někdejším svým žákem, kterému kdysi dával hodiny na klarinet.

Když zvěděl, že těží ze zákona odročení, Celník se nezdržel radostí a řekl zdvořile: „Můj presidente, děkuji vám, a chcete-li, udělám portrét vaší dámy.“

Tato záležitost nezanedbala pokaziti jeho staré dny. *Miloval po celý svůj život, zprvu nějakou Polku a potom své dvě manželky, jichž zůstavil prosté a půvabné podoby.*

V 64 létech náramně se zamiloval do osoby 54 leté, která po něm žádala manželství. Odebral se k rodičům, aby požádal o ruku jich slečny. Ale ti nechtěli ani slyšeti, řkouce že byl odsouzen a že je směšný malíř.

Hle ubohý Celník postaven v zármutku.

Odebral se k svým přátelům vyžádati si certifikátův o talentu a poctivosti. Všecek dojat jsem mu jeden sestylisoval. Jeho obchodník obrazy, p. Vollard, napsal mu jiný na papíře kolkovaném. Ale nic naplat. A já též si myslím, že slečna vůbec ho nemilovala. Nakoupil jí jednoho dne klenotův za pět tisíc franků, a nepřišla mu ani na pohřeb.

Rousseau, od té co se oddal malbě, žil bédně a lopotně. Nadělal množství rodinných obrazův *kupčíkům ze čtvrti Plaisance*, kde zůstával. A již se začínají vyhledávati jeho podobizny.

Přece však, v posledních létech jeho života, Cizinci jali se kupovati malování od

něho. P. Vollard mu jich zjednal; a Celník se dočkal malého blahobytu, ale na kratičko, neboť láska jej učinila štědrým a přinutila jej vydati všecko co si uložil.

P. Rousseau rád dával *večírky*, na něž zval literáty, některé malíře, spanilé Cizinky a slečny své čtvrti. Jeho žáci zahráli malý koncert, recitovaly se verše, Rousseau vesele zpíval písničky svého mládí, a když se popila číše vína, rozešli jsme se velice spokojeni, proživše několik hodin ve společnosti člověka poctivce.

Celník vedle jiných byl leskem *Společnosti neodvislých Umělců*, kdež umělecká mládež si dala záležeti aby jej uctila, nábožně uspořádavši retrospektivní výstavu jeho děl. Před těmito plátny se vyslovovala jména Taddea Gaddiho, Cézannea, Poussina, zmínka byla o primitivech sienských, pisánských a holandských... Nebylo možno svést s p. Georgesem Courtelinem, aby půjčil plátna Rousseauova, která koupil do své pověstné sbírky

groteskních maleb... P. Courtelin už neví co a jak s tím... Nelze mu srovnati se s myšlenkou, že Rousseau by nyní mohl býti považován za Mistra... Říkají, že má úmysl odkázati svoje obrazy od Celníka museu Louvreskému.

Přeložil Bohuslav Reynek.

J. H. F A B R E

VRUBOUN POSVÁTNÝ

Věci se sběhly takto. Bylo nás pět nebo šest: já nejstarší, jich učitel, ale více ještě jejich druh a jejich přítel; oni, mladí lidé srdce vřelého, smavé obraznosti, překypující onou jarní mízou života, jež nás činí tak sdílnými a tak dychtivými poznání. Rozprávějící o tom i o onom, šli jsme se podívat, po stezce roubené keříky a trnám, kde zlatá bedrunka se opájela hořkými pachy na rozvitých chocholících, zda již vruboun posvátný se objevil na písčité vysočině anglesské,¹ a válili svou kuličku kravské mrvy, obraz světa pro starý Egypt; šli jsme se přesvědčiti, zda-li tvrdá voda na úpatí pahorku nechová pod svým okřehkovým kobercem mladých čolků, jejichž žábry se podobají drobným větévkám korálovým; zda si ježdík, lepá rybka struh, vzal svatební svou pásku, blankytnou a nachovou; zda hrotitým svým křídlem vlastovka, opět se dostavivši, dotýká se lučiny, honíc tiplice, jež v tanci roztrušují svá vají-

1 Vesnice na Gardu, proti Avignonu.

čka. Zda na prahu doupátka vyhloubeného v pískovci, ještěrka očkovitá vystavuje slunci svoje modrými skvrnami posázená záda. Zda rozesmátý racek, přibylý od moře za legiemi ryb, jež plují proti Rhônu by se potřely v jeho vodách, vznáší se obtáčkami nad řekou, vyrážeje po chvilkách svůj skřek, podobný vybuchnutí smíchu šilencova; zda... ale zůstaňme na tomto; bychom zkrátili, řekněme, že, lidé prostí a prostní, majíce živé zalíbení v životě se zvířátky, šli jsme ztráviti jitro na nevýslovné slavnosti procitnutí života na jaře.

Události odpovídaly našim nadějím. Ježdík se vyšňořil; jeho šupiny byly by daly poblednouti lesku stříbra; hrdlo jeho bylo natřeno nejživější rumělkou. Přiblížila-li se aulostoma, hrubá černá pijavice nedobrých úmyslů, jeho ostence na hřbetě a na bocích stroze se naježily, jako vymrštěny pérem. Vida ten odhodlaný postoj, bandita s hanbou se dal odnésti proudem do travin. Blažená čeládka měkkýšův, okružáků, nadmutiček, plovatek napíjela se vzduchem na hladině vodní. Vodomil a hnusná jeho larva, piráti kalužin, brzy tomu, brzy onomu cestou zakroutili krk. Tupé stádo zdálo se že si toho ani nevšímá. Ale zanechme vod na planině

a vylezme na skalisko, jež nás dělí od vysočiny. Pasou se tam nahoře ovce, koníci se cvičí v budoucích klusech, všickni roztrušující mannu rozradostněným chrobákům.

Vizme při práci brouky odklízeče, jimž přiděleno vysoké poslání, vyčistiti půdu z jejích ohavností. Nenadivili byste se dosti rozmanitosti nástrojů, jimiž jsou vyzbrojeni, ať na přehrabování mrvy, na rozdrobování, na zpodobování, ať na vyhlubování hlubokých úkrytův, do nichž jest jim zavřítí se s kořistí. Toto nádobí jest jako technologické museum, kde by všecky hrabací nástroje byly vyloženy. Jsou zde některé, jež se zdají napodobeny dle částek lidské výroby; jiné jsou zde původního typu, z nichž sami bychom si mohli vzítí vzor k novým sestavením.

Mrvník španělský má na čele mohutný roh, hrotitý a zahnutý na zad, podobný dlouhému háku na čakaně. Vedle podobného rohu výkalník poloměsíčný má ještě dva silné výběžky vykrojené v podobě radlice, vystouplé z části hrudní; a mezi těmito hrbolec s ostrou hranou zastává širokou lopatku. Bubas bubalus a bubas bison, oba omezení na pobřeží středomořské, jsou vyzbrojeni na čele dvěma mocnými rozbíhavými rohy,

mezi nimiž vyraží vodorovná radlice, vyrostlá z hrudního štítu. Hlubač obecný má na předku hrudní části tři radélka, souběžná a namířená do předu, obě postranní delší, prostřední kratší. Lejnožrout křivorohý má nástrojem dva dlouhé a zahnuté výrůstky, jež připomínají býčích rohů. *Onthophagus furcatus* má zase dvojzubé vidlice, statečně vztyčené na ploské hlavě. Nejméně obdařený má buď na hlavě nebo na hrudi tvrdé hrbolce, nástroje tupé, kterých přece však hmyzí trpělivost výborně dovede využití. Všickni jsou vyzbrojeni ryčkou, to jest mají širokou hlavu, sploštělou a ostrého okraje; všichni užívají hrabí, totiž shrnují předními zoubkovanými nožkami.

Jako náhradou za robotu v mrvách ne jeden vydychuje silný pach pižma a září pod břichem odlesky hlazených kovů. *Geotrupes hypocritus* má vespod svit mědi a zlata. Chrobák obecný má břicho z fialového ametystu. Ale obyčejným jich zbarvením jest čern. Pásmům tropickým náleží chrobáci skvo-
stně odění, opravdové živoucí klenoty. Pod velbloudí mrvou Horní Egypt by nám podal skarabea, soupeřícího se skvoucí zelení smaragdu; Guyana, Brasilie, Senegalsko ukázali by nám takých mrvníků kovového nachu,

tak bohatého jako jest nach mědi, tak živoucího jako nach rubínový. Nedostává-li se nám této klenotnice výkalů, chrobáci našich krajin nejsou méně hodni pozornosti pro svoje zvyky.

Jaká horlivost kolem téhož kravince! Nikdy dobrodruzi sběhlí ze čtyř úhlů světa nevložili tolik zápalu do vykořistění kalifornského kopaniska. Nežli ještě slunce příliš se rozehřeje, jsou zde po stech, velicí a malí, pomíchání, všech druhů, všech tvarů, všech vzezření, chvátají ukrojit si podíl ze společného koláče. Někteří z nich pracují na volném vzduchu a oškrabují povrch; někteří si načínaají chodby v samé hustotě kusu, vyhledávající výtečných žil; jiní kořistí v spodní vrstvě, aby mohli bez odkladu zahrabati svoji kořišť do přiléhající prsti; jiní, ti nejdrobnější, rozmělnují po straně kousek spadlý z velikého rozhrabování svých silných spolupracovníků. Někteří, nově příšlí a patrně nejhladovější, požívají na místě; ale největší počet jich pomýšlí poříditi si majetek, jenž by jim dovolil trávit dlouhé dni v hojnosti, na dně bezpečného úkrytu. Čerstvý kravský pekáč se nenaskytne kdykoli chcete prostřed jalových planin dymiánových; takový nález jest pravým požehnáním

nebeským; toliko vyvolenci osudu mají takový úděl. Proto se také bohatství dnešku obezřele rovnají do skladiště. Hnojný výdech roznesl radostnou zprávu na kilometr do kola, a všichni přispěchali nahromaditi si zásob. Několik opozdílů ještě přibývá, v letu nebo pěšky.

Kdo pak je tento, jenž kluše k pekáči, boje se aby nepřišel pozdě? Dlouhé jeho nožky se melou s prudkou neobratností, jako hnány strojkem, který by měl v břiše; jeho rzivá tykadélka rozvírají své vějíře, znamení to nepokojné baživosti. Kvapí, dorazil, ne však aniž by překotil několik hodovníků. Toť vruboun posvátný, všecek černě oděn, největší a nejslavnější náš chrobák. Hle, již se usadil za stůl, po boku svých spolubratří, kteří ploškou svých širokých předních nožek pečlivým obráběním dávají poslední podobu své kouli, aneb ji obohacují poslední vrstvou nežli se odtud uchýlí a odejdou, by v pokoji užili ovoce svého lopocení. Sledujme ve všech stavech výrobu pověstné koule.

Kukla, to jest okraj hlavy, široká a sploštělá, jest ozubena šesti ostrými zářezy, srovnanými v polokruhu. Toť nástroj na rytí a rozdrobování, hrábě, jež nazdvihují a odhazují bylinné žilky nevýživné, dostávají se

na lepší, vyhrabují a shrnují je. Takto účinněna volba, neboť jemným těmto znalcům toto jest dražší onoho; volba děje se z většího, shání-li vruboun vlastní živobytí, ale s úzkostlivou přísností, třeba-li urobí kouli mateřskou, uprostřed vyhloubenou výklenkem, kde se má vylíhnouti larva z vajíčka. Tehdy každý vláknitý drobek pečlivě zamítán, a volen toliko nejlepší výtažek mrvní, by vnitřní vrstva buňky byla vybudována. Dostavši se z vajíčka, mladá larva nalézá tak v samých stěnách svého příbytku zjemnělé potravy, která jí sesiluje žaludek a dovoluje jí později dáti se do vrstev zevnitřních a hrubých.

Pro své vlastní potřeby jest skarabeus méně vybíravý, a spokojuje se přetříděním hrubým. Tehdy ozubená kukla rozkrajuje a rozhrabává, vylučuje a hromadí trochu po paměti. Přední nožky účinně přispívají k dílu. Jsou sploštěly, zahnuty do oblouku, vyvýšeny silnými žeběrky, a vyzbrojeny zevně pěti statnými zuby. Třeba-li vynaložiti hodně síly, převrhnouti překážku, proklestiti si cestu v nejhutnějších místech pekáče, užívá chrobák loktů, totiž na levo i na pravo rozpíná své ozubené nožky a pořádným zahrábnutím vyhrne půlkruh. Zjednáno-li mí-

sta, tytéž nožky mají jiný druh práce: shromažďují po náručích hmotu nahrabanou kuklí, a odhrabují ji brouku pod břicho, mezi čtyři nožky zadní. Tyto jsou utvářeny k řemeslu soustružnickému. Jejich holeně, zvláště ony posledního páru, jsou dlouhy a tenké, lehce zahnuté do oblouku, a každá zakončena velmi ostrým drápkem. Stačí užrítí je, abyste v nich poznali kružidlo, jež ve svých ohnutých ramenech obmyká kulatou hmotu, by přezkoumalo, zopravovalo její tvar. Opravdu jest jich úlohou zpodobiti kouli.

Náručí za náručím hmota se hromadí pod břichem mezi čtyřmi holeněmi, jež pouhým mačkáním jí udělují svou vlastní zahnutost a dávají prvou podobu. Potom, po chvilkách, zhruba obdělaná kulička se roztáhne mezi čtyřmi rameny dvojitého kružidla; motá se pod břichem chrobákovým a zdokonaluje se rotací. Nedostává-li se vrchní vrstvě tvárnosti a hrozí-li odloupnutím, pak-li některý tuze vláknitý bod neposluhá otáčení, přední nožky zopraví vadná místa. Drobnými ranami svých širokých paliček popleskávají kouli, by vzpouzející se drobty splynuly s poslední vrstvou a vtěsnaly se do hmoty.

Na palčivém slunci, spěchá-li dílo, užasnete zimničnou hbitostí obracečovou. Proto také práce rychle přibývá: teď ještě to byla nevalná kulička, nyní to jest hrudka zvící ořechu a hned to bude koule jako jablko. Viděl jsem nenasyty, kteří ji vyráběli velikou jako pěst. To bude jistě chleba v polici na několik dní.

Zásoby jsou nahromaděny; jedná se teď o to, uchýliti se z vřavy a odpraviti živobytí na příhodné místo. Tuto se začínají rysy nejvíce v oči bijících mravů skarabeových. Chrobák bez odkladu se dává na cestu. Objme kouli dvěma svými dlouhými zadními holeněmi, jichž konečné drápky, zapíaté do hmoty slouží za točné body; opře se o nožky prostřední, a užívaje za páky ozubených náramenníků předních nožek, jež jedna za druhou se tisknou na zemi, postupuje pozpátku se svým nákladem, tělo skloněno, hlavu dole, zadek vzhůru. Zadní nožky, hlavní součást strojku, jsou v ustavičném pohybu, jdou sem a tam, přendávající drápek, aby změnilly rotační osu, zachovaly náklad v rovnováze a poháněly jej střídajícími se postrky z prava i z leva. Koule takým převalováním se stýká všemi body svého povrchu s půdou, což ji zdokonalí v tvaru

a dodá stejné tuhosti její vnější vrstvě tlakem všude touž měrou rozděleným.

A teď zmužile! Jde se, kutálí se; dojde se, ale ne bez závady. Ejhle první obtížný krok: chrobák vystupuje do svahu, a těžká hmota ráda by s kopce; ale brouk, z pohnutek jemu známých, raději převrátí tuto přirozenou cestu, podnik to odvážný, jehož nezdar závisí od jediného chybného kroku, jediného zrnka písku, jež by porušilo rovnováhu. Chybný krok jest učiněn, a koule se valí na dno údoliny; brouk, překocen vzmachem břemene, zatřepe nožkama, vstane a utíká se zapřáhnouti. Stroj pracuje co nejkrásněji. — Ale pomni přece, zbrklý; jdi po dně údolíčka, ušetří ti to svízele a nepříjemností; cesta je tu dobrá, pěkně rovná. Kulička bude se ti válet bez námahy. — Nuže, ne: brouk si usmyslí vylézt do svahu, jenž mu byl osudný. Jest snad proň dobře, aby dosáhl výšek. Na to nemám co namítati; mínění vrubounovo o výhodě setrvati na vysokém místě jest jasnovidnější než moje. — Jdi alespoň touto pěšinou, jež tě mírným kopcem dovede nahoru. — Nikterak, najde-li na blízku nějaké hodně příkré úbočí, zarytec dá přednost právě tomuto. Potom začíná Sysifová práce. Koule, bře-

meno ohromné, s námahou vystrkána, krok za krokem, s tisíci obezřetnostmi, do jisté výše, pořád pozpátku. Ptáte se, jakým statickým divem taká hmota může býti udržována na svahu. Ach! pohyb špatně vypočtený mění v niveč tolik únavy; koule se sřícuje, strhujíc s sebou vrubouna. Nové vylézání, záhy za ním nový pád. Pokus opět se začíná, lépe veden tentokráte v místech obtížných; zlořečený kořínek pýří, příčina dřívějších kotrmelců, opatrně se obejde. Ještě něco málo, a jsme na místě; ale pomalu, pomalounku. Svah jest nebezpečný a nicotka vše může pokaziti. — Hle, nožka ujíždí po hladkém křemínku. Koule se hrne se vším všudy i s chrobákem. A tento hned zas počíná od začátku se svéhlavostí, již nic nezná. Desetkrát, dvacetkrát se pokusí o marné vylézání, až jeho zarytost zdolá překážky, aneb, až lépe zpraven a uznáváje neužitečnost své lopoty, přijme cestu po rovině.

Vruboun ne vždy sám vozí drahocennou kuličku: často si přizve soudruha; neb lépe řečeno, jest soudruh, jenž se přizve. Hle, kterak obyčejně se věc přihází. — Přichystav svou kouli, uchýlí se chrobák z tlačence a ztratí se s pole, pozpátku strkáje svou kořist. Některý ze sousedů naposled přišedších, a

jehož dílo sotva načato, z ničeho nic zanechá své práce a utíká za kotálející se kouli, přispěti na pomoc šťastnému majiteli, jenž jako by ji blahovolně přijímal. Od teďka oba druhové pracují vespolek. Spěšně putují s kuličkou na bezpečné místo. Zdaliž opravdu zde učiněna smlouva, na onom záhoně, tiché ujednání rozdělit se o koláč? Co jeden hnětl a zpodoboval kouli, načínal-liž druhý bohaté žíly, by z nich vybíral výborné látky a přidával je k společným zásobám? Nikdy jsem nezastihl podobné spolupráce; vždycky jsem viděl každého chrobáka výlučně zaměstnána vlastními záležitostmi na těžiskách. Nuže, příchozí nenabyl nijakého práva.

Bylo by to tedy spolčení obou pohlaví, párek, jenž by si zakládal domácnost? Nějakou dobu jsem tak myslíval. Oba chrobáci, jeden z předu a druhý ze zadu, strkající s touže horlivostí těžké klubko, připomínali mi jistých popěveků, přemílaných kdysi kolovrátky: „Bychom si zřídili domácnost, ach, což učiníme. — Ty napřed a já vzadu povalíme bečku“. Od pitevního nožíku bylo mi zřící se této idylly rodinné. U skarabeův obě pohlaví se neliší nijakou zevnější růzností. Podrobil jsem tedy pitvě

oba chrobáky zaměstnané převážením téže koule; a přechasto byli shledáni téhož pohlaví.

Ani společenství rodinné, ani společenství práce. Jaký pak jest potom důvod zdánlivé vzájemnosti! Jest to zcela prostě pokus loupeže. Ochotný soudruh, pod šalebnou záminkou že přiloží rukou k dílu, chová úmysl převrci kouli při první příležitosti. Udělá si kuličku na hromadě, vyžaduje únavy a trpělivosti; ukrásti ji když je hotova, aneb alespoň se vnutiti za spoluhodovníka, toť o mnoho pohodlnější. Nebude-li majitel dosti bdělý, vezme se s pokladem do zaječích; jsme-li však střeženi příliš z blízka, zasedneme za stůl ve dvou, dovolávající se prokázaných služeb. Jest samá výhoda v takové taktice, proto loupež také provozována jako jedna z nejúrodnějších těžeb. Jedni se jí chápou potutelně, jak jsem právě pověděl; přiběhnou na pomoc soudruhu, jenž nikterak jich nepotřebuje a pod zástěrou láskyplného přispění zakrývají bažení velice nejemná. Jiní, snad odvážnější, více důvěřující v svou sílu, jdou rovnou za účelem a olupují surově.

Každou chvíli se dějí šarvátky podobné této. — Vruboun odchází, pokojný, samotný,

váleje svou kouli, právoplatný statek, nabytý svědomitou prací. Jiný přilétne, nevím odkud, ztěžka dopadá, srovná pod krovkami svá začazená křídla a hřbetem svých ozubených náramenníků překotí majitele, bezmocného k odražení útoku v svém postavení zapřažencově. Co vyvlastněný sebou zmítá a znovu se staví na nohy, druhý se usadí na vrch koule, postoj to nejvýhodnější k odražení útočícího. Náramenníky jsou složeny na prsou, a hotov k okamžitému odseku, očekává události. Okradený krouží kolem klubka, vyhledává příhodného místa, by se pokusil o útok. Zloděj se točí na báni citadelly a neustále jest mu tváří v tvář. Vztyčí-li se prvý k vyšplhání, udělí mu druhý ránu, jež ho překotí na hřbet. Nevypuditelný s vrcholu své pevnosti, obleženec by zmařil bezpočtukráte pokusy svého protivníka, kdyby tento nepozměnil taktiky, by znovu nabyl svého statku. Podkop jako nic převalí citadellu i s posádkou. Koule, od spodu otřesena, se zakymácí a rozkotálí, strhnouc s sebou chrobáka loupežníka, jenž se ohání jak umí, by se udržel na vrchu. Daří se mu toto, ale ne vždycky, prudkými obraty, jimiž dohání na výšce, co mu otáčením podkladu ujelo. Spadne-li nevčasným

pohybem, výhody se vyrovnávají a boj přechází v pěstní zápas. Zloděj a okradený se chytají do křížku. Nožky se zaplétají a vyplétají, články se zachycují, rohové krunýře narážejí o sebe neb skřípou ostrým hlomozem pilovaného kovu. Pak onen z obou, jemuž se poštěstí prevaliti svého protivníka na záda, a vyprostiti se, spěšně zaujme postavení na vrcholu koule. Dobývání znovu se začíná, brzy lupičem, brzy oloupeným, dle toho jak rozhodlo štěstí v křížkování. Prvý, odvážný flibustýr bez pochyby a dobrodruh, velmi často má vrch. Nuže, po dvou nebo po třech porážkách vyvlastněnec se unaví a vrátí se filosoficky k hromadě, by si vyrobil kouli novou. A druhý, když jsou rozptýleny všecky obavy překvapení, zapřáhne se a odstrká kam uzná za dobré dobytou kouli. Občas jsem uviděl přikvačiti třetího lotra, jenž okradl zloděje. Na mou věru, nezlobilo mne to.

Marně se táži, který to Proudhon zavlekl do mravů vrubounových odvážný paradoks: „Majetek, toť krádež“; který že diplomat přivedl ke cti u chrobáků sveřepou průpověď: „Síla předčí právo“. Nedo-
stává se mi daných veličin, bych pronikl na důvody těchto olupování stavších se zvykem,

tohoto zneužívání síly na dobytí kouska hnoje; vše, co mohu potvrdit, toť, že krádež jest mezi skarabey v užívání všeobecném. Tito kutáleči mrvy obírají se navzájem s dotěrností, již neznám příkladu tak drze vyznačeného. Ponechám příštím pozorovatelům na starost, by objasnili tuto zvláštní záhadu zvířecí psychologie, a vrátím se k dvěma spoličencům, válejícím ve shodě svou kuličku.

Ale rozptylme nejprve omyl, běžný v knihách. Čtu v nádherném díle p. Emila Blancharda, Proměny, zvyky a instinkty hmyzu, následující odstavec: „Náš brouk tu a tam bývá zastaven nepřekročitelnou překážkou, koule mu zapadla do jamky. Zde pak se objevuje u ateucha *) prozíravost situace opravdu podivuhodná, a snadnost sdílení mezi jedinci téhož druhu, ještě více překvapující. Poznáv nemožnost překročit s koulí překážku, ateuchus jako by jí zanechal, daleko odlétá. Jste-li dostatečně obdařeni velikou a ušlechtilou ctností, které se říká trpělivost, zůstaňte poblíž této opuštěné koule : za čásek ateuchus se vrátí na to místo, a nevrátí se sám; budou s ním dva, tři, čtyři pět tovaryšů, kteří vrhnuvše se všichni na

*) Vrubouni se zovou také ateuchy.

označené místo, spolčují svá usilí by vyvalili břemeno. Ateuchus byl si pro posilu, a tím to, že prostřed vyprahlých niv tak zhusta vidáme několik ateuchův spojivších se na transport jediné koule.“ — Čtu posléze v „Entomologickém sborníku“ Illigerově: „Výkrojník,*) robě kouli z lejna určenou na zavření vajíček, skotálel ji do jamky, odkud dlouho sám se namáhal by ji dobyl. Vida, že by ztrácel času marným usilováním, odběhl na sousední hromádku hnoje pro tři jedince téhož druhu, kteří, spojivše své síly s jeho, posléze vytáhli kouli z prohlubeniny v níž zapadla, načež se vrátili na svou hromádku po své práci.“

Velmi prosím za odpuštění svého proslulého mistra, pana Blancharda, ale zajisté, věci se tak nemají. Nejprve oboje vypravování jsou tolik shodna, že bez pochyby obě jsou téhož původu. Illiger, dle pozorování příliš málo bedlivého aby zasluhovalo slepé důvěry, začal tvrditi dobrodružství se svým výkrojníkem; a táž věc opakována o vru-

*) Výkrojník jest chrobák dosti blízký vrubounovi, ale drobnější. Válí jako on kuličky mrvy, jak ukazuje jeho jméno (*gymnopleurus pilularos*). Výkrojník jest rozšířen všude, i na severu; zatím co vruboun téměř se nevzdaluje od břehů středomořských.

bounech, poněvadž opravdu jest velmi obecnou věcí, viděti dva tyto hmyzy spolu zaměstnané, buď válením kuličky, buď vytahováním jí z obtížného místa. Ale součinnost ve dvou nijak nedokazuje, že chrobák v ne-
snázích by vyšel hledati výpomoci u soudruhů. Měl jsem u veliké míře trpělivost již odporučuje p. Blanchard; žil jsem dlouhé dni, mohl bych říci v důvěrnosti s vrubou-
nem posvátným; lámal jsem si hlavu na všeliký způsob, bych jasně prozřel, jak jen možno, do jeho způsobův a zvyklostí, a studoval je z jeho života, a nikdy nic jsem nepostihl, co by zblízka nebo zdáli dávalo podnět k myšlence o tovaryších přivolaných na pomoc. Jak záhy budu vypravovati, podrobil jsem chrobáka zkouškám věru jinak vážným, než jest jamka, do níž by kulička mohla zapadnouti; přivedl jsem jej do ne-
snází vážnějších, než jest svah po němž dlužno znovu vylézati, což jest věru hříčkou zarytému Sisyfu, jenž jako by si liboval v tuhé gymnastice míst svažitých, jako kdyby kulička, stávajíc se tím pevnější, nabývala takto ceny; uměle dal jsem zlíhnouti se situacím, kdy brouk by více než kdy jindy byl potřeboval přispění, a nikdy se mým očím nezjevil důkaz služeb druhu druhu

prokázaných. Viděl jsem olupované, viděl jsem loupežící, a nic více. Sehnalo-li se vícero chrobáků kolem téže kuličky, to tehdy, když se bili. Moje skromné mínění tedy jest, že několik vrubounů, sehnanych kolem téhož klubka s úmyslem loupeživým, dalo podnět k oněm výkladům o soudruzích, zavláhlých na výpomoc. Neúplná pozorování učinila z odvážného lupiče ochotného druha, jenž se vyrušuje z vlastní práce aby pomohl z nesnáze.

Není věcí malého dosahu, přičítá-li se brouku věru podivuhodné chápání situace, a snadnost dorozumění mezi jedinci téhož rodu, ještě více překvapující. Trvám tedy na tomto bodě. Kterak že? Vruboun v úzkých by pojal myšlenku, aby šel sháněti pomoc? Vzlétl by, kol dokola pídě po kraji, nenajde-li druhů zabraných v práci kol krajinice; a našed je, nějakým posunkováním, zvláště gesty tykadel, pověděl by jim asi takovou řeč: „Podívejte, moji milí, břemeno se mi tamo skotálelo do skuliny; pojdte, pomozte mi je vytáhnout.“ A kolegové by rozuměli! A, což není věcí méně silnou, ihned by ostavili svoji práci, načatou svoji kuličku, drahou svou kuličku, vystavenou baživosti jiných, a která jistotně bude za jich

nepřítomnosti uloupena, by vyšli na pomoc prosícímu! Tolikou odříkavostí zůstávám v hluboké nedůvěře, již posilňuje všechno, co jsem vídal drahá léta, ne v sbírkových krabicích, ale zcela na místech, kde vrubouni robívali. Mimo starostí mateřských, starostí, v nichž téměř vždycky je hoden podivu, hmyz, pokud nežije v společenstvech, jako včely, mravenci a jiní, ničím se nezabývá než sám sebou.

Ale skončeme zde toto vybočení, jež buď omluveno důležitostí věci. Řekl jsem, že vrubounu, majiteli koule, již couvaje postrkává, často se přidružuje soudruh, jenž mu kvačí na přípřež za sobeckým účelem, a olupuje ho, nabídne-li se příležitost. Pojmenujme spolčenci, ačkoliv to není zde pravé slovo, oba spolupracovníky, z nichž jeden se vnucuje a druhý nepřijímá snad cizích služeb než v obavě většího zla. Setkání ostatně jest co nejvíce mírumilovné. Chrobák majitel ani na okamžik se neodvrací od své práce za příchodu pomocníkov; nově přichozí zdá se podnícen nejlepšími úmysly a neprodleně se má k dílu. Způsob zapřažení jest různý u obou spolčených. Majitel zaujímá hlavní posici, čestné místo, pozpátku postrkuje břemeno, zadní nožky vzhůru,

hlavu dole. Pomocník zabírá předek, v poloze opačné, hlavu vzhůru, ozubené paže na kouli, dlouhé nožky zadní na zemi. Kulička putuje mezi oběma, poháněna prvním, vlečena druhým.

Úsilí páru nejsou vždy zcela shodná, tím méně, že pomahač jest obrácen zády k cestě již se mají bráti, a že majiteli břemeno obmezuje rozhled. Odtud opakující se nehody, groteskní kotrmelce, jež se vesele snášejí: každý se sbírá a opět zaujímá svoje místo, aniž by pořádek byl převrácen. Po rovině tento způsob vození neodpovídá vydání sil, poněvadž se nedostává souhry v kombinovaných pohybech; zadní vruboun sám by věc vykonal stejně rychle a lépe. Proto pomocník, podav důkazy své dobré vůle, nedbaje neporuší-li mechanismu, oddá se odpočinutí, aniž zanechá, dobře rozumějte, drahocenného klubička, které považuje už za své. Klubičko dotknuté jest klubičko zabrané. Nedopustí se této neopatrnosti: druhý by jej zůstavil na holičkách.

Složí si tedy nožky pod břichem, sploští se, inkrustuje se, bych tak řekl, do povrchu koule, a splyne s ní. Celek, kulička i na povrchu přimknutý chrobák kotálejí se od teďka nedílni za postrků právoplatného ma-

jetníka. Ať si náklad přejíždí mu po těle, ať si zaujímá vrch, spodek, bok koulejícího se břemene, málo mu záleží; pomocník se pevně drží a jest zticha. Podivný pomahač, jenž se dává voziti, by dostal svůj podíl živo-
bytí! Ale jakmile se naskytne strmý schod, vrací se mu znamenitá úloha. Tehdy, na choullostivém svahu, stává se vůdcem vý-
pravy, zachycuje svými ozubenými pažemi těžkou hmotu, zatím co jeho soudruh se opírá, by náklad povznesl. Takto, ve dvou, sčleněním úsilí dobře vypočtených, an ho-
řejší zachycuje, dolejší vystrkuje, vídal jsem je vylézati po březích, kde bez účinku by se byla vyčerpávala svéhlavost jediného. Ale nemají všichni téže horlivosti v těchto ob-
tížných okamžicích: najdou se tací, kteří na svazích, kde jich přispění by co nejvíce bylo potřebí, tváří se jako by se jim ani nezazdalo o potížích, které dlužno překonati. Zatím co nebohý Sisyf se vyčerpává pokusy, by překročil zlý práh, druhý pokojně vše do-
pouští, přimknut na kouli, s ní se kotáleje v sřícení, s ní poznovu vynášen.

Tuže často jsem podrobil oba spolčence následující zkoušce, bych mohl souditi jich vynalezací bystrost za vážných rozpaků. Mysleme si je na rovině, pomocník lpí nehnut

na klubku, druhý strká. Silným a dlouhým špendlíkem, aniž bych vyrušil zápřež, přibodávám na prst kouli, která ihned se zastavuje. Vruboun nejsa zpraven o mé záludnosti, zajisté věří v nějakou přirozenou překážku, kolej, kořen pýru, oblázek zahrazující cestu. Zdvojuje úsilí, potýká se jak umí; nic se nehne. — Co pak se to děje? Podívám se. — Dvakrát nebo třikrát brouk obejde svoji kuličku. Nic neobjevuje, co by mohlo odůvodniti nepohyblivost, vrátí se nazad a pomalu strká. Koule trvá neochvějná. — Podívejme se nahoru. — Brouk tam vylézá. Nenachází než svého nepohnutého kolegu, dbalť jsem, abych dosti zatkl špendlík, by hlavička se ztratila v hmotě klubka; prozpýtuje všecku bán a zase slézá. Jiné postrky zprudka zkoušeny vpředu, po bocích: neúspěch je týž. Nikdy zajisté chrobák se neoctl tváří v tvář takovému problému nepohyblivosti.

Ejhle okamžik, pravý okamžik by se žádalo pomoci, věc to tím snazší, an soudruh je zde, blizounko, přikrčen na báni. Zdali pak vruboun jím zatřese, a řekne-li mu asi toto: „Co zde děláš, povaleči! Pojď se přece podívat, kolečka už nejdou!“ Nic této věci nedokazuje, vidímt dlouhou dobu vru-

bouna zarytě se namáhati by otrásl neotřesitelným, ohledávati tu i tam, shora i s boku zaražený strojek, zatím co pomocník dále prodlévá na svém odpočinku. Trvá-li však přece dlouho, uvědomí si, že cosi neobyčejného se děje; jest o tom zpraven ustavičným nepokojným přecházením spolubratrovým, a nehybností kuličky. Slézá tedy a sám věc zkoumá. Zápřež ve dvou nevykoná více než zápřež jediného. Tohle se stává složitým. Vějířky jich tykadel se rozvírají, zavírají, opět otvírají, pohybují se a prozrazují jejich živé zaujetí. Posléze záblesk genia učiní konec těmto rozpakům. „Kdož ví, co jest ve spod?“ — Kulička tedy zkoumána od spodu, a lehké odhrabávání záhy odhalilo špendlík. Ihned poznáno, že uzel otázky jest tuto.

Kdybych byl měl vysvobozující hlas v radě, byl bych řekl: Třeba udělati prohlubeň a vyndati kůl, jenž upevňuje kouli. Tento postup, nejelementárnější ze všech a snadného uskutečnění hrabalům tak známým, nepřijat, ani nezkusen. Chrobák vynalezl cosi lepšího než člověk. Oba druhové, jeden tu, druhý tamo, podlézají pod kouli, jež o tolikéž se vysunuje po špendlíku, o kolik se vhružují živé klíny. Měkkost hmoty, jež rourkou se vyhlubujíc povoluje hlavičce ne-

ochvějného kůlu, připouští tento obratný manévr. Záhy klubko visí ve výšce rovnající se hutnosti těl skarabeů. Ostatek jest obtížnější. Chrobáci, zprvu na břichách, pomalu se vzpírají na nohy, ustavičně vrážejíce zády. Těžko toho dosíci, any nožky pozbývají moci, výše se vztyčujíce; ale posléze se to vykoná. Potom nadejde okamžik, kdy postrkování zády není už možno, neboť nejzazší výšky dosaženo. Zbývá poslední pomoc, ale o mnoho méně příznivá rozvinutí sil. Brzy v tom, brzy v onom ze svých postojů zapřažence, totiž hlavou dolů aneb hlavou vzhůru, brouci, vystrkují buď nožkami zadními, buď nožkami předními. Posléze, koule padá na zem, ovšem není-li špendlík příliš dlouhý. Vykuchání kuličky špendlíkem jakž takž poopraveno a vozba ihned se začíná.

Ale jest-li špendlík tuze dlouhý, klubko, ještě spolehlivě upevněno, konec konců visí ve výšce, již hmyz, vztyčuje se, nedovede už překonati. Tehdy, po marných obcházeních kol stožáru nedostupné máje, chrobáci odtud odejdou, nemáte-li dobroty duše a neukončíte-li sami lopotu, vrátivše jim poklad. A nebo také jim takto přispějete na pomoc. Povýšíte půdu plochým kaménkem, pod-

nožím, s něhož brouku jest možno by pokračoval. Užitečnost tohoto přispění nezdá se ihned pochopena, neb žádný z dvojice nechvátá, by z něho těžil. Ale přec, náhodou či zúmyslně, ten neb onen posléze se octne vrch kamene. Ó štěstí! přelézaje, chrobák ucítí, jak kulička mu zavadila o záda. Tímto dotknutím vrací se mu odvaha, a úsilí znovu se začínají. Ejhle brouka, jenž na pomocném tarásku protahuje klouby, vypíná záda, a vytlačuje kouli výše. Nestačí-li už záda, manevruje nožkami, buď vzprímen, buďsi zvrácen. Nové zaražení a nová znamení nepokoje, jakmile mez vypjetí jest dosažena. Tehdy, aniž bychom zvířete vyrušili, na prvý kamínek položíme druhý. Za přispění tohoto nového stupně, opěrného bodu jeho pák, hmyz pracuje dále. Přidáváje takto vrstvu za vrstvou, kolik bylo potřebí, vídal jsem vrubouna, zavěšeného na vrávoravé hranici z tří nebo čtyř travers zvýší prstu, an trvá ve své práci až do úplného vytržení kuličky.

Byla-li v něm nějaká nejasná vědomost služeb, prokázaných vyvýšením opěrné základny? Dovolím si o tom pochybovati, jakkoliv hmyz velmi obratně využil mého tarasu z kamínků. Kdyby opravdu myšlenka

tak elementární, použití povýšené základny by dosáhl předmětu příliš vysokého, nebyla mimo dosah jeho schopností, kterak by se stalo, že jsouce dva, žádný si nevzpomene, aby propůjčil svých zad druhovi, by o tolik jej pozdvihl a takto mu umožnil práci? Jeden druhému pomáhaje, zdvojili by získanou výšku. Ah! kterak jsou dalecí podobného výpočtu! Každý vráží do koule, jak nejlépe umí, pravda; ale vráží jako kdyby byl sám, a aniž by se zdálo, že tuší šťastný výsledek, jež by přivodil společný manévr. Počínají si zde, na kuličce přibodnuté do země špendlíkem, jako si počínají v obdobných okolnostech, pakli náklad jest zastaven nějakou překážkou, zachycen kličkou pýru, aneb na místě upevněn nějakým pahýlem stonku, jenž se zatkl do hmoty měkké, a válející se. Moje lest dala podmínky zaražení málo v jádře odlišné od těch, jež nutně se vyvíjejí samy sebou, valí-li se kulička tisíci náhodnostmi terrainu; a brouk jedná za mých zkušebných pokusů jakoby jednal za každé jiné okolnosti, kde bych nebyl zasáhl. Tvoří si klín a páku ze zad, postrkuje nožkami, aniž čeho nového by užil ve svých hybných nástrojích, i máje po ruce přispění spolu-
bratrovo.

Jest-li samoten tváří v tvář potížím koule přibodnuté na prst, nemá-li pomocníka, jeho dynamické manévry zůstávají naprosto tytéž, a jeho úsilí se končí úspěchem, pakli jen mu poskytnete nezbytné opory tarásku, ponenáhlu zbudovaného. Pakli takového přispění mu odeřeno, vruboun, kteréhož dotyk drahé jeho kuličky, příliš vyvýšené, již nevzněcuje, pozbývá odvahy, a dříve nebo později, na velikou svoji lítost, zajisté, vzlétá a mizí. Kam pak letí? Nevím. Co však předobře vím, toť, že se nevrátí s četou tovaryšků, požádaných, by mu přispěli na pomoc. Co pak by si počal, on, jenž nedovede využití přítomnosti soudruhovy, ani dva mají podíl na kuličce.

Ale možná, že můj pokus, jehož výsledkem jest zavěšení koule v nedostupné výši, jsou-li v koncích akční nástroje broukovy, poněkud příliš vybočuje z obvyklých podmínek. Zkusme tedy jamku dosti hlubokou a dosti příkrou, aby chrobák, složený se svým klubkem na dno prohlubeniny, nemohl vylézt po stěně, kouleje zároveň svůj náklad. Hle, to přesně jsou podmínky, kterých se dovolávají pp. Blanchard a Illiger. Nuže, co se tehdy stane? Když úporná úsilí, ale úplně bezvýsledná, jej přesvědčila o jeho

nemohoucnosti, chrobák se sebere a uletí. Dlouho, velice dlouho, na slovo mistrů, očekával jsem návratu broukova, s posilou několika přátel; vždycky jsem čekal nadarmo. Přechasto též se mi stalo, že několik dnů na to jsem našel kuličku na samém místě pokusu, na vršku špendlíku a nebo na dně jamky; důkaz, že za mé nepřítomnosti nic nového se nepříhodilo. Kulička nevyhnutelně zanechaná, toť kulička opuštěná bez návratu, bez pokusu záchrany přispěním druhého. Umné používání klínu a páky, by zaražená koule se opět dostala do pohybu, toť tedy celkem nejvyšší rozumové hrdinstvo, jehož si mne učinil svědkem vruboun posvátný. Odškodněním za to, co zkušenost popírá, totiž povolávání se mezi soudruhy dotknutím, velice rád podávám tento vysoký mechanický čin historii, na oslavu chrobákův.

Zaměřivše nezdařbůh, písečnými pláňmi, zarostlými dymiánem, plnými kolají a břehů, oba vrubouni druhové nějakou chvíli válejí klubko a dodají mu tak jakési hutnosti, která snad jest po jich chuti. Kdekoliv se cestou vyskytne, příhodné místo jest přijato. Chrobák majetník, onen, jenž neustále si držel čestné místo, za kuličkou,

onen posléze, jenž skoro sám splácel všechny útraty provozu, dává se do díla by vyhrabal jídelnu. Těsně vedle něho jest koule, na níž pomocník utkvívá přiskoben a tváří se nebožtíkem. Kukla a zubaté nožky útočí do písku; ssuť v náručích pozpátku vyhazována, a vyhlubování rychle postupuje. Záhy brouk všecek se ztrácí v jakž takž hotové jeskyňce. Pokaždé, když se vrátí pod širé nebe s náručí rumu, hrabal jest pamětliv by mrknul po svém klubku, aby přihlédl, že vše jest v pořádku. Čas od času ji přikotálí na práh doupěte; ohmatá ji, a tímto dotykem zdá se, že nabývá dvojnásob horlivosti. Druhý, svatoušek, svou nepohnutostí na kouli dále vnuká důvěru. Zatím podzemní síň se rozšiřuje a hloubí; hrabal co nejřidčeji se objevuje, jsa tolik zdržován pilností práce. Okamžik je vhodný. Spáč se probouzí, Istivec pomocník upaluje žena za sebou kuličku, s hbitostí lotra, jenž nechce býti přistižen při činu. Toto zneužití důvěry mne rozhořčuje, ale v zájmu historie dopouštím: budu míti vždy ještě kdy, bych zasáhl na ochranu morálky, kdyby věc hrozila rozuzlením ve prospěch zla.

Zloděj jest již vzdálen několik metrů. Okradený vylézá z doupěte, rozhlíží se, a kde

nic tu nic. Sám znaje tuto věc, není pochyby, ví co znamená. Čichem i zrakem stopa v zápětí nalezena. Ve spěchu chrobák dohání lupiče; ale ten, pálený kostelník, jakmile jej ucítí v patách, mění způsob zapřažení, staví se na zadní nožky a obmyká kouli svým ozubeným náručím, jakož činí za svých prací pomocníkůvých. — „Ach! darebo! vím tvé spády: chceš udati na omluvu, že kulička se skotálela se svahu, a že se namáháš ji zadržeti a znovu dopravit do příbytku. Já však, nestranný svědek věci, svědčím, že koule dobře spočívající u vchodu jeskyňky sama od sebe se nerozskotálela; ostatně půda jest na rovině; svědčím, že jsem tě viděl, jak rozháníš klubko, a vzdaluješ se s úmysly ne dvojsmyslnými. To jest pokus loupeže, anebo jsem na to hloupý.“ — Moje svědectví nevzato v úvahu, majetník dobrodušně přijímá omluvy druhého; a oba, jako by nic, opět vezou kuličku k doupěti.

Má-li však zloděj kdy, by se dostatečně vzdálil, aneb zdaří-li se mu zatajiti stopu nějakým obratným pochodem opačným, zlo jest nenapravitelno. Nahromaditi si živobytí pod úpalem slunce, s lopotou je daleko odvézti, vyhloubiti si v písku pohodlnou hodovní síň a v okamžiku, kdy vše jest

uchystáno, kdy chuť zostřená prací dodává nových vnaď výhledům blízkého kvasu, zčista jasna se shledati připravena o vše obmyslným spolupracovníkem, toť, třeba uznati, rána osudu, jež by otrásla více než jedním zmužilým. Chrobák se tímto zlým údělem nedává skláti: přetře si tváře, rozevře tykadla, zavětrí do vzduchu a odlétá k nejbližší hromadě, by začal nanovo. Divím se a závidím této jadrnosti charakteru.

Mysleme si vrubouna tak šťastného, by našel věrného společníka; anebo což jest lépe, mysleme si, že nepotkal cestou soudruha samozvance. Doupě jest uchystáno. Toť hlubinka vyhrabaná v sypké zemi, obyčejně v písku, nehluboká, zvící pěsti, a již spojuje s venkem krátké hrdlo, právě dostačující průchodu kuličky. Jakmile živobyť jest uloženo, vruboun hned se doma zavírá, ucpav vchod příbytku rumem kdesi v koutku v zásobě uchovaným. Jsou-li dveře zavřeny, nic venku neprozrazuje hodovní síně. A nyní ať žijem; na tom krásném světě vše co nejlíp zařízeno! Stůl jest přehojně prostřen; strop prosívá úžehy slunce a nedává vníkatí než teple milému a navlhlému. Usebrání, tma, zevnitř koncert cvrčků, vše jest příznivo funkcím břicha. Ve

své illusi jsem se přistihl naslouchajícího za dvířky, mysle, že uslyším stolním popěvkem pověstný úryvek z opery Galathée: „Ah! kterak je sladko nic nedělati, když všecko vůkol nás se přičiňuje“.

Kdo by se odvážil zkaliti blaženost takové hostiny? Ale tužba zvěděti je schopna všeho, i měl jsem tuto troufalost. Zapisuji zde výsledek svých vloupání. — Kulička sama téměř všecka vyplňuje síň. Nádherné sousto sahá od podlahy až na strop. Úzká chodba ji odděluje od stěn. Zde spočívají hodovníci, dva neb několik, jediný velmi často, břichem ke stolu, zády ku zdi. Jakmile si který našel místo, už se nehne. Všecky životní mohutnosti jsou pohlceny silami zaživacími. Nijakého vrtění sebou, jímž by se pozbylo sousta, nijakých zpupných pokusů, jimiž by se proplýtvalo živobytí. Dlužno, aby vše se dalo v řádu a nábožně. Vidíte-li je tak usebrány kolem nečistoty, řekli byste, že vědí o své úloze ozdravovatelů země, a, že vědouce příčinu, oddávají se této zázračné chemii, jež z ohavnosti vytváří květ, radost podívané, a krovky vrubounův, okrasu jarních niv. Na tuto transcendentní práci, jež má vytvářeti živoucí hmotu ze zůstatků nevyužitých koněm a skopcem, přes dokonalost

jejich ústrojí zažívacích, chrobák dlužno by byl vyzbrojen způsobem obzvláštním. A opravdu, pítva nám podává na odiv zázračnou délku jeho střeva, jež, poskládáno a o sebe ovíjeno pomalounku zpracovává látky v mnohonásobných svých oklikách a vyssává je až do posledního zužitelného atomu. Z čeho žaludek býložravcův nic již nedovedl zadržeti, z toho tato mocná destilační baňka dobývá bohatství, z něhož pouhým poopravením se stává ebenový krunýř vrubouna posvátného, zlatý a rubínový kyrys chrobáků jiných.

Nuže, tato podivuhodná metamorfosa nečistoty nutno by se odbyla v lhůtě co nejkratší. Obecné zdraví toho vyžaduje. Proto vruboun jest obdařen mohutností zažívací, jež snad jinde nemá příkladu. Jsa již v chýšce s živobytím, dnem ani nocí nepřestává po-
jídati ani trávit, až zásoby jsou vyčerpány. Důkaz toho jest makavý. Otevřme kobku, do níž chrobák se uchýlil s tohoto světa. Každé hodiny denní shledáme brouka za stolem, a za ním, ještě z něho visíc, nepřetržité vlákno hrubě stočené na způsob kotouče lan.
— Aniž bych potřeboval dávat delikátních vysvětlivek, snadnince uhodnete, co jmenované vlákno znamená. Objemná koule pře-

chází, sousto za soustem, do zažívacích cest hmyzových, odevzdává svoje výživné prvky, a objevuje se na opačném konci spředená ve vlákno. Nuže tedy, toto nepřetržité vlákno, často z jediného kusu, vždycky visící z ústí kanálku, přehojně dokazuje, bez jiných pozorování, souvislost zažívací činnosti. Když zásoby docházejí, rozvinuté lano jest podivuhodné délky: měří se to na lokte. Kde pak najíti podobného tomuto žaludku, který z tak truchlé stravy, aby nic nepřišlo na zmar v bilanci života, hoduje týden, čtrnáct dní, aniž by přerušil.

Když celé klubko projde kanálkem, poustevník opět se objeví na denním světle, hledá, co by se dobrého naskytlo, nalézá, spodobí si novou kouli a začíná znovu. Tento blahý život trvá měsíc nebo dva, od května do června; když pak nastanou mocná vedra, milovaná cvrčky, chrobáci se stěhují na letní pobyt, a zahrabávají se v chládek do prsti. Ukazují se nanovo za prvých dešťů podzimních, méně četni, méně čili než na jaře, ale zaměstnání tentokráte zjevně dílem nejhlavnějším, příštím svého pokolení.

Přeložil Bohuslav Reynek.

HORNÍ A DOLNÍ PRÁVA PŘI STOUPÁNÍ ŠTOLY

Nejdůstojnějšimu pánu monsignoru Dru. Františku
Ehrmannovi, prelátu v Olomouci.

Nejdůstojnější pane!

Přicházím k Vám pokorně a oddaně s velice těžkou prosbou. Byv přinucen vývojem svého života zvláště za posledních let co nejtěsněji a s nejtvrdší rozhodností se přimknouti k jasné a srozumitelné víře katolické, musil jsem jí věnovati nejen svou naprostou oddanost, ale i zbystřenou ostražitost a pozornost. A tu již od prvního dne, kdy zhasl jasný papež Pius X., pozoroval jsem s malomocnou bolestí zjevy dějinného významu, kterých jsem si, nejmírněji řečeno, nedovedl vysvětliti.

Předně byly to hlasy tisku, zvláště vídeňského, které rozšlapávaly osobnost zesnulého papeže a jeho slavný výnos, kterým zakazuje vměšování se do úkonů konklave, a takřka vyzývaly, aby se i tentokráte tohoto zákazu prostě nedbalo. Očekával jsem, že se přirozeně dostaví slavný protest povolaných hodnostářů proti

tomuto pustému reji. Ale nedočkal jsem se toho. Nějaké podružné vyvrácení v strannickém časopise, které ho skoro nikdo nečte, nemožno pokládati za dostatečnou odpověď na toto pohoršení, které bylo tenkrát rozhováno až k nepřičetnosti. Duchovní správa v Rakousku má však zcela jistě takové prostředky, kterými by mohla takové počínání úplně znemožniti.

Druhé období těchto nepravděpodobností nastalo po smrti arcibiskupa Bauera. Jako by se již bylo čekalo na to, až velebný pastýř zhasne, vyrojily se v denním tisku zprávy, jakých by si ani žádná světská společnost, řekněme obchodní, nedala líbiti. Tenkrát byl stvořen nový, mně aspoň z církevních věd zcela neznámý pojem „nejvýše rozhodujících míst“. A tento pojem se vžil s překvapující rychlostí, aniž byl včas úspěšně vyhlazen. Neznám sice přesně volebních stanov olomoucké kapitoly, ale přece nemohu uvěřiti, že by bylo dovoleno donutiti tuto kapitolu ke kapitulaci a nechati si svého představeného dosadit od „nejvýše rozhodujících míst“ místo od „jediné rozhodujících míst“ bez újmy na své vážnosti a bez obavy, že toto dopuštění bude vykládáno všemi možnými způsoby.

Do třetího období spadá resignace tehdejšího arcibiskupa pražského. Nejsem speciálně historicky vzdělán, ale vím, že podobná resignace nemá až dosud v náboženských dějinách zemí českých příkladu. Repliku, že Svátá Stolica to sankcionovala, lze právem pokládati za nedostatečnou. Svátá Stolica jako každá moc

má své referenty, a dnes, kdy vis major jí znemožňuje důkladnou kontrolu, může se řídit jen dobrozdáním, které jest jí předloženo, a jehož cenu zajisté lze také dodatečně zkoumati. Úvaha o všech možnostech, tohoto případu se týkajících, učinila by tuto adresu příliš rozsáhlou.

Do čtvrtého období spadá něco obdobného u kapitoly pražské, co bylo krátce před tím u kapitoly olomoucké, totiž dosazení biskupa hraběte Huyna. Tyto věci zajisté stačí.

Potom přijdou věci, které souvisí těsněji s vedením války, mezi jiným i záležitosti církve řeckokatolické, ale ty jsou snad zatím méně naléhavé.

Z toho všeho nutno souditi, že boj o investituru není ještě ani dnes ve XX. století skončen a ti, kteří mají hájiti nedotknutelných práv Církve veškerou mocí a vážností, jsou dnes v příliš ostrém světle. Jest nesporno, že Církev svatá má prostředky, které nikdy nemohou selhati a které jí úplně stačí, aby se mohla uhájiti proti každému útoku, ať otevřenému, nebo tajnému. Doufáme, že jasný papež Pius X. ještě přece není tak zcela a nadobro mrtev.

Nejde ani tak o škodu nebo užitek, jaký má Církev z toho neb onoho kompromissu, hlavní věci jest alternativa mezi disciplinou a pohoršením. A mně nemůže nikdo brániti, chci-li považovati každý krok, učiněný proti kterémukoliv právu Církve, za svou osobní urážku.

Proto jest mým vroucím přáním, aby nyní také Cír-

kvi římskokatolické dáno bylo zadostiučinění, napravení a záruky. Považuji nynější čas, kdy Církev stojí na prahu nového rozmachu a slávy, za neobyčejně vhodný. Důvěřuji oddaně v moudrost a v urozenou vznešenost přemnohých církevních hodnostářů v zemích českých, kteří splnění těchto požadavků neodvolatelně vymohou, a odmítám od sebe myšlenku, že bych musil první v boji za svobodu a vyvýšení Svaté Matky Církve podati ultimatum. Byla by to cesta, na které již nelze se zastaviti.

Vaší lásku a shovívavost si vyprošuje
v nejoddanější úctě

J a r o s l a v D u r y c h.

Polní pošta 423, 7. I. 1917.

Nejdůstojnějšímu pánu
monsignoru Dru Josefu Doubravovi, biskupu v Hradci
Králové, monsignoru Josefu Hůlkovi, biskupu v Čes-
kých Budějovicích, Methoději Zavoralovi, opatu kláš-
tera na Strahově.

Nejdůstojnější pane biskupe (opate)!
Vaše Milosti!

Vaší Milosti jest zajisté dostatečně známo, že v poslední době svoboda Církve byla jenom prázdným slovem a že nejen k jejímu uskutečnění velmi mnoho chybí, ale že jest i dosti odpovědných zástupců, kteří přecházejí, třeba i v kardinálském plášti, do řady jejích nepřátel.

Císař má vojsko a důstojníky. Čestný důstojník zná přesné a vžitě povinnosti a podle nich jedná. To jest zřízení pouze světské. A čím jsou v tomto zřízení světském důstojníci, tím, ovšem že v mnohem dokonalejší míře, mají býti v Církvi duchovní. Slova, která označují ústupky, zdvořilosti, okolnosti a pod., nejsou v katolickém lexiku a mohou tam býti vpašována pouze od odpadlíků a bludařů.

Vím, že každý biskup jako dědic apoštolů, podřízený přímo neomylnému nástupci svatého Petra, má čestnou povinnost netoliko nad stávající svobodou Církve bdíti a každé její omezení celou svou mocí znemožniti, ale že má i silně a mocně usilovati o to, aby jí dobyl těch svobod, kterých dosud nemá a které jí neprávem jsou zadržovány. Toto mé přesvědčení vylučuje každou disputu. Jest jen bolestnou otázkou, zda se nedopouští cizího hříchu ten, kdo vidí někde v okolí zradu nebo násilí na Církvi a k tomu buď mlčí anebo jen polovičatě jedná.

Biskup jest veliký pán. Před biskupem musí všecko mizet a mluví-li biskup, musí před ním všecko mlčet, ať jest to kdokoliv. A není-li biskup mocným a velikým duchovním pánem, pak to není katolický biskup, leda že by celá diecése odpadla.

Biskup poslouchá a ctí pouze svého papeže jakožto autoritu. Jiné autority pro biskupa neexistuje. Pius X. dal všem skvělý příklad správného chování.

Vaše Milosti! Špatné nebo neschopné důstojníky de-

graduují a zavírají. Proč by měla býti Církev, které některý její arcibiskup mnohem vznešenější statky hanobí, lhostejnější? Vaše Milost zajisté ví o způsobu, jakým psaly zvláště vídeňské listy před volbou nyní panujícího papeže, o případu kardinála Skrbenského a ministra Hussarka, o dosazení arcibiskupa Huyna a snad i o netečnosti nynějšího zástupce Svaté Stolice u císařského dvora, jehož povinností jest o takových věcech referovati. Odpadlictví a hrubé znásilňování Církve, na které má Církev jedinou odpověď, zakrývá se pláštěm nesčetných, uměle sestavených ohledů.

Vaše Milosti, jsem laik, ale rozhodl jsem se, že si podobné věci vyprosím, i kdybych měl zůstatí úplně osamocen. K Vaší Milosti se obracím s úctou, kterou jsem úřadu a důstojenství Vaší Milosti povinen, a prosím a nabízím zároveň. Myslím, že zjednání dostiučinění, nápravy a záruk nevyžaduje složitého aparátu, že vůle stačí. Ale přece myslím, že by to prestyži české církve neposloužilo, kdybych vymáhal sám takových věcí, anebo referoval o tom, k čemu jsou vlastně v první řadě povoláni jiní činitelé. To by byla již opravdu nejvyšší nouze a já nechci předčasně jiné připravití o to, aby si těchto zásluh získali sami.

Vaší Milosti lásku a shovívavost si vyprošuje
v nejdokonalejší úctě

J a r o s l a v D u r y c h

Polní pošta 423, 1. března 1917.

Jeho Eminenci
kardinálu Lvu,
knížeti arcibiskupu olomouckému,
senioru arcibiskupů a biskupů v Rakousku
v Olomouci.

Polní pošta 423, 6. března 1917.

Z úcty k vznešenému úřadu Vaší Eminence oznamuji tímto Vaší Eminenci, že jsem se pokusil získati vysvětlení, jak jest třeba posuzovati se stanoviska morálky a církevního práva abdikaci Vaší Eminence na arcibiskupský stolec pražský a nastoupení na arcibiskupský stolec olomoucký, jakož i všecky z toho plynoucí důsledky. Otázal jsem se předních hierarchů a theologů v Čechách a na Moravě. Další kroky budou Vaší Eminenci vždy slušně a včas oznámeny.

V povinné úctě k vznešenému úřadu Vaší Eminence
J a r o s l a v D u r y c h .

Nejdůstojnějšímu pánu
professoru monsignoru Dru Františku Kordačovi
v Praze.

Polní pošta 423, 6. března 1917.

Odchodem Jeho Eminence kardinála Lva z Prahy nastal stav, který sice byl již před tím, ovšem nikoliv v tak urážlivé formě, a který dosud nebyl od nikoho ani poopraven. Jako laik a jeden z nejposlednějších z těch, kteří byli navždy získáni vznešeností papeže

Pia Desátého, vím přece jen dobře, že jednání kardinála Lva jest trestné, a marně hledám ve svém vědomí čehokoliv, co by mi pomohlo, abych připustil, že toto jednání bylo třebaš sebenepatrněji omluvitelné. Nejednává se pouze o osobu, jedná se o princip svobody anebo služebnosti Církve. Zde byla svoboda Církve vědomě a dobrovolně vydána v šanc. U vojska by se to nazývalo velezradou. Jak se to nazývá v Církvi?

Jak vážné jest vzešlé pohoršení, vyplývá z tohoto přehledu:

Kapitula olomoucká má voliti arcibiskupa. Již před volbou píší noviny s jistotou, že z vůle tak zvaných nejvýše rozhodujících míst musí se státi arcibiskupem olomouckým kardinál Lev. Jest vyloučeno, že by se o tom kardinál Lev nedověděl. Už takový hlas novin skrývá v sobě pro katolíka nařčení, že dopouští, aby svoboda Církve byla od někoho obmezena. Kardinál Lev to nikterak nedementoval. Pak se kapitula sejde. Přijede ministr Hussarek a odevzdá voličům listy. Voliči nemají odvahy dáti ministra vyučování vyvésti za dveře. Voliči trochu reptají, ale přece jen kardinála Lva zvolí, ač vědí, že jednají proti své vlastní vůli, na nátlak necírkevní strany a proti Církvi. Tito voliči se rozhodně dopustili zbabělosti. U vojska se zbabělost trestá. Trestá se v Církvi také?

Kardinál Lev byl tedy „zvolen“. Vzal to prostě na vědomí, ač zcela jistě věděl, že neodmítnutím této volby uznává zřejmě před celým světem oprávněnost nejvýše

rozhodujících míst, aby si pomocí nastrčeného Hus-sarka dělala s právy Církve to, co se jim zachce.

Ale kardinál Lev netoliko byl zvolen, on i volbu přijal. Musil tudíž resignovati na stolec pražský a na důstojnost primasa království Českého.

Podmínky, za jakých může biskup resignovati, jsou zajisté přesně kofidikovány. Ale pro kardinála Lva se nehodí ani jedna z těchto podmínek.

Za jakých podmínek resignoval Svatý Vojtěch a za jakých podmínek resignoval kardinál Lev?

Kardinál Lev se bez důvodu vzdal čestnějšího a vyššího úřadu v Čechách a přijal méně významný úřad na Moravě, úřad, kterého mu nedala Církev, ale který mu dala „nejvýše rozhodující místa“ proti všemu právu a k zneuctění Církve.

Arcidiecése pražská a království České musí to považovati za urážku, arcidiecése olomoucká to musí považovati za znásilnění, kterému pro poddajnost nedosti věrných kanovníků nebylo včas zabráněno, a Církev vůbec to musí pokládati za velice nečestný a bezohledný manevr, kterého se mohl dopustiti pouze kněz, bohužel že kardinál, který vůbec do lůna katolické Církve nenáleží.

Zlo nepřišlo samo. Nejvýše rozhodující místa dosadila do Prahy za arcibiskupa hraběte Huyna. Nejsem tak neobeznámen s životem v Čechách, abych nevěděl, že byli kandidáti jiní. A nyní otázka: k čemu má

svatovítská kapitula čestný titul „semper fidelis“? Má se ten titul za dnešních časů státi ironií?

Nemá-li tato kapitula dosud všech práv, nelze z toho souditi, že jí tato práva nenáleží a že by o jich nabytí nemusila veškerou silou a vážností usilovati. Tato práva jsou jí pouze zadržována. A přece se denně konají ve všech chrámech modlitby „za svobodu a vyvýšení Svaté Matky Církve“. Což tato modlitba neukládá modlícím se žádných povinností?

A potom: Co dělá zástupce Svaté Stolicе? Ví o tom, či jest mu to lhostejno, anebo není s povinnostmi svého úřadu obeznámen?

Z této úvahy jest viděti, že zlo jest velice složito a zakořeněno a že se nejedná pouze o osoby, nýbrž o slávu a čest anebo o ponížení a zneuctění Církve. Tak soudím jako laik. Jest ještě jiné východisko?

Připusťme, že by se tyto věci daly přejíti shovívavostí a mlčením a že by se nám za to nemohla vytýkati zrada ani vlažnost. Ale pak bude život Církve u nás odsouzen k neplodnosti a hanbě a bude vyloučen ze slávy, která bude údělem jiných národů.

Není toho třeba. Církev zbavena svých svobod byla by zhoubou našeho národa. Tolik už svůj národ znám.

Za dnešních poměrů, kdy Církev musí zajisté bděti se zvýšenou ostražitostí nad svými právy a nad svou svobodou, platí snad i pro ni stanné právo a nikoliv zmírnění praxe. Poněvadž dle stanného práva se jedná rychle a zatím od tohoto pohoršení uplynul již delší

čas, aniž bylo něco manifestováno, vystupuji sám jako žalobce.

Kardinálu Lvu jsem své rozhodnutí oznámil.

Vás, nejdůstojnější pane, prosím nejuctivěji, abyste mi laskavě oznámil, který způsob jest pro vedení mé pře se stanoviska Církve nejvhodnější.

Vaší lásce a shovívavosti se poroučí
v nejdokonalejší úctě

Jaroslav Durych.

Veledůstojnému pánu

p. Dru. Zahradníkovi

v Hradisku u Sedlčan.

Jest tomu již přes rok, co se stala v zemích českých následující událost :

V Olomouci zemřel arcibiskup kardinál Bauer. Kapitola měla použítí práva svobodné volby. V novinách se ocitly zprávy, že na jakýchsi „nejvýše rozhodujících místech“ jest designován za jeho nástupce pražský arcibiskup kardinál Skrbenský. Došlo k volbě. Do kapitoly přišel člověk, který se představil jako ministr Hussarek, a odevzdal voličům jakési „vlastnoruční“ listy. Voliči vzali obsah na vědomí a pak se ocitla v novinách zpráva, že kardinál Skrbenský byl zvolen akklamací za arcibiskupa olomouckého. Kardinál Skrbenský volbu přijal. Pak se v novinách ocitla zpráva, že někteří voliči olomoučtí podají protest u Svaté Stolicе. Pak se ocitla v novinách zpráva, že za nástupce kardiná-

la Skrbenského jest zase od jakýchsi „nejvýše rozhodujících míst“ určen hrabě Huyn. Pak kardinál Skrbenský se skutečně ujal úřadu v Olomouci a hrabě Huyn v Praze. Pak přišlo vyřízení z Říma, ve kterém se praví, že všecko, co bylo při volbě Olomoucké spácháno proti právu, se výjimečně promíjí „propter bonum pacis et saeviens bellum“.

Příčiny, proč se všichni účastní a odpovědní pánové zachovali takto, jsou mi úplně lhostejny, poněvadž mi jde o věc mnohem vážnější. Jsem totiž ne sice knězem, ale katolíkem, a nemohu si dáti vnucovati morálky nové. Považuji za věc své lidské cti hájiti své víry a Církve proti komukoliv, a poněvadž neznám žádných jiných „nejvýše rozhodujících míst“ mimo svaté Kongregace a papeže, nemohu jich také uznávati a musím je všude tam, kde se opovažují překročiti práh Církve, rychle, rozhodně a jak jen možno potírat i ničiti. Jedná se o princip svobody a nedotknutelnosti Církve; tato byla jednou uražena a dosud se jí nedostalo dostiučinění, ani náhrady, ani záruk. Ničeho na věci nemění, že se některé osoby vystřídaly, poněvadž tato věc se netýká osob, nýbrž Církve. Kdyby se nejednalo o nic jiného než o to, že Církev katolická za nynějších válečných proměn jest jedinou institucí, která si zachovala bezúhonnost a která poskytuje a zaručuje každému svému členu tu svobodu, na kterou mu nesmí sáhnouti žádná moc světská, svobodu, na kterou nemá vlivu ani válečná mapa, ani výklady vládnoucích

míst, jest to již z nejosobnějšího zájmu svatou povinností všech katolíků, aby svobody své Církve, která jest svobodou jejich, účinně hájili proti mocnostem necírkevním, které jsou v evangeliu nazývány „branami pekelnými“.

Poněvadž jsem se svou korespondencí přesvědčil, že církevní hodnostáři čeští nechtějí o vyřízení této věci ani slyšet, poněvadž v okamžiku, kdy dosahují titulu „excellence“, vystupují tajně ale rychle z lůna katolické Církve a přecházejí do tábora jejich nepřátel, obracím se k Vám, veledůstojný pane, s prosbou, abyste v této velké věci učinil všecko, co pomocí svého postavení dokážete. Obracím se k Vám proto, že se jedná o obranu nejsvobodnější a nejvznešenější instituce proti instituci řádu nízkého a tím nabývám privilegia používati všech zbraní, které jsou působivé. Prokážete mi vyznamenání, sdělíte-li se mnou, kdy a kde bych se mohl s V á m i ve Vídni sejíti. Co se mé osoby týče, přijměte ujištění, že tuto věc pokládám za věc své cti. A překážky, které by tuto akci mohly zameziti nebo třeba jen zdržeti, jsou nemyslitelny, poněvadž není na světě prostředků, které by byly nepoužitelny.

V nejdokonalejší úctě

J a r o s l a v D u r y c h.

Bruck-Királyhida, 12. prosince 1917.

Nejdůstojnější

knížecí arcibiskupské konsistoři

v Olomouci.

Podepsaný předkládá v příloze svou stížnost proti katedrální kapitole olomoucké, prosí o její dodání církevnímu soudu příslušné instance a o úřední vyřízení.

Bruck-Királyhida 13, února 1918.

Jaroslav Durych.

S 1 přílohou o 6 stranách.

Nejdůstojnějšímu

církevnímu soudu.

Podepsaný prosí tímto o zavedení kanonického summarního řízení inkvisičního cum promovente proti katedrální kapitole olomoucké jak in corpore, tak in capite et in membris, totiž proti kapitulnímu vikáři z poslední doby vacantis sedis i proti jednotlivým členům, pro církevní přečin proti oltáři a proti suverenní moci papežské.

P r a g m a t i c k ý v ý v o j d e l i k t u.

1. Úmrtím J. E. kardinála Bauera nastalo řádné uprázdnění arcibiskupského stolce v Olomouci.

2. Vacante sede přešlo právo administrativní i juridické na kapitolu katedrální, po případě na kapitulního vikáře, jemuž jak podle církevního, tak i v tomto případě podle světského práva, proti němuž dosud

žádné rezervace známy nejsou, příslušelo, aby dal provést volbu biskupa a ze své quasiordinární moci bděl nad její regularitou.

3. V této době došlo k císařské designaci pražského arcibiskupa kardinála Lva za arcibiskupa olomouckého. Designace tato byla neúředně publikována v denních listech.

4. Tato císařská designace měla tento právní charakter:

a) Právo za každých podmínek designovati arcibiskupa olomouckého libera collatione má jen papež nebo papežský delegát, který k tomu obdržel plnou moc.

b) Designující této vlastnosti neměl, měl jen od Církve trpěné právo exclusivy. Papežské delegace postrádal úplně a také ze své světské moci neměl k tomu žádného titulu, poněvadž ani zákony světské tohoto práva vůči stolci olomouckému nedopouštějí. Designující není a nebyl ani patronem ani kompatronem tohoto benefícia, ani neohlásil svých nárokův, ani dosavadních práv katedrální kapituly nepopřel. Ani mimořádných důvodů: *evidens utilitas*, *urgens necessitas*, *iusta causa*, *incrementum cultus divini* zde nebylo. Tento akt nebyl nezbytností ani státní, ani dynastickou.

c) Materiální nedostatky této designace plynou:

Předně z poměru designovaného vůči designujícímu.

1. Designující neměl proti designovanému práv papežského legáta. Designovaný byl kardinálem a ne-

mohl býti od designujícího podroben disciplinárnímu trestu, jakým se jeví přeložení arcibiskupa pražského, jenž jest primasem království Českého a legatus natus, na stolec olomoucký. A designující také nebyl legátem designovaného a nemohl jednati v jeho smyslu.

2. Dalo se tudíž předpokládati, že designace jest irreální, a to buď proti vůli anebo bez vůle designovaného.

Za druhé: z poměru designujícího k ústavu nebo k osobě, která byla ke kollaci, designaci nebo volbě oprávněna ipso iure.

Designující nebyl delegátem ani papeže, ani kapituly samé. Nemaje k designaci titulu, porušil designací právo papežské a vmísil se bezprávně do jurisdikce kathedrální kapituly. Poněvadž se to stalo způsobem, jaký není připuštěn ani tam, kde se panovníkovo právo k nominaci biskupa trpí, a poněvadž toto jednání nebylo ani soukromě ani veřejně motivováno prospěchem Církve, bylo patrné, že poměr designujícího vůči papeži jest neposlušností a vůči kapitule násilím, jehož motivy měly pouze necírkevní, nebo Církvi nepřátelský charakter.

Za třetí: z poměru designovaného vůči této translaci.

1. Arcibiskupský stolec olomoucký nebyl předmětem papežské rezervace a kardinál Lev neměl *ius expectativae*. Jako kardinál nemohl zde využití *ius optandi*, poněvadž stolec olomoucký proti pražskému nevyniká mocenskými přednostmi.

2. Ani jako *legatus natus* nemohl kardinál Lev ze své moci sebe sama na biskupský stolec dosaditi, ani něčeho podobného žádati.

3. Postulace v provincii cizí si nemohl vynutiti, ani kdyby byl měl papežskou delegaci k zasahování do záležitostí této provincie; také nemohl sám delegovati vládního komissaře, aby mu takovou postulaci vymohl.

4. Designovaný byl by mohl přijmouti tuto designaci jen *bona fide*. O tom však nemohla kapitula věčně uvažovati.

Pakli zde však tato *bona fides* nebyla, nemohl a nesměl kardinál Lev této designaci přijmouti, poněvadž by jednal jak proti *ius generale*, tak proti *ius particulare sine iusta causa*, byl by se uvrhl v nebezpečí *irregularity ex delicto* a vzbudil by těžké pohoršení všeobecné.

Za čtvrté: z poměru kathedrální kapituly vůči této designaci.

Kapitula byla by musila dříve změnití v tom smyslu volební stanovy, chtěla-li ji uznati jako designaci, což by však bylo jak proti právu jejímu, tak proti právu arcibiskupovu i proti právu papežskému. Z toho plyne, že jí kapitula přijmouti nemohla a že designace byla pro ni nezávazna.

Za páté: z nedostatku exekutivní moci designace samé:

1. Designace se nedala mocí světskou exekvovati ani v theorii světského práva, ani prakticky, poněvadž de-

signující neměl prostředků ani světské moci zákonodárné, ani donucovacích prostředků účinných.

2. Exstinkce této designace byla možna tím, že

a) buď ji kapitula nevzala na vědomí,

b) nebo se mohla obrátiti do Říma.

5. Jak se kapitula, resp. kapitulní vikář vůči této designaci zachoval.

Kapitula mohla tuto designaci přijmouti a schváliti, i kdyby její forma byla nezákonná a účel necírkevní, kdyby designovaný vynikal nějakou obzvláštní duchovní schopností pro tuto funkci. Ale o tom uvažováno býti nemohlo. Proto:

a) Nyní bylo záležitostí kapituly, zda chce tuto designaci vzíti na vědomí, či nikoliv. Na vědomí ji mohla vzíti jediné proto, aby z případu učinila potřebu proti moci světské, resp. proti designujícímu. Bona fide jí přijmouti nemohla, poněvadž nepřátelství mezi mocí světskou a církevní jest a může býti dostatečně známo. Bylo-li s tím spojeno eminentní nebezpečí, mohla připustiti svobodnou kollaci se strany papeže. I kdyby kapitula s objektem designace souhlasila, subjekt a forma této designace byly pro ni nepřijatelný; a souhlasu takového tu nebylo.

b) Kapitula tuto designaci na vědomí vzala, poněvadž veřejné diffamací nebránila.

c) Kapitula z této designace potřeby proti designujícímu neučinila.

d) Kapitula neučinila ničeho na obranu práv obec-

ných a partikulárních, ani kapitulní vikář ze své quasiordinární moci neučinil opatření, aby zajistil regularitu volby.

6. Volba arcibiskupa.

a) Nastalo spontánní zakročení designujícího prostřednictvím ministra Hussarka za okolností, které byly vylíčeny v denním tisku.

b) Tím byla kapitulárnímu vikáři dána *iusta causa*:

1. k notorickému řízení proti straně designující;

2. v případě, že by někteří členové kapituly notorickému řízení odporovali, i k eventuelnímu inkvisičnímu řízení *super reformatione ecclesiae* vůči těmto;

3. k případnému slavnostnímu prohlášení o designovaném.

c) Kapitulní vikář své kompetence nevyužil.

d) Kapitula kapitulovala před vládním komisařem:

1. ač nebylo žádného reálně účinného násilí,

2. ač nebylo žádného nebezpečí ani pro osoby, ani pro věc,

3. ač z kapitulace nebylo pražádného zisku ani výhod,

4. ač kapitulace způsobila irregularitu kapituly pro nedostatečné hájení církevních práv.

Kapitula však nyní nedelegovala světské moci svých práv, poněvadž tato byla zastoupena laikem. Nemohla se tudíž takovým způsobem zbaviti odpovědnosti. Tím nastala:

7. Příčina k mimořádné provisi následkem práva devolučního. Kapitula se totiž vzdala svého práva *liberae collationis* a toto přešlo automaticky na papeže.

8. Avšak kapitulní vikář upřel v tomto okamžiku papeži toto právo mimořádné provise a rozhodl se s kapitulou provést úřední akt na škodu papežské svrchovanosti:

V tomto okamžiku zasáhla kapitula bez výslovné speciální delegace do pravomoci kurie. Nastalo tím partikulární přeorganisování správy církevní pro diecesi olomouckou v očividný neprospěch Církve proti kompetenci kongregace konsistoriální, kongregace pro *negotiis ecclesiasticis extraordinariis* i státního sekretariátu, poněvadž kapitula sama o sobě dala císaři k právu exklusivy i právo nominace, nevázané žádným konsensem, a postavila tak dobrovolně sebe, celou arcidiecesi i nastávajícího biskupa pod jeho patronát, čímž kurii před mocí světskou i před očima veškerenstva ponížila. Zradila i to, co nepřátelský stát sám Církvi při volbě arcibiskupa olomouckého zaručoval, a dala formálně státu právo mísiť se do záležitostí *in sacris*.

9. Následky tohoto rozhodnutí byly:

a) irregularita kapituly z přečinu proti officiu vlastnímu i papežskému čili proti oltáři, pro *foro interno* a pro *foro externo*,

b) irregularita volby,

c) irregularita zvoleného či postulovaného.

10. Zvláštní případ tohoto řízení: nutnost postulace.

Kapitula tedy nesvolila snad k předstírané volbě kněze nebo praeláta, jehož mohla v pravém smyslu zákona zvoliti, nýbrž nezalekla se ani postulace, kterýžto obzvláštní akt jako takový byl vlastně přímo adresován té nejvyšší instanci, proti níž byl vlastně úmyslně namířen.

11. Objektivní vlastnosti této postulace:

a) Kapitula nesvolila pouze k postulatio simplex, nýbrž dokonce k postulatio solemnis, poněvadž postulovaný jakožto kardinál a pražský legatus natus musil býti pro Olomouc postulován slavnostně.

b) Postulace tato byla non libera, ovšem jen pro foro interno:

1. dala se na přání nekompetentní moci světské,
2. dala se proti lepšímu přesvědčení,
3. pro foro externo byla však libera, neboť se dala bez reálně účinného násilí, po dobrém uvážení a ze svobodné vůle.

12. Klassifikace této postulace.

Kathedrální kapitula olomoucká se svým vikářem v čele postulovala tedy slavnostně a nezákonně kandidáta, kterého jí pro své soukromé zájmy navrhla moc světská, Církvi notoricky nepřátelská, aniž tato moc, byť jen ideálně, ohrožovala tyto činitele nějakým, byť sebe menším, reálně účinným násilím a aniž z toho mohl vzejíti Církvi nebo veřejnosti jakýkoliv, byť sebe menší, užitek nebo zamezení škody. Kathedrální kapitula o-

lomoucká zadala práva svá a práva papežská, aktivně rozšířila tímto případem vliv moci světské na škodu moci církevní, poskytla této moci světské praecedenci případ pro budoucnost a vzbudila veřejné pohoršení. Mimo to tím, že postulate tato jakožto postulatio solemnitas byla výslovným appellem na papeže, skrývala v sobě vědomou urážku papežského majestátu a práva božského a sacrilegium immediatum. Při tom ani nebylo uvažováno, zda jest postulovaný v každém ohledu persona idonea.

V y m e z e n í d e l i k t ů

I. Dle věci byl tu spáchán delikt proti oltáři, poněvadž žalovaní vědomě a bez skutečného nucení v kathedrále při volbě arcibiskupa před očima nepřátelské moci se dopustili sacrilegia jednak proti officiu vlastnímu, tím, že ve chvíli naléhavého a zřejmého nebezpečí pro Církev devolvovali svoji jurisdikci, jednak proti officiu biskupskému, kteréž zradili a vydali nepřátelské moci světské, činně, vědomě a předloženě při tom pomáhajíce.

Pak delikt proti svrchovanosti papežské, který byl spáchán jednak tím, že kapitula, když se rozhodla pro devoluci svého práva liberae collationis, nepřenechala tuto liberam collationem papeži, jak se po zákonu slušelo, kterýžto čin lze též pokládati za sacrilegium proti officiu papežskému, neboť kapitula v tomto stadiu vy-

konala vlastně rozhodnutí, které již příslušelo papeži, jednak tím, že již ve stavu své úplné irregularity frivolně vznesla od oltáře k papeži svou slavnostní a božskému i lidskému řádu se přičící postulaci osoby, jejíž zvláštní vhodnosti se nezkoumalo.

Mimo to prozrazují tyto delikty ne-li vědomou, tož aspoň nevědomou haeresi austrokatolickou.

II. Dle osob jest vinna celá kapitula jakožto repraesentační celek, poněvadž jí volební právo příslušelo jakožto kollegiu a také jakožto kollegium jednala. Zvláštní vina připadá kapitulnímu vikáři pro jeho výjimečnou jurisdikci vacante sede. Pak jsou vinni členové kapituly každý zvlášť, poněvadž právo kapituly jest jen summou jejich práv, a to jak ti, kteří naznačené delikty spáchali aktivně, tak i ti, kteří se snad bez vážného důvodu neúčastnili volby, když císařská designace byla známa, i ti, kteří se snad zdrželi hlasování, i ti, kteří snad protestovali, ale moci své úplně nevyužili.

Důvody stížnosti.

Důvody stížnosti jsou dány jednak dobrým právem, jednak provokací.

Důvodem rázu kanonického jest svoboda a vyvýšení Svaté Matky Církve ve smyslu každodenní modlitby po skončení oběti oltářní, i se všemi přívlastky.

Důvodem *iuris humani* jest to, že svoboda a vyvýšení Církve jest zárukou i obrazem svobody lidské a soužení Církve jest soužením lidstva a dočasným vítězstvím bran pekelných. Právo Církve na svobodu považuje podepsaný i za své osobní a nezadatelné právo vlastní.

Provokačně pak působily tyto důvody:

1. Abolice kanonického řízení, jež mělo následovati po partikulárním rekursu proti confirmaci kardinála Lva; touto abolicí za nynějších nesnadných poměrů mohlo by dojít alespoň k částečnému promlčení nebo oslabení nároků, které promovent má proti moci světské ve věcech svobody církevní.

2. Poněvadž podepsaný má proti této moci světské v těchto věcech nárok summární, používá případu olo-moucké kapituly jako provokačního agentu k rozvinutí celé velké pře až do nejkrajnějších důsledků.

Titul promoventů v.

Promonent jest si vědom, že jako laik jest členem *Eclesiae oboedientis*. Titul k nároku mu dává:

1. Tisíciletý praecedенční případ moci světské, která zasahovala do věcí circa sacra i in sacris proti Církvi. Promovent, který proti této moci reaguje, má ovšem nárok na lepší titul, nežli jaký má tato moc, jednající s Církvi.

2. Titul katolíka.

3. Nedostatek žalobce z kruhů hierarchických.

4. Důvody obecné; Promovent má spravedlivou příčinu, pře má všeobecnou užitečnost a neodkladnou nutnost.

Této neodkladné nutnosti nasvědčuje:

a) bonum pacis a saeviens bellum;

b) obrovské rozměry gallikanismu ve státě, jenž se vyvíjí v organisovanou austrokatolickou haeresi;

c) reakce českého národa proti politickému vlivu této austrokatolické haerese, kterážto reakce nešťastným omylem záměny se obrací proti pravému katolicismu římskému, a to v posledním roce měrou nad obyčej povážlivou.

Konečně bude míti toto kanonické řízení za následek také incrementum cultus divini, poněvadž oči přemnohých věřících budou toto řízení s nadějí sledovati.

Z á v ě r e č n á k l a u s u l e .

Promovent, jsa laikem a nemaje možnosti si opatřiti všecky pomůcky a dokumenty, jimiž by mohl tuto věc podporovati, prosí tímto nejdůstojnější církevní soud o řízení inkvisiční ex officio a v případě potřeby o předávání pře od instance k instanci. Proti námitkám abolicie při confirmaci kardinála Lva uvádí promovent, že v případě inquisitionis haereseos austrotholicae na-

bývá celá pře nového charakteru a jelikož novum emergens novum requirit auxilium, prosí o hájení materiální pravdy.

Bruck-Királyhida, 13. února 1918.

Dr. Jaroslav Durych

Dr. Josef STANĚK

Dr. Josef Staněk a Dr. Jaroslav Durych: *Otakar Březina, 1868—1918*. U Tiskařské a vydavatelské společnosti v Přerově, 1918. Stran 116. Za K 5.20.

Dvě dobré studie o Březinovi. První jest zajímavá pro ty, kdož jsou od básníka prostorem vzdáleni, druhá pro ty, kdož jsou mu blíže, v sousedství, jimž mnohé, o čem vypráví dr. Staněk, jest samozřejmo a jejichž zvědavost není napínána. P. Durych poukazuje na zvláštní element života i díla básníkovy, na ironii, „grandiosní ironii“, jež „jest jedním z nejtvrdších, nejvýraznějších a snad i z nejtěžších rysů jeho tvárnosti“, a již zachytil ku podivu Vlastislav Hofman ve své krásné linoleové řezbě podobizny Březinovy v „Českých Hlavách“. (Vyšlo v „Dobrému díle“ ve Staré Říši na Moravě.)

Vlastislav HOFMAN

Povolání stavitele nezapře se v žádné jeho tvorbě. Jeho předním dílem jsou nejnovější jako mapa vydané postavy k Dostojevskému, náležející k nejsilnějším grafickým zážitkům tohoto věku. Jest to galerie hlav, jejichž mocná nosnost z redukce vyrůstá do forem. Sbor tragických masek, z nichž každou přímo chápeme ze stavitelských sklenutí jejich lebek, z pilířů jejich nosův, čelistí, objevujících se vezdřenými do pevného základu nebo uvolněnými v něžnost tajemného zážitku. Toto umění pracuje jako lidová píseň, jako antické jeviště maskové nebo Shakespearovo nejraději s illusorními silami pozorovatele, ukládajíc je k řešení jako rytmické rovnice. Tím však hlouběji spojuje se s ním naše spolutvořící přirozenost. Principy gotikův jsou zde v činnosti, jejichž trpkost, kořenící úplně dole v prostotě lidové, všude vyráží, schopna propůjčiti lidskému obrazu plnost krajinnou. Zdá se, jako by mystický ornament byl stále působivě otevřen v nitru umělce, do jehož harmonie se i nejjemnější podnět k tvoření zářivě vrývá.

(Jan Urzidil, „Die Aktion“ 5. října 1918.)

F. MAREŠ

F. Mareš, *Pravda nad skutečnost*. Knihu vyzdobil F. Bílek. Spolek českých mediků, Praha 1918.

„Nejušlechtilejší květ německého ducha, Kant, oplozený pylem Humeovým a Rousseauovým...“ (str. 120.) Všichni ti to duchové, od Kanta, *oplozeného pylem*, až po nábožného českého bratra Mareše, pro jakési vrozené mudy nemohou z místa: drobí krůčky na svých vratkých vyťahovadlech nebo lezou. Taková jest *skutečnost i pravda*.

Josef MACH

Robinson Krusoe. Básně od Josefa Macha. Poctěno cenou Zeyerova fondu. Druhé rozmnož. vydání. 1912. Nákladem ing. Rud. Ptáčníka v Turnově. Obálka od Zd. Kratochvíla. Knihovny Slunovratu svazek I. (17.5 cm × 13 cm), str. 96, za K 1.20.

Satýra a humor vyrůstající z bolesti. Duch ironisující se ve svých vzpourách a žalích života stále klamaného; některé básničky chutnají jako kmín. I když se rouhá, nekoketuje tímto rouháním, nýbrž, abychom tak řekli, rouhá se správně, jen k sesílení hořkosti svých samotářských hodin...

E. Thompson SETON

E. Thompson Seton, *Beran Rek. Medvěd Šeda*. Životopisy zvířat. Z angličtiny přeložil J. F. Khun. Topič, Praha, 1911. Sbírký „Osení“ č. 37. Str. 128.—V zadu stránka o Setonovi a slovníček.

Poutavé čtení o životě divokých ovci a šedých medvědů v jejich vlasti sev. Americe.

R. HICHENS

R. Hichens, *Berberská ovce*. Román a několik povídek z pouště. Přeložila Anna Plešingrová. Nakladatel F. Topič v Praze, 1917. Str. 292. Brož. za K 3.20, váz. za K 6.20.

Umění ne příliš hutné, více akvarelové; ale co nezmáhá spisovatel, doplněno jest látkou samou, arabskými motivy ze Sahary, plnými zázračného tajemna, takže tyto události v souladu s barvami autorovými, místy nadechnutými jako odlesky zrcadelných přeludů pouště, poskytují illusi díla dokonalé krásy. Epika fata morgany: čteno symbolicky, tryská mnohými světly o lásce a spravedlnosti.

duchovní slaboši

„A největšími a nejhlavnějšími hříšníky jsou, nehledíc ke zvrhlým, duchovní slaboši, pitomci, to jest lidé lhostejní a bez svědomí.“ — Jose Sev. Rezende: *Můj Flos sanctorum* 81.

rozumové bohatství

„Jest jistě pravda i o bohatství rozumovém, jako o každém jiném bohatství, že kteří je mají, stěží vejdou do království Božího.“ — Rob. Hugh. Benson: *Nevidit. světlo*.

André ROUVEYRE

„Ihned zbavuju se hrozného alba nadepsaného *Gynécée*, daru to Rouveyreova, jenž si myslil, že mne uchvátí. Jest to řada kreseb mnohem více než zvláštních, ďábelské nečistoty, jichž nechci za nic ve svém domě.“ — Leon BLOY: *Stařec s Hory*, 31. ledna 1910.

hrdost

Hrdost! nejkrásnější cit člověka samotáře — a člověk jest samotářem, jakmile mu uplynulo dvacet pět let. — Hrdý s rukama nebo bez rukou, na tom mi málo záleží! avšak hrdý. — Jules Barbey d' Aurevilly, *Myšlenky uvolněné*.

Antonie MENČLOVÁ

Autonie Menčlová, *Země zaslibená*. Básně. Nákladem vlastním. V Praze 1918.

Znetvořování biblických příběhů, věnované „vzácným učitelům ... Drtinovi a Kádnerovi, profesorům filosofické fakulty české university v Praze“. Jest spravedливо, aby takoví učitelé měli takové žáčky. Příliš filosofie, ale málo rozumu, a ještě méně poesie. Umění pochycené u Vrchlického a Březiny asi tak, jakoby koza ze stáda chráněného Apollem, očmuchala flétnu Marsyovu, na ztezce posvátného háje pohozenou, když sám majitel krásného nástroje byl ubit modrými punčoškami.

obrazotvornost

Obrazotvornost tropí s těmi, jež oživuje, to, co lidé, bojující s býky ve španělských arénách. Raní tisícem šipek rozličně zdobených praporky purpurovými a zlatými. Okrašluje člověka, rozdírá ho, a krev teče pode všemi těmi stužkami. — Jules Barbey d' Aurevilly, *Myšlenky uvolněné*.

dopadnouti (!!)

Jak's to odbyl, jak jsi se toho zbyl? dobře to odbyl (a ne dobře mu to dopadlo, atd.). — No, jaké to bylo? (a ne jak to dopadlo). — Kdybych byl věděl, že to takové bude, nebyl bych tam chodil (a ne že to tak dopadne). — Počkej, až jaké to bude, až jak se to ukáže (a ne až jak to dopadne). — Špatně pochodil. — Počkej, až co se z toho vyklube, jak se to vyklube, jak se to vyvede, zda se to zdaří.

dopadnouti (!!)

Kdyby král jakýsi kázal ten velký kus země k svému příjezdu vyzdobit od nejpřednějších umělců, obraz ten nebyl by malebnější (a ne nemohl by dopadnout malebněji.) — Nezbylo lovcům leč poslechnouti a vynasnažiti se, aby nebezpečný pokus se zdařil, aneb, když už třeba; dobře vydařil (a ne dobře dopadl). — Naše věc je spravedlivá a jistě (neb silněji nezbytně) se zdaří (a ne musí dobře dopadnouti).

Vůbec jindy u starých Čechů tohoto pádání tolik nebylo, jen kde opravdu něco padalo. Oni sami tolik nepadali jako teď jejich mrzácké potomstvo.

Knut HAMSun

Knut H a m s u n, *Benoni*. Román. Z norštiny přeložil Emil Walter. Knihovny. Veraikonu svazek IX. V Praze 1918.

Kdo má méně kdy na hlubší theologické studie, a chce poznati hlouběji protestantství, nechť se svěří podivuhodnému umění Hamsunovu a přečte si trpělivě (trpělivě, kdy není založen estheticky a nebude čísti jako my s rozkoší), tuto knížku. Nechť se nepohoršuje „nemravnými“ výjevů a dočte do konce. Nabude tak přímo zázračného vidění skandinávského červiště, nasazeného Lutherem.

Adolf RETTÉ

„Čteno *Království Šelmy* od Adolfa Retté-ho. Jest tam cit křesťanský, ale bez individuality. Jest to obrácenec po Coppée-ovi a Huysmansovi. Jeho kniha není ani nudná.“ — Leon BLOY, *Stařec s Hory*, 11. července 1908.

Wilhelm BERGSÖE

Wilhelm B e r g s ö e, *Příšerná noc*. „Přízraky a fantasie.“ Knihovna napínavých historií, dobrodružných a fantastických. Nakladatelství Emil Šolc, Praha-Karlín.

Nevalný požitek ze strašidel, jež jaksi málo straší. Moderního člověka nenapínají již jednotlivé hnáty kostlivců, tu a tam ztracené a zas jinde nalezené, kývání klíčů od kostnic, průvody duchů a jiné příšernosti hřbitovní neb jlnak z e v n ě j š í, nejsou-li založeny v jeho duchu. Mravné naučení, že nemáme nebožtíků v rakvích vyrušovati, jest velmi laciné. Do antikvariátu!

CHANTEURS DE LA RENAISSANCE

„Haendlovský koncert v ulici Trévisé. Založení mých přátel Raugela a Borrela. Daleko nechápu staré a učené hudby Haendlovy, ale silně zakoušel jsem krásy „Pěvců Renaissance“, sbírky to písní více nebo méně národních, překvapujících ozvěn staré Francie, orchestrovaných hlasy lidskými s účinkem neuvěřitelným. Zvláště „Bitva u Marignana“ vytrhla mne do jakési historické ekstase.“ — Leon BLOY, *Stařec s Hory*, 26. dubna 1909.

obřady mešní

„Poněvadž povaha lidská jest taková, že nesnadno se pozdvihne k rozjímání věcí božských bez vnějších pomůcek, Svatá Matka Církev jisté obřady ustanovila. . . aby i velebnost vznešené té Oběti se zvýšila, a myslí věřících skrze tato viditelná znamení nábožnosti a svatosti k nazírání věcí nejvyšších, v této oběti se skrývajících, byli povzbuzení.“ — Oekum. SNĚMU TRIDENTSKEHO sezení 22., kap. V. *De Missae caeremoniis et ritibus*.

a sice (!)

a sice vkládává se zbytečně do řeči na vyplnění místa myšlenek prázdného: Pozval ho k sobě, a sice na šestou hodinu. — Byl jsem tam již jednou, a sice v létě a p.

Potřeba-li důraznějšího vytčení, zejména při výpočtu, lépe se užívá spojek *totiž, a to*: Vzorná věta: V jazyku slovanském jest mluva dvoji: jihovýchodní a západní. Mluva jihovýchodní dělí se na trojí řeč, totiž ruskou, bulharskou a srbsko-charvátskou; mluva západní na čtveru a to: polskou, českou, lužicko-srbskou a vymřelou polabskou.

smilstvo

„Ctitelé Otce zdají se mi náchylni k hříchům Pýchy, Závisti, Hněvu a Lenosti, Ctitelé Syna holdují hříchům Lakomství a Obžerství. Ctitelé Ducha svatého jedinému hříchu smilstva.

Právě z chlupíků nashromáždí Utěšitel své stádo.

Zbožná vzpomínka na zemřelé, jediná zbraň proti smilstvu. — Leon BLOY, *Žebrák Nevděčnik*.

dokonalost

„... rozmlouval sám u sebe takto: „Myslíš, že jest na zemi mnich, který by mi prospěti mohl a mne naučiti nějakému novému cvičení, jehož jsem dosud neznal, a i skutkem ho nezkusil? Či byl by na poušti nějaký badatel, jenž by mne buď poznáním nebo činem předčil?“ K starci v takových myšlenkách přišel někdo a řekl mu: „Zosimo, tys sice dobře a jak člověku možno zápasil, dobře jsi proběhl klášterním stadiem; mezi lidmi však není nikoho, kdo by o sobě mohl říci, že dokonalý jest, ale více mu zbývá dostihnouti než dosáhl, ač my toho neznáme...“

— *Život svaté Marie egyptské*.

Josef ČAPEK

Josef Čapek, *Podoba z biografu*. Původní linoleum. Kolorovaný list, z číslovaných a umělcem podepsaný. U Borového v Praze, 1918, za 12 K.

„U Josefa Čapka niterný zápal jest úměrný intelektuelní rozvaze, s níž buduje vidiny své skutečnosti. Tato skutečnost, v níž touží prolnouti se duchovost s hmotností, má svou nahou pravdivost, chudě střídou, tvrdě zřetelnou. Postavy Čapkovy jsou odpřírodněny k sumárnosti až schematické, při čemž barva není činitelem impresionisticky popisným, nýbrž zdůrazňuje citovou tóninu námětu.“ — (Josef Marek v „Lumíru“ 1918.)

Otto LANGE

Otto Lange, *Madonna*, gross; Holzschnitt, farbig. Hand-Selbstdruck VI. Na tuhém papíře, 68.5 cm vys. a 51 cm šir. Obraz sám 53 cm vys. a 47 cm šir. U Arnolda v Drážďanech a na expresionistické výstavě dřevorytů u Goltze v Mnichově r. 1918. za 150 M.

Svatá Rodina: Josef (v pravo) a Maria (uprostřed) s božským Děťátkem (v levo) na pravé ruce. Skupina Přesvaté Panny s Ježíškem splývá pleťovým zabarvením pro sebe jakožto jedno tělo Neposkvrněných, a oddělena jest od Josefa, vznešeného a prostého muže, pozorně na tuto skupinu přihlížejícího, splývajícím proudem černých vlasů Matky Boží, prorytým bílými, ostře klikatými rýhami jednotlivých pramenů. Kolem hlav všem se zlatí aureoly, nejširší a zdobená lomeným meandrem a protržená do kříže paprsky, jest kolem hlavy blahoslavené Panny. V pozadí několik silně paprskujících hvězd.

Obličej Josefův, s mohutným architektonickým čelem vyniká moudrou pozorností Ochránce a Hlavy požehnané Rodiny, Matka Boží, s bolestnými rysy v mladistvé tváři, milostnou soustředěností obrácena jest na Jezulátko, jemuž odevzdanost oběti vyzařuje z broskvových líček a jež rozpíná ručky k prvnímu objetí svého vykupitelského poslání.

NOVA ET VETERA

pořádá

a s pomocí Boží a přátel Studia

čtyřikrát do roka vydává

Otto Al. Tichý

v Staré Říši na Moravě.

Tiskem

Frant. J. Trnky v Třebíči,

Františka Obziny ve Vyškově

a Kryla & Scottiho v Nov. Jičíně.